

TC

**ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI**

**SURİYELİ MÜLTECİLERE YÖNELİK DUYGULAR VE ALGILANAN
SOSYAL MESAFEDE, GRUPLARARASI POZİTİF VE NEGATİF
TEMAS, SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ, GRUPLARARASI TEHDİT
VE GRUPLARARASI KAYGININ ROLÜ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Özge YANBOLLUOĞLU

Danışman: Doç. Dr. Leman Pınar TOSUN

Bursa-2018

TC

**ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI**

**SURİYELİ MÜLTECİLERE YÖNELİK DUYGULAR VE ALGILANAN
SOSYAL MESAFEDE, GRUPLARARASI POZİTİF VE NEGATİF
TEMAS, SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ, GRUPLARARASI TEHDİT
VE GRUPLARARASI KAYGININ ROLÜ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Özge YANBOLLUOĞLU

Danışman: Doç. Dr. Leman Pınar TOSUN

Bursa-2018

T. C.

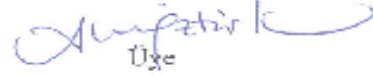
**ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

Psikoloji Anabilim Dalı Sosyal Psikoloji Bilim Dalı'nda 7015/45008 numaralı Özge YANBOLLUOĞLU'nun hazırladığı "Suriyeli Mültecilere Yönelik Duygular ve Algılanan Sosyal Mesafede, Gruplar Arası Pozitif ve Negatif Temas, Sosyal Baskınlık Yönelimi, Gruplar Arası Tehdit ve Gruplar Arası Kaygının Rolü" konulu Yüksek Lisans ile ilgili tez savunma sınavı, 12/10/2018 günü 10.30-11.30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

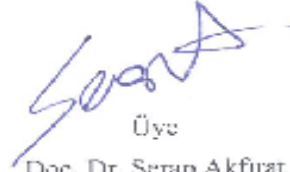

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)

Doç. Dr. Leman Pınar TOSUN
Uludağ Üniversitesi

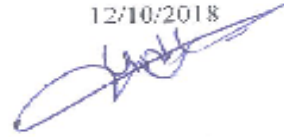

Yrd. Doç. Dr. Ahu ÖZTÜRK
Uludağ Üniversitesi

Üye
Doç. Dr. Serap Akfırat
Dokuz Eylül Üniversitesi

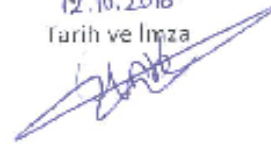
12/10/2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak sunduğum "Suriyeli Mültecilere Yönelik Duygular ve Algılanan Sosyal Mesafede, Gruplar Arası Pozitif ve Negatif Temas, Sosyal Baskınlık Yönelimi, Gruplararası Tehdit ve Gruplararası Kaygının Rolü" başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarda kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

19.10.2018
Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Özge YANBOLLUDÖĞLU

Öğrenci No: 701545008

Anabilim Dalı: Psikoloji

Programı: Tezli

Statüsü: Yüksek Lisans

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih:25/09/2018

Tez Başlığı / Konusu:

Suriyeli Mülteci Önyargısında, Gruplar Arası Pozitif ve Negatif Temas, Sosyal Baskınlık Yönelimi, Gruplar Arası Tehdit ve Gruplar Arası Kaygının Rolü

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam V+86 sayfalık kısmına ilişkin, 18/09/2018 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından (Turnitin)' aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 8'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğuna beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

25.09.2018

Adı Soyadı: Özge YANBOLLUOĞLU
Öğrenci No: 701545008
Anabilim Dalı: Psikoloji
Programı: Psikoloji
Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman (Adı, Soyad, Tarih)

Doç. Dr. Leman Pınar TOSUN

25.09/2018

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Özge YANBOLLUOĞLU
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Psikoloji
Bilim Dalı	: Psikoloji
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: ix+87
Mezuniyet Tarihi	:
Tez Danışman(lar)ı	: Doç. Dr. Leman Pınar TOSUN

SURİYELİ MÜLTECİLERE YÖNELİK DUYGULAR VE SOSYAL MESAFEDE, GRUPLARARASI POZİTİF VE NEGATİF TEMAS, SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ, GRUPLAR ARASI TEHDİT VE GRUPLARARASI KAYGININ ROLÜ

Bu tez araştırmasının amacı, Türk vatandaşlarının Suriyeli mültecilere yönelik tutumlarını ve bu tutumları açıklayabilecek çeşitli faktörleri incelemektir. Bu amaçla, gruplar arası ilişki süreçlerini açıklamaya yönelik bazı sosyal psikoloji kuramlarındaki kavramların bir arada ele alındığı bir araştırma modeli oluşturulmuştur: Gruplar arası Temas Kuramı'ndan gruplar arası temas ve dış grup arkadaşlığı kavramları, Sosyal Baskınlık Kuramı'ndan sosyal baskınlık yönelimi kavramı, Bütünleşik Tehdit Kuramı'ndan gruplar arası kaygı ve gruplar arası tehdit kavramları modele dâhil edilmiştir. Araştırmanın verileri Bursa'da Suriyeli mültecilerin yoğun olarak buldukları ilçelerde yaşayan toplam 303 Türk vatandaşından yüz yüze ve internet ortamı aracılığıyla toplanmıştır. Kavramsal modelde, sosyal baskınlık yöneliminin ve gruplar arasındaki pozitif ve negatif temasın sosyal mesafeyi ve dış gruba yönelik olumlu ve olumsuz duyguları yordaması ve bu ilişkiye gruplar arası tehdit algısı ile gruplar arası kaygının aracılık etmesi öngörülmüştür. Model, yapısal eşitlik analizi ile test edilmiştir. Modelin uyum indekslerinin yeterli düzeyde olduğu ve beklenen doğrudan ve dolaylı etkilerin büyük çoğunluğunun doğrulandığı görülmüştür. Sonuçlara göre Suriyeli mültecilerle pozitif temas onlara yönelik olumlu duyguları, negatif temas ise olumsuz duyguları artırır; temas ve pozitif-negatif duygular arasındaki ilişkide Türk vatandaşlarının Suriyeli göçmenlerin varlığından ötürü hissettikleri tehdit ve kaygı, aracılık işlevleri görür. Bu modele ek olarak değişkenler arasında yalnızca gruplar arası kaygının aracı rol oynadığı alternatif bir model daha test edilmiştir. Bulgular literatür doğrultusunda tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Gruplar Arası Temas Kuramı, Bütünleşik Tehdit Kuramı, Pozitif-Negatif Temas, Sosyal Baskınlık Yönelimi, Gruplar Arası Tehdit, Gruplar Arası Kaygı, Suriyeli Mülteciler, Önyargı.

ABSTRACT

Name and Surname : Özge YANBOLLUOĞLU
University : Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Psychology
Branch : Psychology
Degree Awarded : Master
Page Number : ix+87
Degree Date :
Supervisor (s) : Assoc. Prof. Leman Pınar TOSUN

THE ROLE OF POSITIVE AND NEGATIVE INTERGROUP CONTACT, SOCIAL DOMINANCE ORIENTATION AND INTERGROUP THREAT AND ANXIETY ON THE FEELINGS AND THE PERCEIVED SOCIAL DISTANCE TOWARDS SYRIAN REFUGEES

The purpose of this research is to examine attitudes of Turkish citizens towards Syrian refugees and factors that could explain those attitudes. For this purpose, a research model has been formed, which brings together some concepts from several social psychological theories about intergroup relationship. The research model included the concepts of intergroup contact and outgroup friendship from Contact Theory, the concept of social dominance orientation n from Social Dominance Theory and the concepts of intergroup anxiety and threat from Integrated Threat Theory. The data was collected from 303 Turkish citizens residing in districts that are intensely populated by Syrian refugees in Bursa conducting a survey either face-to-face or via internet. In the conceptual model, it has been predicted that social dominance orientation and positive and negative intergroup contact would predict social distance and positive/negative feelings towards the outer group through the mediation of intergroup anxiety and perception of intergroup threat. The model has been tested through structural equation analysis. The model fit the data well and most of the expected direct and indirect effects have been verified. According to the results, positive contact with Syrian refugees increases positive emotions towards them, and while negative contact increases negative emotions. The perception of threat and the feeling of anxiety experienced by Turkish citizens due to Syrian refugees mediated the aforementioned relationship. In addition to this model, an alternative model that only intergroup anxiety has a mediating role among variables has been tested. The findings have been discussed in the light of the other studies in the literature.

Keywords: Intergroup Contact Theory, Positive-Negative Contact, Integrated Threat Theory, Social Dominance Orientation, Intergroup Threat, Intergroup Anxiety, Syrian Refugees, Prejudice.

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimi, başta kendi önyargılarımın farkına varma yolculuğuydu. Bu yolculuğun her aşamasında hocalarım ve arkadaşlarımın çok değerli katkıları olmuştur. Tez çalışmamda zihin sınırlarımı esneten, bilgi ve deneyimleriyle bana ışık tutan değerli danışmanım Doç. Dr. Leman Pınar TOSUN'a sabrı ve danışmanlığı için teşekkür ederim. Tez danışmanımın yanı sıra tez jürimde bulunmayı kabul eden yapıcı eleştirileriyle önemli katkılar sunan Yrd.Doç. Dr. Ahu ÖZTÜRK ve Doç.Dr. Serap AKFIRAT hocalarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Zorlu tez yazma sürecinde farklı şehirlerde olmamıza rağmen akademik bilgi birikimi ve manevi desteklerini her zaman hissettiren değerli arkadaşım İbrahim ÖZTÜRK'e, Deniz ENİÇ'e, Sami ÇOKSAN'a, yüksek lisans deneyimini beraber yaşadığımız Ceyda TAŞÇIOĞLU'na; tez yazma konusunda beni her zaman rahatlatan Buğra KURU'ya; veri toplama aşamasında katılımcılara ulaşma ve uygulamada yardımlarını sunan Hakan ÇAKMAK ve Ecem AKSU'ya; yüksek lisans dönemi boyunca sabır ve desteğini esirgemeyen Mustafa MERCAN'a teşekkür ederim. Enerjime enerji katan yol arkadaşlarım Füsun SERİM ve A.Tuğrul DEDE'ye stresle başa çıkma konusundaki destekleri; Barış ÇATAK'a teknik desteği için teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayatım boyunca bana inanan arkamda olan ve hayatımda oldukları için kendimi çok şanslı hissettiğim annem Neşe KIRMIZIOĞLU'na; kardeşi olmaktan gurur duyduğum ablam Gizem UZAN'a ve babam Kadri YANBOLLUOĞLU'na minnetlerimi sunuyorum. Son olarak; çocukluğumdan bu yana bana okuma isteği ve merak duygusu aşılayan çılgın dayım Bülent KIRMIZIOĞLU'na şükranlarımı sunarım.

Sizler olmadan bu tezin yazılması mümkün olmazdı.

1.BÖLÜM

GİRİŞ

1. Genel Bakış.....	1
1.1. Gruplar Arası Temas Kuramı	2
1.1.1. Temas-önyargı ilişkisinde rolü olan psikolojik süreçler	4
1.1.2. Pozitif-negatif temas ayrımı	4
1.1.3. Göçmenlere yönelik önyargının Gruplar Arası Temas Kuramı bağlamında incelendiği yurtdışı çalışmalara örnekler	5
1.1.4. Türkiye'de gruplar arası temas kuramı bağlamında yapılan çalışmalardan örnekler	6
1.1.5. Dış gruptan arkadaş edinmenin önyargıyla ilgili sonuçları	7
1.2. Bütünleşik Tehdit Kuramı	11
1.2.1..Bütünleşik Tehdit Kuramı'ndaki tehdit değişkenleri	12
1.2.1.1.Gerçekçi tehdit.....	12
1.2.1.2.Sembolik tehdit.....	13
1.2.1.3.Gruplar arası kaygı.....	13
1.2.1.4.Negatif kalıp yargılar	14
1.2.2. Bütünleşik Tehdit Kuramı'ndaki tehdit değişkenlerinin öncülleri.....	14
1.2.3. Bütünleşik Tehdit Kuramı'nda yapılan revizyonlar	15
1.2.4. Göçmenlere yönelik tutumların Bütünleşik Tehdit Kuramı bağlamında incelendiği çalışmalara örnekler	17
1.2.5. Bütünleşik Tehdit Kuramı kapsamında Türkiye'de yapılan çalışmalara örnekler	21

1.3.	Sosyal Baskınlık Yöneliminin önyargı üzerindeki rolü.....	22
1.3.1.	Sosyal Baskınlık Yönelimi ile önyargı ilişkisinde tehdit değişkenlerinin rolü	23
1.4.	Dindarlık ve önyargı ilişkisi	26
1.5.	Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin durumuyla ilgili yapılan çalışmalar	27
1.6.	Araştırmanın amacı.....	29
1.7.	Hipotezler.....	30

2.BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Katılımcılar	35
2.2. Veri Toplama Araçları.....	35
2.2.1.Gruplar Arası Pozitif ve Negatif Temas Soruları.....	36
2.2.2.Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği	36
2.2.3. Gruplar Arası Tehdit Ölçeği	37
2.2.4.Gruplar Arası Kaygı Ölçeği.....	38
2.2.5. Sosyal Mesafe Ölçeği.....	39
2.2.6. Dış Gruba Yönelik Olumsuz Duygular Ölçeği	40
2.3. İşlem.....	41

3.BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Katılımcıların Demografik Niteliklerine Dair Betimsel Analizler.....	42
3.2. Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar	44

3.3. Yapısal Eşitlik Modeli Analizleri	47
3.4. Doğrudan Etkiler	51
3.5. Dolaylı Etkiler	52
3.6. Alternatif Model Testi	55

4.BÖLÜM

4.1. TARTIŞMA	57
4.2. SONUÇ VE ÖNERİLER	61
EKLER	64
KAYNAKLAR	76

1.BÖLÜM

GİRİŞ

1. Genel Bakış

2011 yılında Suriyelilerin Türkiye ve diğer ülkelere yönelen zorunlu göç dalgası milyonlarca insanı yerinden ederek kitlesel bir harekete dönüşmüştür (Akşit, Bozok ve Bozok, 2015). 4,5 milyon Suriyelinin nüfus olarak en çok Türkiye'nin içinde bulunduğu 5 ülkeye (diğer ülkeler, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır) göç ettiği (Uluslararası Af Örgütü, 2016), 2017 verilerine göre Türkiye'de 2,896,633 Suriyeli mülteci olduğu bilinmektedir (Syria Regional Refugee Response, 2017). Suriyeli mültecilerin yoğun olarak yerleştiği bölgelerde yerli Türk halkı ve mülteci Suriyeliler arasında kurulan temasların sıklığı ve niteliği -komşuluk ilişkisi, iş ya da okul arkadaşlığı, esnaf-müşteri ilişkisi, işçi-işveren ilişkisi, ev sahibi-kiracı ilişkisi...- artmaktadır. Pozitif ya da negatif nitelikte olabilen tüm bu temaslar, temas kuran kişilerin bazı bireysel özelliklerine de bağlı olarak, Suriyeli mültecilerin Türklere, Türklerin de Suriyeli mültecilere yönelik tutumlarını etkiler. Suriyeli mültecilerin ülkemizdeki misafirliklerinin uzun süreli olabileceği hatta pek çok Suriyeli mültecinin ülkemizde vatandaşlık statüsü alabileceği göz önüne alındığında, tarafların birbirine yönelik olumlu-olumsuz tutumlarının düzeyi, tutumların nasıl ortaya çıktığı ve bu tutumların hangi faktörlerden etkilendiğini bilmek, olumlu tutumları artırmaya ve olumsuzları azaltmaya yönelik tedbirler alabilmek açısından önemlidir. Misafir toplumun üyelerinin mültecilere yönelik tutum ve davranışlarının anlaşılmasında gruplar arası sosyal psikolojide önyargı, ayrımcılıkla ilgili geliştirilen kavram ve kuramlara başvurmak büyük katkılar sunacaktır.

Literatürde zorunlu nedenlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalan gruplar için göçmen, mülteci, sığınmacı gibi pek çok kavram kullanılmasına rağmen, bu tanımlar arasında farklar bulunmaktadır. Göçmen, genellikle ekonomik nedenlerle başka ülkeye yasal veya yasa dışı giriş yapan kişilerdir. Mülteci; kendi ülkesinde tehdit ya da tehlike olması ya da güven ortamı bulunmaması nedeniyle başka ülkeye gitmek zorunda kalan bireylerdir. Sığınmacı, kendi kontrolleri dışında yerinden edilen mülteci statüsü kazanmak için başka bir ülkeye talepte bulunan kişilerdir (UNCHR, 1951 ve UNHCR, 2006). Bu çalışmada, Türkiye'ye yasal ve yasadışı yollarla giriş yapan tüm Suriyeliler için Suriyeli mülteci terimi kullanılmıştır.

Göçmenlerin göç ettikleri toplumlarda önyargı ve ayrımcılığa maruz kalmaları sıklıkla görülen bir durumdur. Göçmenlere yönelik önyargı sosyal psikoloji literatüründe çeşitli gruplar

arası ilişki kuramları bağlamında çalışılmaktadır. Allport'un Gruplar Arası Temas Kuramı, göçmenlere yönelik önyargıyı anlamakta en çok başvurulan kuramsal çerçevelerden biri olagelmıştır. Bu kuramda kişilerin dış grubun üyeleriyle kurdukları temasın belirli koşullar altında önyargıyı azaltacağı iddia edilir. İleriki yıllarda geliştirilen Bütünleşik Tehdit Kuramında (Stephan ve Stephan, 2000) ise, kişilerin dış grup üyeleriyle kurdukları olumsuz temasın ve diğer bazı başka değişkenlerin önyargıyı artıracığı ve bu süreçte tehdit algısının merkezi bir rol oynayacağı iddia edilir. Şöyle ki, dış grup üyeleriyle kurulan negatif temas da dahil olmak üzere çeşitli faktörler kişilerin dış grubu kendilerine yönelik tehdit olarak algılamalarına yol açar ve de tehdit algısı yükseldikçe bireylerin önyargısı artar. 1990lar'dan bu yana, göçmenlere yönelik önyargıyı açıklamada Bütünleşik Tehdit Kuramından da sıklıkla faydalanılır olmuştur. Bu kuram zaman içerisinde bazı revizyonlar geçirmiş, tehdit algısının yükselmesi veya azalmasında rol alan çeşitli bireysel farklılık değişkenleri kurama dâhil edilmiştir. Bu bireysel farklılık değişkenlerinin biri de Sosyal Baskınlık Yönelimi'dir (Stephan ve Renfro, 2002). Ayrıca Suriyeli mültecilerin tehdit olarak algılanmasında tutum sahiplerinin dindarlık düzeyinin de etkili olabileceğini bu tez çalışmasında önermekteyiz.

Bu tez çalışmasında Türk vatandaşlarının Suriyeli mültecilere yönelik önyargısının Gruplar arası Temas ve Bütünleşik Tehdit Kuramları bağlamında incelenmesi hedeflenmiştir. Bursa'da Suriyeli mültecilerin yoğunluğunun yüksek olduğu mahallelerdeki Türk vatandaşlarından toplanmış bir veri analiz edilerek bireylerin sosyal baskınlık yöneliminin, dindarlık düzeyinin ve de Suriyeli mültecilerle deneyimledikleri gruplar arası pozitif ve negatif temasın doğrudan, tehdit algısı ve kaygı üzerinden dolaylı olarak önyargı düzeylerini yordadıklarına dair bir araştırma modeli test edilmiştir.

Tezin bu ilk bölümünde Gruplar arası Temas ve Bütünleşik Tehdit Kuramları sırayla tanıtılacak, ardından Türk vatandaşlarının Türkiye'ye göç eden Suriyeli mültecilere yönelik tutum ve önyargılarına dair literatürde ulaşılabilen tüm çalışmalar özetlenecek ve son olarak bu tez bağlamında geliştirilen araştırma modeli sunulacaktır.

1.1. Gruplar arası Temas Kuramı

Gruplar Arası Temas Kuramı, Allport'un 1954'te *Önyargının Doğası* adlı kitapta ortaya attığı gruplar arası temas hipotezini yıllar içinde geliştirilmesi ile ortaya çıkmıştır (Pettigrew, Tropp, Wagner ve Christ, 2011). Temas hipotezi, dış-grup üyeleriyle kurulan pozitif temasın tüm dış-grup üyelerine genelleneceği ve böylece dış-gruba yönelik önyargının azalacağı

iddiasıdır. Allport, önyargıyı azaltma yönünde bir sonuç doğurabilmesi için, dış grup üyeleriyle temasın belirli şartlar altında gerçekleşmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu şartlar şöyle özetlenebilir: Eğer birbirleriyle temas kuran bireylerin sosyal statüleri birbirine denkse, ortak hedeflere sahiplerse, birbirleriyle işbirliğine girerlerse ve bu işbirliği otoriteler tarafından (gelenekler, kanunlar... vb.) destekleniyorsa, grup üyeleri birbiriyle soğuk ve resmî ilişkilerden ziyade kişisel ve gayri resmî ilişkiler kuruyorsa tüm bu koşullar altındaki gruplar arası temas, önyargıyı azaltıcı bir rol oynar.

Ortaya atıldığı günden itibaren temas hipotezinin farklı sosyal gruplardaki geçerliliğinin test edildiği pek çok çalışma yapılmış ve gruplar arasındaki yüksek miktarda kaliteli temas kurulmasının dış grup önyargısını azalttığı görülmüştür (Örn, Tausch, Hewstone ve Roy, 2009; Wright, Aron, Tracy, Volpe ve Ropp; 1997; Visintin, Pagotto ve Hewstone, 2016; Turoy-Smith, Kane ve Pedersen, 2013; Al Ramiah, Hewstone, Little ve Lang; 2014).

Pettigrew ve Tropp (2006), gruplar arası temasın önyargının azaltılmasında etkili bir yöntem olduğunu yaptıkları meta-analiz çalışmasıyla açıkça göstermiştir. Bu çalışmada 1940-2000 yılları arası yayınlanan temas hipotezinin test edildiği 515 çalışmanın bulguları analiz edilmiştir. Bu çalışmalar 38 farklı kültürden 250.000'den fazla katılımcıyla gerçekleştirilmiştir ve bunların %94'ünde gruplar arası temasın önyargıyı azalttığı bulgusuna ulaşılmıştır. Pettigrew ve Tropp (2006)'un meta-analizinin önemli bir sonucu da, Gruplar arası Temas Kuramında temasın olumlu sonuçlar doğurması için gerekli olduğu öne sürülen koşullar gerçekleşmediğinde bile temasın önyargıyı azalttığını göstermesidir.

1.1.1. Temas-önyargı ilişkisinde rolü olan psikolojik süreçler

Gruplar arası temasın önyargıyı azaltmasının bilişsel ve duygusal süreçlerle nasıl gerçekleştiğine dair çeşitli düşünceler öne sürülmüştür. Pettigrew ve Tropp (2008), bu görüşleri üç başlık altında özetlemiştir. İlk olarak Allport, dış grup üyeleriyle temas sayesinde kişilerin dış grup hakkındaki bilgilerinin arttığını ve bu bilgi artışına bağlı olarak önyargılarının azaldığını ortaya atmıştır. İkinci görüş ise, gruplar arası temas sayesinde kişilerin bir dış grup üyesiyle etkileşime geçmeye yönelik korku ve kaygıyı üstlerinden attıkları ve bunun sonucu olarak dış grup hakkında olumsuz değerlendirmelerinin azalması şeklindedir (Stephan ve Stephan, 1998). Üçüncü görüş, Batson'un (1993) arkadaşlarıyla farklı zamanlarda yaptığı yayınlarda ortaya atılmış olan bir görüştür. Bu görüşe göre, gruplar arası temas sayesinde kişilerin dış grup üyeleriyle empati kurma yetileri gelişir; kişiler çeşitli durumları dış grup üyelerinin bakış açısından değerlendirmeye başlar ve böylece onlara yönelik önyargıları azalır.

Bu üç görüşten ilkinine yönelik görgül kanıt az olmakla beraber, ikincisi ve üçüncüsü pek çok görgül kanıtla desteklenmektedir (bknz. Pettigrew ve Tropp, 2008).

1.1.2. Pozitif-negatif temas ayrımı

Gruplar arası Temas kuramında önceleri pozitif ve negatif temas arasında bir ayrım gözetilmemiş; gruplar arası temas, bir kutbu olumlu diğer kutbu olumsuz olan tek boyutlu bir kavram olarak ele alınmıştır. Oysa yakın zamanda gruplar arası olumlu temas ile olumsuz temasın iki ayrı kavram olarak ele alınmasının daha uygun olduğu şeklinde bir görüş ortaya çıkmıştır. Çünkü görgül araştırmalar, gruplar arası temasın olumlu ve olumsuz biçimlerinin farklı sonuçlarını ortaya koymuştur. Örneğin negatif temasın gruplar arası önyargıyı artırma gücü, pozitif temasın önyargıyı azaltma gücünden daha fazladır (Paolini, Harwood, ve Rubin, 2010; Barlow ve ark., 2012). Negatif temasın önyargı üzerindeki etkisinin pozitif temastan daha güçlü oluşu, batılı olmayan örneklerde (Hong Kong Çinlilerin Yerli Çinlilere ve Taylandlı Budistlerin Müslüman Budistlere) test edilmiş ve benzer sonuçlar elde edilmiştir (Techakesari ve ark, 2015). Araştırmacılar bu durumu pozitif-negatif temas asimetrisi olarak adlandırmıştır (Barlow ve ark, 2012).

Aberson (2015), pozitif ve negatif temasın iki farklı değişken olarak ele alındığı çalışmaları derlediği makalesinde şunları bildirmiştir: Dış grup üyeleriyle tanışıklık ve arkadaşlık kurularak pozitif temas sağlanması, önyargının duygusal boyutunda azalma yaratırken bilişsel boyutunda (olumsuz kalıp yargıların kabulünde) böyle bir etki yaratmaz; oysa kişilerin dış grup üyeleriyle negatif teması önyargının hem duygusal hem de bilişsel boyutunda anlamlı bir artışa yol açar.

Gruplar arası Temas Kuramı çeşitli dış gruplara –örneğin göçmenlere, kadınlara, farklı cinsel yönelimleri olanlara vb.- yönelik önyargıyı inceleyen çalışmalarda kullanılmıştır. Aşağıda, göçmenlere yönelik önyargının bu kuram bağlamında incelendiği bazı çalışmaların sonuçları özetlenecektir.

1.1.3. Göçmenlere yönelik önyargının gruplar arası temas kuramı bağlamında incelendiği yurtdışı çalışmalara örnekler

Voci ve Hewstone (2003) İtalyan öğrencilerin göçmen öğrencilere, İtalyan çalışanların işyerindeki göçmen çalışanlara yönelik tutumlarını değerlendirdikleri iki ayrı çalışma gerçekleştirdi. Bu çalışmalarda, kişilerin dış grup üyeleriyle kurdukları temasın o grubu nasıl

algıladıkları ve onlara yönelik tutumları üzerindeki etkilerinde rolü olan iki değişkene odaklandılar: gruplar arası kaygı ve grup belirginliği. Bu kavramlardan ilkinin, söz konusu ilişkide aracı rol oynadığını, ikincisinin ise bu aracı ilişkide düzenleyici rolü olduğunu gösterdiler. Şöyle ki, pozitif temas arttıkça gruplar arası kaygı azalır, kaygı azalınca önyargı da azalır. Gruplar arası kaygının bu aracı rolü, grup belirginliğinin yüksek olduğu durumlarda kendini daha güçlü gösterir: Eğer temas sırasında dış grup üyesinin grup belirginliği yüksek ise (yani kişi, temas kurduğu diğer kişinin hangi gruba ait olduğunu açıkça biliyor ve onu söz konusu grubun tipik bir temsilcisi olarak kabul ediyor ise) pozitif temas, önyargıyı azaltır (Voci ve Hewstone, 2003).

Schmid ve arkadaşları (2014;1. çalışma), gruplar arası temasın göçmenlere yönelik saldırgan davranış eğilimi ve gruplar arası tehdit ilişkisini 8 Avrupa ülkesinde (Fransa, Almanya, Macaristan, İtalya, Hollanda, Polonya, Portekiz ve İngiltere) araştırdı. Çalışmada gruplar arası temas, kişinin arkadaşlarından kaçının göçmen olduğu ile değerlendirildi. Gruplar arası tehdit ise sadece gerçekçi tehdit boyutu olarak ele alındı. Bu çalışmanın sonucunda, gruplar arası temasın saldırgan davranış eğilimleri üzerindeki etkisinin algılanan gerçekçi tehdit aracılığıyla dolaylı olarak ortaya çıktığı Portekiz dışındaki 7 Avrupa ülkesi örnekleminde doğrulandı.

Başka bir çalışmada, Avustralyalı yerliler ile ülkede bulunan mültecilerin birbirleriyle temaslarının kalite ve miktarı, gruplar arası kaygı, birbirlerine yönelik önyargısı arasındaki ilişkiler incelenmiştir (Turoy-Smith, Kane ve Pedersen, 2013). Bu değişkenlere ek olarak araştırmacılar, katılımcılara hükümetin ülkede bulunan tüm gruplara eşit fırsat yaratmak için gerçekleştirecekleri olumlu eylemleri, yasal değişiklikleri ve inançlarını desteklemek için ne kadar istekli olduklarını sormuştur. Yerliler ile mültecilerin kaliteli temasları grupların birbirine yönelik önyargısını azaltırken bu ilişkide gruplar arası kaygının aracı rolünün anlamlı olduğu bulunmuştur. Yerliler ile mülteciler arasındaki kaliteli temasın hissedilen kaygının azalmasını sağlayarak dış gruba olan önyargıyı azalttığı, önyargı azaldıkça mültecilerin lehine yasaların değişikliğine verilen desteğin arttığı ve bireylerin yasa değişikliği konusunda harekete geçme isteklerinin arttığı bulundu. Ancak, temasın miktarı söz konusu olduğunda yerliler ile mültecilerin bu deneyimlerden farklı şekilde etkilendiği görüldü. Yerli örnekleminde temasın kalitesi önyargı üzerinde doğrudan negatif yönde etkili olurken mülteci örnekleminde temasın miktarı hiç bir değişken üzerinde anlamlı olmadı (Turoy-Smith, Kane ve Pedersen, 2013).

1.1.4. Türkiye'de gruplar arası temas kuramı bağlamında yapılan çalışmalardan örnekler

Türkiye'de iç göç yaşayan Kürtlerin göç ettikleri bölgelerdeki Türklerle olan ilişkisinin incelendiği çalışmalarda da Gruplar arası Temas Kuramı'ndan faydalanılmıştır. Türkiye'deki iç-göç, Türk ve Kürt vatandaşlar arasındaki sosyal teması kaçınılmaz kılmıştır. Bu temasın sonuçlarının araştırıldığı bir doktora tez çalışmasında, temas arttıkça Türk ve Kürt gruplar arasındaki sosyal mesafenin azaldığı bulunmuştur (Güler, 2013). Ancak Kürt kökenli grupta temas-mesafe ilişkisinin doğrudan bir ilişki olduğu, Türk kökenli grupta ise gruplar arası kaygı ve gruplar arası yanlılık değişkenleri üzerinden dolaylı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bir yüksek lisans tez çalışmasında ise Türkiye'de Kürt-Türk kökenli gruplar arasındaki sosyal temasın sıklığı ve niteliği her iki grup tarafından nasıl algılandığı incelenmiştir. Sosyal temasın sıklığını Kürtler ve Türklerin benzer düzeyde algıladıkları, ancak sosyal temasın niteliğini Kürtlerin Türklere kıyasla daha olumsuz olarak değerlendirdikleri görülmüştür (Şen, 2014). Türkiye'de sosyal temas-önyargı arasındaki ilişki, sadece Türk ve Kürt gruplarla çalışılmış değildir. Örneğin, bir çalışmada Türkiye'deki heteroseksüel üniversite öğrencileri arasında eşcinsel arkadaşı olanlar ile olmayanların eşcinselliğe yönelimi karşılaştırılmış, eşcinsel arkadaşı olanların tutumlarının daha olumlu düzeyde olduğu bulunmuştur (Sakallı Uğurlu, 2001).

Türkiye'de üniversite öğrencilerinin Suriyeli mültecilere yönelik tutumlarının temas kuramı bağlamında incelendiği bir araştırma da mevcuttur. Bağcı, Piyale ve Birçek (2016) yarı-deneysel düzende üç çalışmayı içeren bir araştırma yaparak Suriyeli mültecilerle olumlu temas yaşadıklarını hayal eden Türk öğrencilerin Suriyeli mültecilere yönelik tutum, niyet (gelecekte onlarla arkadaş olma veya komşuluk etme niyeti), güven ve tehdit algılarının nasıl etkilendiği araştırmıştır. Temas kuramının yeni bir yorumuna göre, dış grupla yalnızca doğrudan temas kurmak değil, olumlu bir temasın kurulduğunu hayal etmek bile önyargıyı azaltmada etkili olabilir. Bağcı ve arkadaşları, kendilerine dış grupla olumlu etkileşim içeren senaryolar sunulan ve bunları hayal etmeleri istenen katılımcıların dış gruba yönelik önyargılarının bu hayali temas pratiği sayesinde azalabilmesi için onlara sunulan hayali temas senaryolarının nasıl unsurlar taşıması gerektiğini araştırdılar. Katılımcıların bir Suriyeli mülteciyle yalnızca tanıştıklarını hayal etmelerindenense, şunları da hayal etmelerinin olumlu sonuçları artıracaklarını saptadılar: mülteciyle yeniden görüşme arzusu duyduğunu hayal etmek, mülteciye karşı yakınlık ve kendini açma isteği hissettiğini hayal etmek, o kişiyle yakın arkadaşlık kurma potansiyelinin olduğunu hayal etmek.

1.1.5. Dış gruptan arkadaş edinmenin önyargıyla ilgili sonuçları

Araştırmacıların ilgisini çeken bir başka konu da, gruplar arası olumlu temasın yarattığı uzun süreli etkilerdir. Pettigrew (1998) gruplar arası temasın uzun dönemli yapıcı sonuçlar doğurabilmesi için gerekli bir koşul tanımlamıştır: temasın arkadaşlık geliştirme potansiyeli taşınması. Gruplar arası temas arttıkça dış grup hakkındaki bilgi birikimi artar, tutumların değişmesine bağlı olarak davranışlar değişir, kişilerin arasında duygusal bağlantılar oluşur, devamlılığı olan temas deneyimleri kaygı, korku gibi olumsuz duyguları azaltır ve dış grubun yanı sıra iç grup da yeniden değerlendirilir. Gruplar arası arkadaşlık bu dört süreci harekete geçirerek önyargıyı azaltır (Pettigrew, 1998; syf. 70-73).

Devamlılığı olan temas deneyimlerinin dış grubu daha olumlu değerlendirmeyi sağladığını ve negatif yargıların azalmasına yardımcı olduğunu gösteren bir çalışma, Deutsch ve Collins (1951) tarafından yürütülmüştür. Erken dönemlerde Deutsch ve Collins (1951), siyah ve beyaz Amerikalıların birlikte yaşayabildiği New York'taki evlerde yaşayanlar ile ırkçılıktan arındırılmamış Newark kentinde yaşayanların siyah Amerikalılara olan tutumlarını karşılaştırdı. Newyork'taki ev kadınlarının siyahi komşularına daha fazla saygı gösterdiği ve siyahi Amerikalıların buldukları ev projelerini tercih ettikleri, Newark'ta yaşayanların ise, siyah Amerikalılara karşı negatif kalıp yargılara daha fazla sahip oldukları görüldü (Akt. Pettigrew, 1998). Bu çalışma, süreklilik halinde olan gruplar arası temasın, ırkçılığı azaltarak dış gruplara karşı daha olumlu yargılar getireceğini desteklemektedir.

Sonraki dönemlerde yapılan araştırmalar da, farklı gruplardan arkadaşları, komşuları ya da pozitif teması olan kişilerin dış gruplara karşı daha düşük önyargı hissettiğini gösterse de temas ile önyargı arasındaki nedenselliğin yönü tartışmalı bir konudur. Temas önyargıyı azaltıyor olabileceği gibi, daha az önyargılı kişiler dış grupla daha çok temas kuruyor da olabilir. Önyargılı kişiler dış grupla temas ve arkadaşlık kurmaktan kaçınır. Önyargının mı gruplar arası teması azalttığı yoksa gruplar arası temasın mı önyargıyı azalttığı yönündeki nedensellik tartışmalarını aşmak için Pettigrew, 3 çözüm önerisi sunmaktadır. Bunlar; kişilerin kiminle temas kurduklarını seçme ihtimallerinin düşük olduğu ortamlarda araştırmalar yapmak (yukarıda bahsedilen ırkçılıktan arındırılmış ev projeleri araştırmaları gibi); kesitsel çalışmalarda çift taraflı yol analizleri gibi nedenselliği gösterebilecek istatistik yöntemlerin kullanılması ve boylamsal araştırmalar yapmak (Pettigrew, 1998).

Yol analizi yöntemini kullanarak nedenselliğinin yönü tartışmalarına katkı sağlayan Hamberger ve Hewstone (1997); Batı Almanya, Fransa, Hollanda ve İngiltere'de farklı etnik

kökenlerden gelen gruplarla olan arkadaşlık, komşuluk ve işyerinde yaşanan temas ile çeşitli arka plan değişkenlerinin önyargı üzerindeki rolünü araştırdı. Almanların Türklerle, Fransızların Asya ve Kuzey Afrikalılarla, Hollandalıların Türkler ve Surinamlılarla, İngilizlerin Asyalı ve Batı Hint Adalılarla olan etnik gruplar arası temaslarının açık ve örtük önyargı üzerinde etkili olacağı öngörüldü. Arka plan değişkenlerinden eğitim düzeyinin hem değer yönelimini hem de ulusal gururu etkileyeceği; bu değişkenlerin gruplar arası temas üzerinden önyargıyı yordayacağı bir model önce Batı Almanya örnekleminde daha sonra diğer 6 örnekleme test edildi. Araştırmacılar değer yönelimini, ulusal düzenin korunması (materyalist), yükselen fiyatların düşürülmesi (materyalist), konuşma özgürlüğünün korunması (post-materyalist) gibi değerlerden hangisinin katılımcılar için ne kadar önemli olduğunu seçmeleriyle ölçtü. Modelde, Batı Almanya örneklemiyle test edildiğinde katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça, dış grupta daha fazla arkadaşlık ettikleri ve bu etkileşimde düşük ulusal gururun ve post-materyalist değer yönelimlerinin aracı rol oynadığı bulundu. Komşuluk ilişkisi ve iş yerindeki arkadaşlıkla kıyaslandığında; özellikle gruplar arası arkadaşlığın açık ve örtük önyargıyı azaltıcı etkisinin daha güçlü olduğu görüldü. Diğer 6 örnekleme de benzer sonuçlar elde edildi. Her örnekleme eğitim düzeyi, dış grup arkadaşlığını yordadı. Etnik gruplar arası arkadaşlığın önyargı üzerindeki etkisi 6 örnekleme de Batı Almanya örnekleminde olduğu gibi oldukça yüksek bulunmuştur (Hamberger ve Hewstone, 1997). Bu çalışma, nedensellik tartışmalarında, dış gruptakilerle olan arkadaşlığın önyargının azalmasını sağlayacağı şeklindeki görüşe katkı sağlamaktadır.

Temas-önyargı ilişkisinin yönü sorusuna cevap aramada deneysel çalışmalardan da faydalanılmaktadır. Aralarında önce gerginlik yaratılan sonra ortak bir hedefe yöneltilen 2 grubun birlikte etkinliklere katılmaları sonucunda aralarındaki çatışmanın azaldığını gösteren Sherif ve arkadaşlarının deneysel çalışması önemli bir yere sahiptir. Bu deneyin katılımcıları, 11 yaşında ve aralarında herhangi bir fark olmayan tatil kampına geldiklerini düşünen çocuklardan oluşmaktadır. Kampın ilk haftasında çocuklar seçkisiz olarak 2 gruba atanır ve gruplarına farklı isimler (Eagles ve Rattlers) seçerek iç ve dış grup algısı yaratılır. Deneyin 2. aşamasında aralarında rekabet ve çatışma yaratılan gruplar birbirlerine saldırgan ve düşmanca tutumlar sergilemeye başlar. 3. aşamada grupların aralarındaki gerginliği azaltmak amacıyla çocuklar birlikte film izleme, küçük yemek salonlarında birlikte yemeğe katılma ve katıldıkları deneylerin öncesi ve sonrasında bekleme salonunda birlikte bekleme gibi Allport'un önerdiği üst hedeflere uygun şekilde temaslarda bulunmaları sağlandı. Bunun yanı sıra araştırmacılar, kampta su vanalarının arızalanması gibi işbirliği içerisinde çözülmesi gereken bir takım

problem dizisi yarattı. Çocukların 3. aşama (ortak amaçlar aşaması) sonrasında dış gruptan seçtiği arkadaş sayısının 2. aşama (rekabet aşaması) sonrasındakine kıyasla anlamlı olarak daha fazla olduğu ve grupların birbirleri hakkındaki kalıp yargılarının 3. aşama sonrasında 2. aşama sonrasına kıyasla daha pozitif olduğu görüldü (Sherif ve ark, 1954-1961).

Üniversitede okuyan Beyaz, Asyalı, Amerikan, Latin ve Afrikalı Amerikan öğrencilerle yürütülen deneysel çalışmada, okula geldikleri ilk yıl seçkisiz olarak iç grup veya dış gruptan oda arkadaşları atanan öğrencilerin birbirine yönelik önyargılarının azalıp azalmayacağı boylamsal düzlemde araştırıldı. Temas hipotezinin 4 koşulu, hem sınıf içindeki koşullar hem de oda arkadaşı olmayla bu araştırmada sağlanmaya çalışıldı. Temas hipoteziyle tutarlı olarak üniversitenin 1. yılı sonunda dış gruptan oda arkadaşı olan öğrencilerin, iç grubundan oda arkadaşı olanlara göre dış gruba karşı tutumlarının daha pozitif olduğu görüldü. Ayrıca 4. yılın sonunda alınan ölçümlerde; farklı etnik gruplardan kişilerle aynı odayı paylaşmanın; etnik gruplar arası beceri, daha az etnik gruplar arası tedirginlik, düşük sembolik ırkçılık, düşük sosyal baskınlık yönelimi ve farklı etnik gruplarla romantik ilişki tercihlerini yordadığı görülmüştür. Araştırmanın şaşırtıcı bir bulgusu, belirli bir dış grupla odayı paylaşan öğrencilerin, 4. yılın sonundaki ölçümlerde diğer dış gruplara karşı önyargılarının tutarlı olarak arttığının görülmesidir. Asyalı Amerikanlarla aynı odayı paylaşan öğrencilerin, tutarlı bir şekilde Latin ve Afrikalı Amerikan öğrencilere karşı yüksek önyargı sergiledikleri görüldü. Asyalı Amerikan öğrencilerin Latin kökenlilerle oda arkadaşlığı, diğer etnik gruplara karşı tedirgin hissetmeleri ile pozitif ilişki içindedir, Latin öğrencilerin Afrikalı Amerikalı oda arkadaşlıkları Beyazlara yönelik negatif tutumlarla ilişkili bulunmuştur. Asyalı Amerikan öğrencilerle oda arkadaşı olan Beyazlar tutarlı olarak Latin öğrencilere daha düşük pozitif tutumlar sergiledi (Van Laar ve ark, 2004).

Başka bir deneysel çalışmada beyaz Amerikan 1. sınıf üniversite öğrencileri yurt odalarında beraber kalmak üzere ya beyaz ya da Afrikalı Amerikan öğrencilerle seçkisiz olarak eşleştirilmiştir. 2 dönem boyunca aynı odayı paylaşan öğrencilerden alınan ölçümlerde, oda arkadaşları Afrikalı Amerikalılarla olan beyazların oda arkadaşları, iç gruptan olan beyazlara göre daha az ırksal önyargı ve kaygı hissettikleri bulunmuştur. İç grup üyesiyle oda arkadaşı olan öğrencilerin, farklı ırktan oda arkadaşı olan öğrencilere göre tatmin ve bağlılık düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Farklı ırktan kişilerle oda arkadaşı olma durumunda yaşanan tatmin ve bağlılık düzeyi iç grup oda arkadaşı durumuna göre az olsa da, araştırmacılar farklı ırklarla temas halinde olmanın faydalı yönlerinin görmezden gelinemeyeceğini vurgulamıştır (Shook ve Fazio, 2008).

Hem temasın önyargıyı azalttığı hem de önyargılı insanların temas kurmaktan kaçındıklarını gösteren çalışmalar da vardır. Binder ve arkadaşları (2009) Almanya, Belçika ve İngiltere'deki hâkim etnik gruptan ve azınlık etnik gruptan ortaokul öğrencilerinin gruplar arası temas, arkadaşlık, gruplar arası kaygı değişkenlerinin dış grup önyargısına etkisini boylamsal olarak incelemiştir. Çalışmada alınan iki ölçüm karşılaştırıldığında; temasın önyargıyı azaltacağı, önyargının teması azaltacağı, gruplar arası kaygının bu etkilerde aracı rol oynayacağı ve hâkim-azınlık etnik grupların bu değişkenlerden farklı etkileneceği öngörüldü. Temas deneyimlerinin önyargıyı azalttığı önyargının da teması azalttığı bulguları. Ayrıca daha önceki araştırmalarda ortaya koyulduğu gibi, bu çalışmada da azınlık grubun temas deneyimlerinden hâkim gruba göre daha olumlu etkilendiği görüldü. Temas ile gruplar arası olumsuz duygular ve sosyal mesafe olarak ölçülen önyargı arasındaki ilişkilerde gruplar arası kaygı aracı rol oynadı. Hem azınlık hem de hâkim gruptan olan öğrencilerin temas deneyimleri olumsuz duyguların azalması üzerinde önemli etkiye sahip olduğu görüldü (Binder ve ark, 2009).

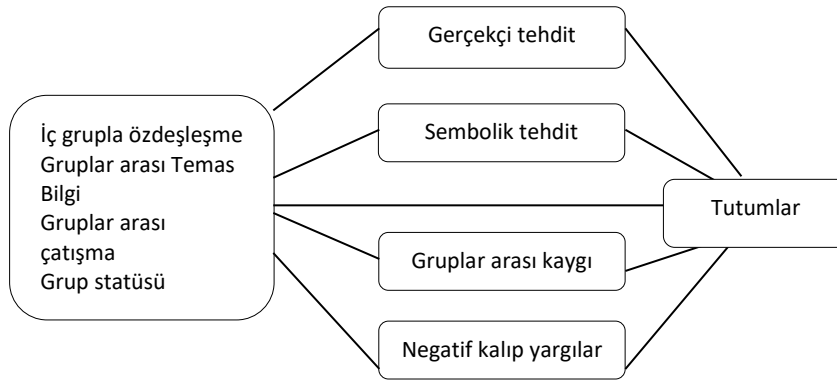
Azınlık ve çoğunluk gruplardan kişilerin dış grup arkadaşlığı deneyiminden farklı etkilendiğini gösteren çalışmalar Bastian, Lusher ve Ata (2012) tarafından gerçekleştirildi. Yapılan ilk çalışmada, Müslüman olmayan Avustralyalı ortaokul öğrencilerin okuldaki Müslüman olmayan öğrencilerle arkadaşlık ilişkileri ile Müslümanlara olan tutum ve sosyal mesafeleri incelendi. Beklendiği gibi dış grup arkadaşlığı, dış gruba olan olumlu tutumları yordadı. Yani, çoğunluk gruptaki Müslüman olmayan öğrencilerden Müslüman arkadaşları olanların olmayanlara göre Müslüman öğrencilere daha az sosyal mesafe hissettikleri ve olumlu tutumlara sahip olduğu bulundu. Aynı araştırmanın 2. çalışması Müslüman örneklemin, çoğunluk grup olan Avustralyalıları değerlendirmesini içermektedir. 1.çalışmadaki bulguların aksine, 2. Çalışmada gösterildi ki, azınlık grubun çoğunluk gruba olan arkadaşlık ilişkileri, dış grup tutumları ve dış gruba olan sosyal mesafe üzerinde anlamlı bir etkiye sahip değildir (Bastian, Lusher ve Ata, 2012). Azınlık ve çoğunluk gruptaki kişiler, dış grup arkadaşlığından farklı şekilde etkilenmektedir.

Buraya kadar gruplar arasındaki temasın ve dış gruptan arkadaş edinmenin farklı etnik gruplar, göçmenler ve azınlık gruplara olan önyargıyı azaltabileceğini destekleyen çalışmalardan bahsedildi. Bu çalışmaların bulguları dış grup önyargısını açıklamada dış gruba yaşanan temas halinin ve dış gruptan arkadaşına sahip olmanın önemli olduğunu göstermektedir. Gruplar arasında yaşanan olumlu temas deneyimleri ve arkadaşlık ilişkileri önyargının azalmasına, olumsuz temas deneyimleri ise önyargının artmasına katkıda bulunur.

Temas deneyimlerinin yanında, bazı bireysel özellikler ve dış gruba yönelik algılar da dış grup tutumları üzerinde etkilidir. Bu bölümde, dış grup önyargısının altında tehdit ve kaygı gibi nedenlerin yattığını iddia eden bütünleşik tehdit kuramına değinilerek kuramda yer alan kavramlar, kurama getirilen revizyonlar ve alanda yapılan çalışmalardan bahsedilecektir.

1.2. Bütünleşik Tehdit Kuramı

Sosyal psikoloji literatüründe, önyargı ve ayrımcılığı açıklamaya yönelik pek çok kavram ve model öne sürülmüştür. 1940'lar ve 50'lerde yapılan çalışmalarda, her bir çalışmanın tek bir açıklayıcı faktöre odaklanıldığı görülürken (örn. Allport'un temas hipotezi), günümüzde önyargıyı açıklayabilecek pek çok faktörün bir arada ele alındığı görece karmaşık kuramsal modeller geliştirilmektedir. Bunlar arasında son yıllarda en çok dikkat çekenlerinden biri, Bütünleşik Tehdit Kuramıdır (Stephan ve Stephan, 1996). Bu kuramda, gruplar arası ilişkiyi (örneğin yerlilerin göçmenlerle olan ilişkisi) bir tehdit ve korku unsuru olarak algılamanın önyargıyla doğrudan ve yakından ilişkili olduğu öne sürülür ve dört tür tehdit tanımlanır. Öncelikle kişiler bir başka grubun üyelerini kendilerinin fiziksel ya da ekonomik varlığına bir tehdit olarak görebilir (örn. "savaş ve çatışmalarla bizi yok edecekler" ya da "ülke ekonomisine yük getirecekler, işimizi elimizden alacaklar" gibi). Ya da onları kültürel varlıklarına bir tehdit olarak algılayabilir (örn. "onların varlığı bizim dini, ulusal ya da çağdaş ve laik kimliğimize zarar veriyor" "yaşayış biçimimiz tehlike altında" gibi). Bu tehditlerden ilki gerçekçi tehdit, ikincisi sembolik tehdit olarak adlandırılmıştır. Üçüncüsü, dış gruba yönelik olumsuz kalıp yargılar ve son olarak, dış grup üyeleriyle iletişim kurarken yaşanan kaygı birer tehdit unsuru olarak tanımlanmıştır. Bütünleşik Tehdit Kuramında, bu dört tehdidin öncülleri olabilecek kimisi gruplar arası, kimisi kişiler arası düzeyde olan çeşitli değişkenler öne sürülmüştür. Bunlardan gruplar arası düzeyde olanlar; gruplar arası çatışma düzeyi ve gruplar arasındaki statü farklılıklarıdır. Kişiler arası düzeyde olanlar ise; kişilerin iç grupla özdeşleşme düzeyleri, dış grup hakkında sahip oldukları bilgileri, kendileriyle ne derece ilişkili gördükleri ve dış grupla temas kurma düzeyleridir. Tüm bu öncül değişkenlerin, tehdit değişkenleri üzerinden dolaylı olarak önyargıyı etkilediği öne sürülmüştür. Kuramda öne sürülen ilişkiler, Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1 (Stephan ve Stephan, 2000)

Aşağıda, kuramın bütünleşik tehdit kuramı olarak adlandırılan orijinal versiyonunda önyargıyı yordayan tehdit unsurları ve onların öncülleri olarak sunulan tüm değişkenler teker teker tanıtılacak daha sonra kuramda yıllar içinde yapılan revizyonlardan bahsedilecektir.

1.2.1. Bütünleşik Tehdit Kuramındaki Tehdit Değişkenleri

1.2.1.1. Gerçekçi tehdit

Kişiler, iç gruplarının politik ya da ekonomik gücünü bir dış grup yüzünden yitireceğine, iç grup üyelerinin sağlık ve refah düzeylerini kaybedeceklerine yönelik bir kaygı taşıyor olabilir (Stephan ve Stephan, 2000: 25). Bu, gerçekçi tehdit olarak adlandırılmıştır. Gerçekçi tehdit kavramının kuramsal arka planında Şerif'in (1966) Gerçekçi Çatışma Kuramı yer alır (Akt. Stephan ve Stephan, 1996). Gerçekçi Çatışma Kuramına göre, grupların birbirleriyle olan anlaşmazlık ve çatışmalarının temel sebebi, sınırlı doğal kaynaklar üzerinde hâkimiyet kurma çabası yüzünden grupların ekonomik ve politik alanlarda rekabet etmeleri ve hayatta kalma çabasında birbirini tehdit olarak algılamalarıdır. Ancak Gerçekçi Çatışma Kuramındaki gerçekçi tehdi kavramı ile Bütünleşik Tehdit birbirinin tamamen aynısı değildir: Bütünleşik Tehdit Kuramındaki gerçekçi tehdit, *algılanan tehdittir*; yani gerçek bir tehlikenin var olmasından bağımsız olarak kişilerin hissettikleri türde bir tehdittir (Stephan ve Stephan, 2000: 25). Almanya'daki göçmenlere yönelik tutumlarla ilgili bir anket çalışmasının sonuçları, bu ayrımın daha iyi anlaşılmasına hizmet eder (Semyonov, Rajzman, Tov, ve Schmidt, 2004). Söz konusu çalışmada dört değişken incelenmiştir: Almanya'daki göçmenlerin tüm nüfusa oranı, Almanya'daki göçmenlerin tüm nüfusa oranının ne olduğu hakkında katılımcıların algısı, göçmenlerin ne tür tehditlere yol açtığına dair katılımcıların algısı ve katılımcıların göçmenlere yönelik dışlayıcı tutumları. Çalışmanın bulgularına göre, Almanya'daki göçmenlerin tüm

nüfusa oranı, katılımcıların göçmenlere yönelik dışlayıcı tutumlarını yordamaz. Oysa Almanya'daki göçmenlerin tüm nüfusa oranının ne olduğu hakkındaki algıları, katılımcıların hem tehdit algısını hem de dışlayıcı tutumlarını yordar.

1.2.1.2. Sembolik tehdit

Sembolik tehdit, grubun inançları, değerleri, kuralları ve tutumlarına yönelik olarak grubun dünya görüşünü ve 'yaşam biçimini' tehdit altında hissetmesi durumudur (Stephan ve Stephan, 1996: 418). Özellikle farklı gelenek, din ve yaşayış biçimlerini benimsemiş grupların bir arada yaşadığı yerlerde kişiler, kendi yaşam biçiminin bozularak, kültürlerinin ve(ya) yaşam biçimlerinin değiştirileceği ya da engelleneceği yönünde kendi grubuna yönelik tehlike hissedebilir. Bu durum, kuramcılar tarafından sembolik tehdit olarak adlandırılmıştır. Bazı araştırmacılar sembolik tehdidin iki bileşeni olduğunu kabul ederler: Sosyal birliğe yönelik tehdit ve moderniteye yönelik tehdit (Tartakovsky ve Walsh, 2016). Farklı gelenekleri ve normları olan dış grupların iç gruptaki sosyal düzenini bozacağına dair inanç, sembolik tehdidin sosyal birliğe yönelik tehdit bileşeninin temelidir. Dış grubun fazla muhafazakâr olduğu, iç gruptaki demokratik sosyal yapıyı ve dış gruba kıyasla daha ilerici ve gelişmiş olan kültürel yapıyı bozacağı inancı ise moderniteye yönelik tehdit bileşeninin temelidir.

1.2.1.3. Gruplar arası kaygı

Gruplar arası kaygı bireylerin farklı kültürden ya da gruptan kişilerle temasa geçtiklerinde ya da temasa geçeceklerini düşündüklerinde yaşadıkları kaygıdır (Stephan ve Stephan, 1985:158 ve Stephan, 2014: 239). Kişiler genellikle gruplar arası temas esnasında utanma, kabul edilmeme ve dalga geçilme gibi olumsuz sonuçlar yaşayacakları düşüncesiyle kaygı duyarlar (Stephan ve ark, 1999: 2223). Bu kuramın geliştirilmesinden önce de gruplar arası temas sırasında kaygı yaşama beklentisinin olumsuz sonuçlar doğuracağı öne sürülmüştür (Örn, Gaertner ve Dovidio, 1986 ve Gudykunst, 1995). Ancak önceki araştırmacılar genellikle bu kaygının kişileri gruplar arası temasa geçmekten kaçınmaya yönelteceği belirtmişken, Bütünleşik Tehdit Kuramını geliştirenler, gruplar arası kaygının kaçınma davranışına değil, önyargının doğrudan ifade edilmesine yol açacağını iddia etmişlerdir (Stephan ve Stephan, 2000).

Stephan, oluşturduğu gruplar arası kaygı modelinde, gruplar arası kaygının birbiriyle ilişkili olarak ilerleyen 3 bileşeninin olduğunu iddia etmiştir; bunlardan ilki huzursuzluk,

tedirginlik gibi hisleri içeren duygusal bileşendir. Gruplar arası kaygının ikinci bileşeni bilişsel değerlendirmelerdir. Kişiler, dış grupla temas sonucunda utanç, gerilim, huzursuzluk gibi duygular yaşayacaklarını, fiziksel olarak zarar göreceklerini, ayrımcılığa uğrayacakları ve dış grup tarafından olumsuz değerlendirileceklerini düşünürler. Bireyler bu düşünceler nedeniyle daha fazla kaygı duyar. Gruplar arası kaygının son bileşeni fizyolojik değişimlerdir. Kişiler kaygı hissettiğinde galvanik deri tepkileri, kan basıncı ve kortisol düzeyi yükselir (Stephan, 2014: 240-241).

1.2.1.4. Negatif Kalıp Yargılar

Bütünleşik tehdit kuramında yer alan son tehdit değişkeni, *negatif kalıp yargılardır*. Diğer sosyal gruplar hakkında inançlar olarak tanımlanan kalıp yargıların iki kaynağının olduğu düşünülmektedir. Bunlardan ilki gruplar arasındaki gerçek farklılıkların temsiline, bazen de algılayıcının gerçekliğine dayanır (Hilton ve Hippel, 1996: 240). Söz konusu dış grup olduğunda, kalıp yargıların büyük bir kısmı olumsuzdur ve iç gruba bir tehdit oluşturur. Negatif kalıp yargı tehdidinin temelinde, kişilerin henüz dış grupla bir temas kurmadan önce, kuracakları temasın olumsuz sonuçlanacağına dair oluşturdukları beklentiler yatmaktadır. Bu olumsuz beklentiler kişilerin temas kuracakları gruba olan ilişkilerini, tutumlarını ve davranışlarını etkiler.

1.2.2. Bütünleşik Tehdit Kuramındaki Tehdit Değişkenlerinin Öncülleri

Stephan ve Stephan (2000), Bütünleşik Tehdit Kuramına göre bir kişinin dış grupları kendine ya da iç grubuna yönelik tehdit olarak algılamasında rol oynayan unsurların neler olduğunu şu şekilde özetlemiştir: Kurama göre, kişilerin iç gruplarıyla özdeşleşme düzeyleri, onların dış grupları ne ölçüde tehdit olarak algıladıklarıyla ilişkilidir. İç grup özdeşimi yüksek olan bireyler, hem iç gruplarının güç kaybına uğramasından, hem de değerlerinde ve inançlarında değişimler yaşanmasından kaygı duyar. Ek olarak, dış grup üyeleriyle etkileşime geçmek bu kişiler için kaygı vericidir çünkü kendi gruplarıyla ötekileri birbirinden keskin biçimde farklı algılarlar. İç grupla yüksek düzeyde özdeşleşme, aynı zamanda kişilerin kendi gruplarını her zaman üstün pozisyonda görme arzularının kuvvetli olmasına yol açar ve bu arzuyla kişiler, dış gruplara yönelik çeşitli olumsuz kalıp yargıları kabul ederek, kendileriyle ötekiler arasındaki kendilerinin lehine olan ayrımı iyice açmaya çalışırlar. Dış grup üyeleriyle sık sık olumsuz nitelikte temasta bulunmak da tehdit algısını artırır. Kişisel olarak dış grupla

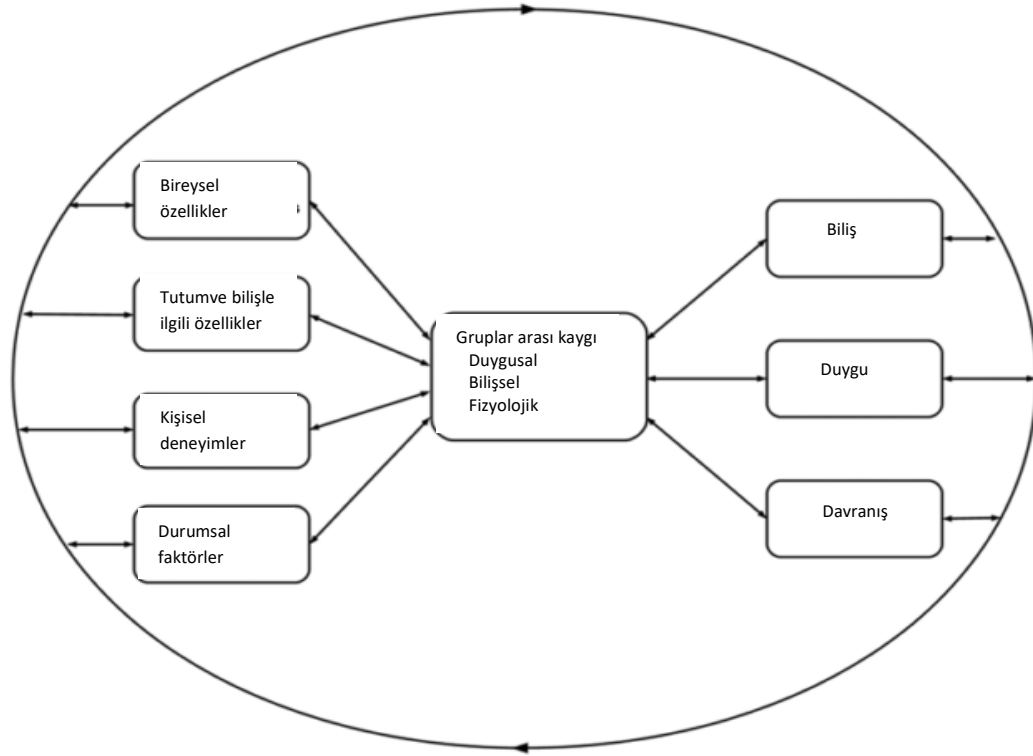
olumsuz temas kurulmamışsa bile, iç gruplarının şimdi veya geçmişte dış gruplarla çeşitli çatışmalar yaşıyor ya da yaşamış olması, tehdit algısını kuvvetlendirir. Grupların statü eşitsizliği de tehdit algısını artıran bir başka unsurdur. Avantajlı statüdeki gruplar, dezavantajlı gruplardan kendilerine yönelik bir tehlike bekleyebilirler. Çünkü kendi ellerindeki gücü ve ayrıcalıkları dezavantajlıların ele geçirmek isteyebileceğini düşünürler; dezavantajlı gruptakiler ise avantajlıların kendilerini ezdiğini ve içinde buldukları dezavantajlı konuma kendilerini onların ittiğini düşünerek onları bir tehdit olarak algılayabilirler.

1.2.3. Bütünleşik tehdit teorisinde yapılan revizyonlar

Kuramın, ilk ortaya çıkışından bu yana, çeşitli eklemeler ve düzenlemelerle farklı versiyonları yaratıldı. Revize Edilmiş Bütünleşik Tehdit Kuramı'nda tehdit değişkeninin öncülleri arasına yenileri eklenmiştir (Stephan ve Renfro, 2002). Örneğin, çeşitli kültür boyutlarının (bireycilik-toplulukçuluk, katılık-esneklik, düşük ve yüksek bağlamli iletişim tarzları..vb.), bireysel farklılıkların (sosyal baskınlık yönelimi ve sağ kanat yetkenciligi..vb.) ve durumsal faktörlerin tehdit algısını etkileyeceği öne sürülmüştür. Bu versiyonda ayrıca, tehdit değişkenlerinin yeniden düzenlenmesi yapılmıştır: Tehdit, kişiye yönelik ve gruba yönelik olarak ikiye ayrılmış ve hem kişiye yönelik, hem de gruba yönelik algılanan tehdidin kendi içinde ayrı ayrı gerçekçi ve sembolik türlerinin olabileceği öne sürülmüştür. Kişiyeye yönelik gerçekçi tehdit, kişinin kendi fiziksel varoluşunu tehlike altında hissetmesi olarak tanımlanırken gruba yönelik gerçekçi tehdit, bireyin ait hissettiği grubun fiziksel varlığını tehdit altında hissetmesidir. Bireye yönelik sembolik tehdit, bireyin kimliği, onuru ve özgüveninin zedeleneceğine dair hissettiği tehdit olarak tanımlanırken gruba yönelik sembolik tehdit bireyin ait hissettiği grubun dünya görüşü, inancı ve kültürüne yönelik hissedilen tehdittir (Stephan ve Renfro, 2002: Stephan, Ybarra ve Morrison, 2009: 44). Bu revizyonda tehditlerin birey ve grup düzeyi olarak ele alınmasının bir nedeni birey ve grup düzeyi tehditlerin farklı duygusal çıktılara neden olmasıdır. Gruba yönelik tehdidin korkudan daha çok kızgınlık uyandırdığı, kişiye yönelik tehdidin daha çok korkuya neden olduğu iddia edilir. Gerçekçi tehdit ile sembolik tehdit karşılaştırıldığında, sembolik tehdit dış gruptan iğrenme ve dış grubu küçümseme gibi duygulara; gerçekçi tehdit ise gerilim ve dış gruba güvensizlik duygularına neden olur (Stephan ve Mealy, 2012). Birey ve gruba yönelik tehdit değişkenlerinin bulunduğu revize edilen bu model, daha sonra 'Gruplar Arası Tehdit Kuramı' olarak adlandırıldı (Stephan, Ybarra ve Morrison, 2009).

Gruplar Arası Tehdit Kuramı'na gelen son revizyon ise Stephan (2014) tarafından yapılmıştır. Gruplar Arası Kaygı Kuramı olarak adlandırılan son versiyonda, gerçekçi tehdit,

sembolik tehdit ve negatif kalıp yargıların bağımsız birer değişken olarak yer almadığı görülür. Birbirleriyle ilişkili duygusal, bilişsel ve fizyolojik bileşenleri olan gruplar arası kaygı, daha önceden bütünleşik tehdit teorisi kapsamında düşünülen yordayıcı değişkenler ile yordanan değişkenler arasında aracı rol oynar. Modelde yer alan yordayıcı değişkenler, sosyal baskınlık yönelimi gibi kişisel özellikler; olumsuz beklentiler ve kalıp yargılar gibi tutumla ilgili değişkenler, negatif temas gibi kişisel deneyimler, dil bariyeri gibi durumsal faktörlerdir. Bahsedilen öncüllerin gruplar arası kaygı aracılığıyla, bilişsel, duygusal ve davranışsal sonuçları olacağı düşünülür. Ayrıca Stephan, modelin tek yönlü ilerlemediğini döngüsel bir nedensellik içinde olduğunu belirtir. Şekil 2’de görüldüğü gibi döngüsellik içinde gruplar arası kaygıya birçok faktör neden olur, gruplar arası kaygı da birçok sonuç doğurur (Stephan, 2014).

Şekil 2. Gruplar arası kaygıyı açıklamaya yönelik kuramsal bir model (Stephan 2014)

Kuramda yapılan tüm revizyonlar birçok çalışmanın çelişkili bulguları ışığında şekillendi. Örneğin, bir çalışmada, Amerikalıların hissettiği gruplar arası kaygının Meksikalılara olan önyargılı tutumları anlamlı olarak yordamadığı görüldü (Stephan ve ark, 2000). Bir başka çalışmada, negatif kalıp yargıların modeldeki yeri sorgulanarak negatif kalıp yargıların aslında tehdit olarak değil, tehdidin öncülü olarak kavramsallaştırmanın daha doğru

olabileceği öne sürüldü ve bu görüş görgül kanıtlarla desteklendi (Stephan, Boniecki, Ybarra, Bettencourt, Ervin, Jackson, McNatt ve Renfro, 2002).

Yapılan çalışmalar sonucunda gruplar arası kaygı ve negatif kalıp yargıların, gerçekçi ve sembolik tehditlerin öncülleri olarak düşünüldüğü (Stephan ve Renfro, 2002 ve Stephan ve ark, 2009), gruplar arası kaygı ile önyargı arasındaki yüksek ilişki ölçeklerin aynı yapıyı ölçtüğü şeklinde yorumlandığı (Schweitzer ve ark., 2005) görülmektedir.

Önyargının nedeni olarak tehdit değişkenlerinin yordayıcı mı aracı değişken olarak mı rol oynadığını saptamak amacıyla, tehdit değişkenlerinden gruplar arası kaygı ve negatif kalıp yargıların modeldeki konumunun sorgulandığı bir çalışma yapıldı. Çalışmada, gruplar arası temas, diğer tehdit değişkenleri ve önyargı arasındaki ilişkide negatif kalıp yargıların aracı olduğu model; gruplar arası temas, diğer tehdit değişkenleri ve önyargı arasındaki ilişkide gruplar arası kaygının aracı olduğu model; tüm tehdit değişkenlerinin temas ile önyargı ilişkisinde aracı rol oynadığı model karşılaştırıldı. 3 modelin mutlak uyum indekslerine bakıldığında sembolik tehdit, gruplar arası temas, gruplar arası kaygı ve gerçekçi tehdidin yordayıcı değişkenler, negatif kalıp yargıların aracı değişken ve sosyal mesafenin yordanan değişken olduğu modelin diğer modeller arasında en iyi olduğu bulundu (Curşeu ve Shalk, 2007).

Bütünleşik tehdit kuramı, öne sürüldüğünden bu yana dış gruplara (örneğin göçmenlere, kadınlara, farklı cinsel yönelimleri olanlara vb.) yönelik önyargıyı inceleyen çalışmalarda kullanılagelmiştir. Aşağıda, göçmenlere yönelik önyargının bu kuram bağlamında incelendiği bazı çalışmaların sonuçları özetlenecektir.

1.2.4. Göçmenlere yönelik tutumların Bütünleşik Tehdit Kuramı bağlamında incelendiği çalışmalara örnekler

Stephan, Ybarra ve Bachman (1999) tarafından ABD'deki yerlilerin Meksika, Asya, Küba'dan gelen göçmenlere yönelik tutumlarının incelendiği bir çalışma yapılmıştır. Üç farklı eyaletten 332 üniversite öğrencisine kendi eyaletlerindeki başlıca göçmen grubu hakkında sorular sorulmuştur. Araştırmacılar, Bütünleşik Tehdit Kuramında öne sürülen dört tehdit unsurunun göçmenlere yönelik tutumları yordayacağını öngörmüştür. Bulgular, her üç eyalette de, gruplar arası kaygı haricinde kalan tehdit değişkenlerinin göçmenlere yönelik tutumlarının anlamlı birer yordayıcısı olduğunu göstermiştir.

Schweitzer ve arkadaşları (2005), Avustralya'daki üniversite öğrencilerinin ülkede bulunan mültecilere olan negatif tutumlarını, gerçekçi ve sembolik tehdit kapsamında araştırdı. Son zamanlarda medyanın ve politikacıların dikkatinin mültecilere yoğunlaştığı, bireylerin negatif tutumlarını olduğu gibi yansıtmayabileceği düşüncesiyle sosyal istenirlik değişkeni de araştırmaya katıldı. Düşünüldüğü gibi, sosyal istenirlik düzeyi yükseldikçe ülkedeki mültecilere olan önyargılı tutumların azaldığı görüldü. Yapılan regresyon analizinde, sosyal istenirliğin, sembolik tehdidin ve gerçekçi tehdidin önyargılı tutumları anlamlı olarak yordadığı ve birlikte toplam varyansın %85'ini açıkladıkları bulguları bulundu. Avustralya'daki mültecilere olan önyargılı tutumlarda sembolik tehdide kıyasla gerçekçi tehdidin daha önemli bir rol oynadığı görüldü. Ayrıca bu çalışmada gerçekçi tehdit ve önyargılı tutumlar açısından anlamlı cinsiyet farklılıkları bulundu: Mültecileri gerçekçi tehdit olarak algılamanın ve mültecilere yönelik önyargılı tutumların erkeklerde kadınlardan daha fazla olduğu saptandı. (Schweitzer ve ark, 2005).

Stephan, Ybarra, Martinez, Schwarzwald ve Tur-Kaspa, (1998), İspanya yerlilerinin Yemen'den gelen göçmenlere, İsrail yerlilerinin ise Rusya ve Etiyopya'dan gelen göçmenlere yönelik tutumlarını ve bu göçmenlerden algıladıkları tehditlerin düzeyini ölçtüler. Bütünleşik Tehdit Kuramındaki dört tehdit unsurunun dördünün de göçmenlere yönelik tutumları kuramda öngörüldüğü şekilde yordadığı görüldü. Bunun tek istisnası, İspanyol örneğinde sembolik tehdidin Yemenli göçmenlere yönelik tutumu yordamamış olmasıdır. İspanya'daki Yemenli göçmenlerin sayıca az ve vatandaşlığa kabul edilmiyor oluşlarının Yemenli göçmenlerin sembolik tehdit olarak algılanmasının nedeni olabileceği ifade edilmiştir (Stephan, Ybarra, Martinez, Schwarzwald ve Tur-Kaspa, 1998).

Velasco ve arkadaşları, Hollanda'daki Müslüman azınlıklara olan tutumları Bütünleşik Tehdit Kuramı kapsamında ele alarak; gruplar arası temas, iç grup özdeşimi ve çok kültürlülüğe destek değişkenlerinin ülkede azınlık konumunda olan Müslümanlara yönelik önyargısına etkisinde gerçekçi tehdit, sembolik tehdit ve negatif kalıp yargıların rolünü araştırdı. Analizlerin sonucunda negatif kalıp yargılar ve sembolik tehdidin Müslümanlara yönelik önyargıyı yordadığı, gerçekçi tehdidin ise Müslümanlara yönelik önyargı üzerinde etkili olmadığı görüldü. İç grupla özdeşleşmenin önyargı üzerindeki doğrudan etkisi ve sembolik tehdit üzerinden dolaylı etkisi anlamlı bulundu (Velasco Ganzales, Verkuyten Weesie ve Poppe, 2008). Gruplar arası temas ve çok kültürlülüğü desteklemenin Müslümanlara yönelik önyargı üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu, bu etkide negatif kalıp yargıların aracılık etkisinin kısmi olarak anlamlı olduğu görüldü. Çok kültürlülüğe desteğin önyargıya etkisinde

negatif kalıp yargılar ve sembolik tehdidin kısmi aracılık ettiği görüldü. (Velasco Ganzales, Verkuyten Weesie ve Poppe, 2008). Tausch ve arkadaşlarının (2007) çalışmasında olduğu gibi Müslümanların gerçekçi tehdit olarak görülmemelerinin sebebini araştırmacılar şu şekilde açıklamıştır: Hollanda'daki Müslüman azınlıklar, temelde hâkim grubun dünya görüşü, ulusal kimlik ve kültürel değerlerine tehdit olarak algılanır. Sembolik tehdit ile karşılaştırıldığında, Müslümanlar iş olanakları ve ekonomik açıdan daha az tehdit unsuru olarak görülmektedir. Ayrıca çalışmada, Müslümanlarla olan temasın miktarının algılanan sembolik ve gerçekçi tehditle ilişkili olmadığı ortaya çıkmıştır. Araştırmacılar bu durumu, Hollandalıların ülkedeki Müslüman azınlıklarla çok fazla etkileşime geçmediği ya da temasın miktarının temasın kalitesi kadar dış grup önyargısı üzerinde anlamlı olmayacağı şeklinde açıklamıştır. Bu çalışma bütünleşik tehdit kuramının öne sürdüğü negatif kalıp yargıların modelin neresinde yer alacağı tartışmalarına da katkı sağlamıştır. Bu amaçla araştırmacılar 3 alternatif modeli test etti: Negatif kalıp yargıların bağımsız bir tehdit değişkeni olduğu model, gerçekçi ve sembolik tehdidin öncül, negatif kalıp yargıların aracı ve önyargının sonuç değişkeni olduğu model ve negatif kalıp yargıların diğer tehdit değişkenlerinin öncül olarak ele alındığı model. Yapılan analizlerde, 3 modelin de uygun olduğu ancak en iyi uyum sağlayan modelin, yordayıcı değişkenlerle yordanan değişkenler arasındaki ilişkide gerçekçi tehdit, sembolik tehdit ve negatif kalıp yargıların aracı rol oynadığı model olduğu görüldü (Velasco Ganzales, Verkuyten Weesie ve Poppe, 2008).

Hutchison ve Rosenthal (2010), Londra'da yaşayan Müslüman olmayan üniversite öğrencilerinin Müslüman öğrencilerle olan temas deneyimleri, dış gruba yönelik tutumları, dış grup çeşitliliği algısını ve gruplar arası davranışsal amaçları arasındaki ilişkiyi araştırdı. İlk çalışmada, Müslüman olmayan öğrencilerin, Müslüman öğrencilerle temaslarının miktarı ve kalitesi, Müslümanlara olan tutumları, ülkede bulunan Müslüman grubunun ne kadar çeşitli algılandığı ve 'Müslümanlar ayrımcılığa uğradığında onları savunurum', 'Müslümanlara yönelik önyargıyı azaltmayı amaçlayan kuruluşlara bağış yaparım' sorularından oluşan davranışsal amaçlar arasındaki bağlantıları inceledi. Müslüman öğrencilerle yüksek miktar ve kalitedeki temasın; Müslümanların daha çeşitli algılanması, Müslümanlara olan pozitif tutumları ve olumlu davranışsal amaçları anlamlı olarak yordadığı bulundu. Bu ilişkilerde gruplar arası kaygı aracı rol oynadı. Yani, gruplar arasındaki temas, hissedilen kaygının azalması yoluyla dış grubun daha olumlu değerlendirilmesini arttırdı (Hutchison ve Rosenthal, 2010).

İkinci çalışmada birinci çalışmadaki değişkenlere ek olarak katılımcıların yakın arkadaşı ya da akrabalarının kaç tane Müslüman arkadaşı olduğu soruldu. Katılımcıların Müslümanlarla olan arkadaşlık ilişkisi, temasın miktarı ve temasın kalitesi ‘gruplar arası temas’ olarak ele alındı. Müslümanlarla olan arkadaşlık ilişkileri ve gruplar arası temasın, birinci çalışmalardaki değişkenlerle olan ilişkileri araştırıldı. Sonuçlar, gruplar arası temas ve arkadaşlığın dış gruba olan tutumları, dış gruba yönelik çeşitlilik algısı ve davranışsal amaçları pozitif olarak yordadığını gösterdi. Yapılan analizlerde, gruplar arası kaygının bu ilişkilerde oynadığı aracı rolün anlamlı olduğu bulundu. Özetle, dış grupla yaşanan temas ve arkadaşlık ilişkileri, hissedilen kaygıyı azaltarak pozitif dış grup tutumları, dış grubu savunma ve bağış gibi davranışları arttırır, dış grubun daha çeşitli algılanmasını sağlar (Hutchison ve Rosenthal, 2010).

Göçmen karşıtı tutumların uzak doğu örneğinde incelendiği başka bir çalışmada, Singapuruların ülkedeki Çinli, Filipinli, Güney Asyalı ve Batılı göçmen gruplara olan tutumları kalıp yargı içeriği ve algılanan tehdit bağlamında karşılaştırıldı (Ramsay ve Pang, 2015). Sonuçlar Singapuruların her göçmen gruba yönelik tutumunun ve hissettikleri tehditlerin birbirinden farklılaştığını gösterdi. Singapuruların Çinli göçmenlere yönelik önyargılarının diğer gruplarınkilere kıyasla yüksek olduğu bulgalandı. Onu Güney Asyalı ve Filipinli göçmenlere yönelik önyargı takip ettiği; en düşük önyargının ise Batılılara karşı hissedildiği bulgalandı. Diğer gruplara göre en az tehdit unsuru olarak görülen gruplar Güney Asyalı ve Filipinliler’dir; araştırmacılar bu grupların toplumda istenmeyen sosyal rolleri üstlenmeleriyle ilgili olduğunu düşünmektedir. Araştırmada gerçekçi ve sembolik tehdidin kalıp yargılara göre; göçmen önyargısında daha güçlü yordayıcılar olduğu bulunmuştur (Ramsay ve Pang, 2015).

Stephan, Renfro, Esses, Stephan ve Martin (2005), Bütünleşik Tehdit Kuramının öne sürdüğü tehdit unsurlarının dış gruba yönelik olumsuz tutumların nedeni olup olmadığını, tehdit değişkenlerinin manipüle edildiği üç deneysel çalışma ile test etmeyi denediler. Birinci çalışma, sembolik ve gerçekçi tehdit manipülasyonunu içeriyordu. ABD’deki bir üniversitenin öğrencilerine Rwandalı göçmenlerin ülkeye gelişiyle ilgili sahte bir gazete haberi okutuldu. Haber metni, Rwanda’daki iç savaş hakkında bir arka plan bilgisi ile başlıyordu. Ardından, gerçekçi tehdit koşulundakiler Rwandalıları ABD’ye getirmenin ve onları ABD’de barındırmanın ne kadar pahalı olduğunu, gelenlerin beraberlerinde salgın hastalık mikropları getirmiş olabileceğini ve ayrıca Rwandalıların şiddet eğilimli insanlar olduklarını okudu. Sembolik tehdit koşulundakiler ise Rwandalıların ABD’lilerden çok farklı kültürel değerlerinin olduğunu, demokratik yaşam idealine sahip olmadıklarını, değişime kapalı olduklarını,

Hristiyan olmadıklarını, hastalandıklarında tedavi için Batılı tıp yöntemlerindense yerel tıp yöntemlerini tercih ettiklerini okudu. Üçüncü bir grup katılımcı, hem sembolik hem gerçekçi tehdit bilgilerine maruz bırakılırken son olarak kontrol koşulundakiler sembolik ya da gerçekçi tehditle ilgili hiçbir şey içermeyen bir haber metni okudular. Ayrıca tüm katılımcıların iç-grupla özdeşleşme düzeyi de ölçülerek “iç grupla özdeşleşmesi düşük olanlar” ve “yüksek olanlar” şeklinde sınıflandırıldı. Ardından, tüm grupların Rwandalı göçmenlere yönelik tutumları ölçüldü. Amerikan kimliğiyle özdeşimi hem düşük hem de yüksek olanlarda sembolik ve gerçekçi tehdidin ikisine birden maruz kalanların tutumlarının en olumsuz olduğu görüldü. Araştırmanın ikinci çalışmasında, ilk çalışmadakine benzer bir sahte rapor okutma yöntemiyle katılımcıların göçmenlerle ilgili ne tür kalıp yargılara maruz kalacakları manipüle edildi. Pozitif kalıp yargılara negatif kalıp yargılara ya da her ikisine birden maruz kalmanın göçmenlere yönelik önyargıya etkisi ve de bu etkinin göçmenlerin beyaz ya da siyah ırktan oluşuna göre değişip değişmediği test edildi. Görüldü ki, göçmenler ister beyaz ister siyah olsun, eğer haklarında sadece negatif kalıp yargılar sunulmuşsa, onlara yönelik önyargı en yüksek düzeydedir.

Araştırmanın üçüncü çalışmasında ise, öğrenciler, üniversiteye kabul edilecek Doğu Timorlülere değişim öğrencilerine yönelik gruplar arası kaygı düzeylerinin manipüle edildiği metinlere maruz bırakıldılar. Ayrıca, katılımcılara metinleri okurken ya değişim öğrencileriyle ya da ev sahibi grupla empati kurmaları şeklinde yönerge verildi. Gruplar arası kaygıyı yükseltici nitelikte metinler okuyanların yabancı öğrencilere yönelik tutumlarının görece olumsuz olduğu, öte yandan değişim öğrencileriyle empati kurmaları yönergesini almışlarsa olumsuz tutumun daha az olduğu görüldü (Stephan ve ark, 2005).

1.2.5. Bütünleşik Tehdit Kuramı Kapsamında Türkiye’de yapılan çalışmalara örnekler

Çakal, Hewstone, Güler ve Heath (2016) gruplar arası temasın ve iç grupla özdeşleşmenin kolektif eylemlere katılım üzerindeki etkisinde sembolik ve gerçekçi tehdidin aracı rolünü Türkiye’deki Türk ve Kürt gruplar üzerinde test ettiler. Gruplar arası pozitif temasın algılanan tehditler üzerinden hem dış grubun ne ölçüde olumlu değerlendirildiği üzerinde, hem de kolektif eylemlere katılım üzerinde etkili olduğunu biri Türkler ile diğeri Kürtler ile yapılan iki çalışmada gösterdiler.

Bazı araştırmacılar, Bütünleşik Tehdit Kuramı'nı yalnızca önyargıyı artırır tehdit unsurlarını ele alıp önyargıyı azaltır unsurları hesaba katmadığı için eleştirmiştir. Bu görüşe göre kişiler, dış grupları topluma fiziksel, ekonomik, kültürel ve insani yararı sağlayan unsurlar olarak da algılayabilirler ve bu algı önyargıyı azaltabilir. Tehdit unsurlarıyla beraber yarar unsurlarının da önyargıyla ilişkisinin ele alındığı bir alışma, Türkiye'deki Suriyeli mültecilere yönelik tutumlar bağlamında çalışılmıştır (Topal ve ark, 2016). Söz konusu çalışmada, kişilerin psikolojik değerleri ve demografik özelliklerinin hem tehdit hem de yarar tutumları üzerinde rol oynayacağı iddiası da test edildi. Çalışmada, katılımcılar Suriyeli mültecileri gerçekçi tehdit, sembolik tehdit, sosyal bütünlüğe yönelik tehdit, moderniteye tehdit ve ekonomik yarar, fiziksel yarar, kültürel çeşitlilik yararı ve insani yarar bakımından değerlendirdi. Bulgular, Schwartz'ın değer boyutlarından hazcılık, evrenselcilik ve gelenekselliğin tehdit algılarıyla negatif, yarar algılarıyla ise pozitif ilişkili, güvenlik değerinin ise tehdit algısı ile pozitif, yarar algısı ile negatif ilişkili olduğunu gösterdi. Demografik değerkenlere bakıldığında, Türk vatandaşlarının dindarlık ve eğitim düzeyinin Suriyeli mültecilere ne ölçüde tehdit ve fayda unsuru olarak algıladıkları ile ilişkili olduğu görüldü. Eğitim ve dindarlık düzeyi arttıkça Suriyeli mülteciler daha az tehdit daha fazla yarar olarak görüldü (Topal ve ark, 2016).

1.3. Sosyal baskınlık yöneliminin önyargı üzerindeki rolü

Gruplar arasındaki hiyerarşinin nasıl kurulup sürdürüldüğünü anlamak üzere oluşturulan sosyal baskınlık kuramında öne sürülen sosyal baskınlık yönelimi, bireylerin grup temelli eşitsizliklerin sürmesine yönelik arzusu olarak tanımlanır (Sidanius, 1993; Sidanius, Pratto ve Bobo, 1994). Sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan kişiler, sosyal grupların birbirine göre eşit olmayışını doğal ve istenir karşılar (Sidanius, Pratto ve Bobo, 1994; Pratto, Sidanius, Stallworth ve Malle, 1994). Sosyal baskınlık kuramına göre, gruplar arasındaki eşitsizliğin devamlılığına sebep olacak unsurlar (önyargı, hissedilen tehdit, korku vb..) hakim gruplar tarafından benimsenir ve bireyin sosyal baskınlık yönelimi yükseldikçe, dış gruba olan olumsuz tutum ve davranışları artar. Bir bireysel farklılık değerkeni olan sosyal baskınlık yöneliminin önyargı üzerindeki anlamlı etkisi birçok araştırmada gösterildi. Sosyal baskınlık yöneliminin kadın hakları, gay ve lezbiyen hakları, evre politikaları destekleme gibi değerkenlerle ters yönde ilişkili olduğu; cinsiyetçilik, politik ve ekonomik tutuculuk, milliyetçilik, yurtseverlik, adil dünya inancı, siyah karşıtı ırkçılık ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulundu (Pratto, Sidanius, Stallworth ve Malle, 1994).

Sosyal baskınlık yöneliminin engellilere olan önyargıyı (Tekeş, 2013), kast sistemi ayrımcılığını ve karma inancına sahip olmayı (Cotterill ve ark, 2014) pozitif yönde yordadığı, hayvan haklarına desteği (Akoğlu, 2014), çevreci davranışlar ve niyetleri (Karayeğen, 2015) negatif olarak yordadığı bulunmuştur.

Snellman ve Ekehammar (2005), sosyal baskınlık yönelimi ile etnik azınlıklara olan önyargı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Önce, İsviçreliler ile göçmenlerden ülkede yaşayan 6 farklı etnik grubu statü bakımından sıralamaları istenmiş, hem İsviçreli hem de göçmen katılımcıların grup sıralamalarında ilk sıraya İsviçrelileri son sıraya ise Suriyelileri yerleştirdikleri görülmüştür. Bu çalışmada beklenenin aksine sosyal baskınlık yönelimi ile etnik grupların sıralanması ve önyargı arasındaki ilişkilerin anlamlı olmadığı görülmüştür (Snellman ve Ekehammar, 2005).

1.3.1. Sosyal Baskınlık Yönelimi ile Önyargı İlişkisinde Tehdit Değişkenlerinin Rolü

Sosyal baskınlık yönelimi arttıkça dış grubun üyeleri daha tehdit edici olarak algılanır, hissedilen tehdit dış gruba yönelik olumsuz tutumların artmasında önemli bir yere sahiptir. Türkiye de dahil olmak üzere birçok ülkede, sosyal baskınlık yöneliminin önyargı üzerindeki doğrudan etkisi ve hissedilen tehdit aracılığıyla dolaylı etkisinin incelendiği çalışmalar vardır. Bu çalışmaların sonuçları aşağıda özetlenmiştir.

Duckitt (2006), 4 farklı üniversite öğrenci grubunun sırasıyla ev kadınları ve uyuşturucu satıcıları; iş liderleri ve rock yıldızları; feministler; işsizler ve fiziksel engeli olan bireylere yönelik önyargılarını sosyal baskınlık yönelimi, sağ kanat yetkeliği, sosyal tehdit ve grup rekabeti açısından incelemiştir. Kişinin dış grubu güvenlik, değer, norm, gelenek ve istikrar açısından tehdit olarak algıladığı ‘sosyal tehdit’; dış grubu ne ölçüde kendi grubuna rakip olarak gördüğü ise ‘grup rekabeti’ olarak adlandırıldı. Bireyin toplumda otorite olarak kabul ettiği güçlere karşı ne kadar boyun eğici tutuma sahip olduğu olarak tanımlanan sağ kanat yetkeliği ve diğer birey değişkeni olan sosyal baskınlık yöneliminin, dış gruplara olan önyargıyı yordayacağı; sosyal tehdit ve grup rekabeti değişkenlerinin ise bu etkilerde aracı rolü olacağı öngörüldü.

Bulgular genel olarak birey değişkenlerinin tehdit aracılığıyla dış grup önyargısını anlamlı olarak yordadığı, ancak sağ kanat yetkeciliği ve sosyal baskınlık yöneliminin dış gruplara olan tutumlar üzerinde farklı etkilere sahip olduğu bulundu. Şöyle ki, sağ kanat yetkeciliği, toplum tarafından normal kabul edilmeyen, dışlanan gruplara yönelik önyargıyı, sosyal baskınlık yönelimi ise toplumun alt tabakasında yer alan gruplara olan önyargıyı daha iyi açıkladı. Sosyal baskınlık yönelimi yükseldikçe ev kadınları ve işsizlere yönelik olumsuz tutumların hissedilen sosyal tehdit aracılığıyla, engelli bireyler ve feministlere olan olumsuz tutumların ise grup rekabet algısı aracılığıyla arttığı bulundu (Duckitt, 2006).

Başka bir çalışmada, sosyal baskınlık yöneliminin Almanya'daki İslamafobinin yükselişi üzerinde etkisi ve bu etkide tehdit değişkenlerinin aracı rolü incelendi (Uenal, 2016). Bu çalışmada tehdit, gerçekçi tehdit, sembolik tehdit ve terörizm tehdidi olmak üzere 3 boyutta, İslamafobi ise İslam karşıtlığı ve Müslüman karşıtlığı olarak 2 boyutta ele alındı. İslamafobinin iki boyutunda da sosyal baskınlık yöneliminin doğrudan etkisinin anlamlı olmadığı, tehdit değişkenleri üzerinden dolaylı olarak söz konusu etkilerin ortaya çıktığı görüldü. Şöyle ki, sembolik tehdit sosyal baskınlık yöneliminin hem İslam karşıtlığı hem de Müslüman karşıtlığı üzerindeki etkilerinde dolaylı olarak rol oynadı. Ayrıca, gerçekçi tehdit sosyal baskınlık yöneliminin İslam karşıtlığı üzerindeki etkisinde, terörizm tehdidi ise Müslüman karşıtlığı üzerindeki etkisi rol oynamaktadır (Uenal, 2016).

Vezzali ve Giovanni (2010), tehdit değişkenlerinin sosyal baskınlık yönelimi ile göçmenlerin kültürleşme eğilimleri, dış grup tutumları ve duygular bağlamında inceledi. Bu değişkenler ile göçmen önyargısı arasındaki ilişkide gerçekçi ve sembolik tehdidin aracı rol oynayacağı düşünüldü. Kültürleşme eğilimleri; asimilasyon, ayrımcılık, dışlayıcılık, bireycilik ve bütünleşmeyi içeren *istihdam alanı*; asimilasyon ve dışlayıcılığı içeren *kültürel zenginlik alanı* olmak üzere iki boyutludur; istihdam alanı çalışma ve iş hayatıyla, kültürel zenginlik alanı ise yaşayış biçimi ve gelenekle ilgilidir. Araştırmacılar sosyal baskınlık yönelimi ile istihdam kültürleşme eğilimleri ilişkisinde gerçekçi tehdidin; sosyal baskınlık yönelimi ile kültürel zenginlik ilişkisinde ise sembolik tehdidin aracı rol oynayacağını öngördü. Kültürleşme eğilimlerinde, göçmen grupların statüsünün etkili olacağı beklendiğinden İtalyan öğrencilerin ülkedeki 3 farklı göçmen gruba olan tutumları ölçüldü; ülkede daha değerli görülen Çinli göçmenler, daha az değerli görülen Faslılar ve genel olarak göçmenler. Sonuçlara bakıldığında, sosyal baskınlık yönelimi arttıkça pozitif kültürleşme stratejilerine onayın azaldığı görüldü. Arabuluculuk analizleri kısmi olarak desteklendi. Sosyal baskınlık yöneliminin gerçekçi tehdit aracılığıyla kültürleşme stratejilerinden bütünleşme üzerinde negatif etkili, sosyal baskınlık

yöneliminin sembolik tehdit aracılığıyla kültürleşme stratejilerinden asimilasyon üzerinde pozitif yönde etkili olduğu bulundu. Diğer kültürleşme stratejilerinin etkisinin ise anlamlı olmadığı görüldü. Sosyal baskınlık yönelimi ile dış grup tutum ve duygularında gerçekçi tehdidin etkisinin anlamlı olduğu, sembolik tehdidin ise etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur. Son olarak araştırmacılar, kültürleşme stratejileri, dış grup tutum ve duygularının 3 göçmen grubunda farklılaşıp farklılaşmadığını inceledi. Bulgularda genel olarak, katılımcıların, Çinli göçmenlere karşı, genel olarak göçmenler ve Faslı göçmenlerden daha olumlu stratejiler ve tutumlar sahip olduğu bulundu. Ayrıca hissedilen gerçekçi tehdit de göçmen gruba göre farklılaştı, sosyal baskınlık yönelimi ile dış grup tutumları ve kültürleşme stratejilerinden bütünleşme arasındaki ilişkide gerçekçi tehdit en çok genel göçmen grupları ve Faslılarda, Çinli göçmenlerden daha fazla hissedilmektedir. (Vezzali ve Giovanni, 2010).

Balaban (2013), Türkiye'deki en geniş etnik azınlık olan Kürtlere olan tutumları, sosyal baskınlık yönelimi, sağ kanat yetkeçiliği ile bütünleşik tehdit kuramının öne sürdüğü tehditler üzerinden çalışmıştır. Bireylerin farklı kültürel sosyalleşme özellikleriyle ilgili olan sosyal baskınlık yönelimi, sağ kanat yetkeçiliği ve Türk kimliğiyle özdeşleşmenin Kürt önyargısına etkisi ve bu etkilerde sembolik ve gerçekçi tehdidin aracı rol oynayacağı düşünüldü. Kürtlere olan önyargı, sosyal mesafe ve dış gruplara yönelik olumsuz duygular olarak ölçüldü. Yapılan faktör analizinde gerçekçi ve sembolik tehdidin faktörlere beklendiği gibi dağılmadığı, sembolik tehdit maddelerinden bazılarının gerçekçi tehdit faktörüne yüklendiği görüldü. Bu yüzden, faktörler 'genel tehdit' ve 'kültürel farklılık tehdidi' olarak adlandırıldı. Değişkenlerin sosyal mesafe, olumlu duygu ve olumsuz duygu üzerindeki rolleri ve bu rollerde genel ve kültürel farklılık tehdidin aracı etkisi 3 farklı regresyon analiziyle yapılmıştır. Türk kimliği ve sosyal baskınlık yöneliminin sosyal mesafe üzerinde genel tehdit aracılığıyla dolaylı etkisi anlamlı bulunmuştur. Türk kimliği ve sosyal baskınlık yöneliminin genel tehdit aracılığıyla olumsuz duygu ve olumlu duygu üzerindeki dolaylı etkisi anlamlıdır. Sağ kanat yetkeçiliğinin Kürtlere olan önyargı üzerinde doğrudan ve ya dolaylı etkilerinin anlamlı olmadığı, diğer değişkenlerin de Kürt önyargısı üzerinde doğrudan etkilerinin anlamlı olmadığı görülmüştür (Balaban, 2013). Sosyal baskınlık yönelimi arttıkça ülkedeki etnik azınlıklara olan olumsuz duygular artmaktadır. Bireylerin sosyal baskınlık yönelimi arttıkça dış gruplar fiziksel varlığa ve ekonomik yönden daha fazla tehdit olarak algılanır, dış gruba yönelik önyargı artar.

Karaoğlu (2015), Türkiye'deki Suriyeli mültecilere yönelik önyargıyı, sosyal baskınlık yönelimi, gruplar arası tehdit ve empati bağlamında inceledi. Önyargılı tutumlar, sosyal mesafe ve dış gruba yönelik olumsuz duygular şeklinde ele alındı. Yapılan faktör analizinde sosyal

baskınlık yöneliminin ‘baskınlık’ ve ‘eşitsizlik’ olarak iki faktörlü bir yapıda olduğu görüldü. SBY-Baskınlık; grupların daha dominant olması ve dominant grupların diğer gruplar üzerinde güç kullanmasına yönelik arzularıyla ilgili bir boyut olarak klasik önyargı, milliyetçilik ve savaş destekleme gibi doğrudan güç kullanmayla ilişkilidir. SBY-Eşitsizlik boyutu ise eşitsizliğin normal karşılanmasıyla ilgili olarak gizil ırkçılık, hiyerarşiyi arttırıcı ideolojiler, yasal düzenlemelere karşıt olmak gibi dolaylı güç uygulamalarıyla ilişkilidir. Çalışmada ele alınan gruplar arası tehdit kavramlarından gerçekçi ve sembolik tehdidin ise, faktörlere orijinal kuramdaki gibi dağılmadığı, Balaban’ın (2013) araştırmasında olduğu gibi sembolik tehdit maddelerinin 4 tanesinin gerçekçi tehdit faktöründe yer aldığı için faktörler ‘genel tehdit’ ve ‘kültürel farklılık tehdidi’ olarak adlandırıldı. Bulgulara bakıldığında; Suriyelilere olan sosyal mesafenin genel tehdit ve SBY-Eşitsizlik tarafından, dış gruba yönelik olumsuz duyguların SBY-Baskınlık, SBY-Eşitsizlik, empati ve genel tehdit tarafından yordandığı görüldü. SBY-Baskınlık ile dış grup yönelik olumsuz duygular arasındaki ilişkide, kültürel farklılık tehdidinin, SBY-Baskınlık, SBY-Eşitsizlik ile dış gruba yönelik olumlu duygular arasındaki ilişkide ise empatinin, SBY-Baskınlık ve dış gruba yönelik olumlu duygular arasındaki ilişkiye genel tehdidin aracı roller oynadığı görülmüştür (Karaoğlu, 2015).

Sosyal baskınlık yöneliminin hissedilen tehditler aracılığıyla sosyal statü olarak daha düşük konumda yer alan gruplara olan önyargıyı açıklamada, önemli bir birey değişkeni olduğu görülmektedir.

1.4. Dindarlık ve önyargı arasındaki ilişki

Bir dine mensup olmanın dış gruplara karşı daha az önyargılı ve daha fazla toleranslı olmayı getirip getirmeyeceği tartışmalı bir konudur (Allport, 1966; Bagley, 1970; Hunsberger ve Jackson, 2005). Batson ve arkadaşları bu alandaki araştırmaları derledikleri 47 araştırmanın 37’sinde dindarlık ile önyargı arasında pozitif ilişki, 2’sinde ise negatif ilişki saptandığını belirtmektedir (Batson ve arkadaşları, 1993). Önyargı ile dindarlık düzeyi arasındaki pozitif ilişki olduğu, Batson ve arkadaşlarının derlemesine dahil olmayan bazı başka çalışmalarda da ortaya konmuştur (Örn, Hunsberger, 1995; LaBouff ve ark, 2012; Johnson ve ark, 2012). Literatürdeki önyargı çalışmalarının çoğunda dini kimlikleri birbirinden farklı hakim grup ile azınlık grupların birbirlerine yönelik önyargıları ele alınmıştır (Hunsberger, 1995, LaBouff ve ark, 2012; Tausch ve ark, 2009; Hutchison ve Rosenthal, 2011; Velasco González ve ark, 2008). Bunun yanında, hakim grup, kendisiyle aynı dini gruptan olan azınlık gruba, özellikle de aynı

dini paylaştıkları vurgulanacak olursa, karşı gruba daha olumlu tutumlar sergileyebilir. Nitekim Lazarev ve Sharma (2015), Türk vatandaşları ile Suriyeli mültecilerin din ortaklığı hazırlama etkisi olarak kullanıldığında Suriyeli mültecilere olan önyargının azalıp azalmayacağını incelemiştir. Suriyeli mültecilerin Türkiye’de en yoğun olduğu şehirler olan İstanbul ve Gaziantep’te yaşayan Türk vatandaşlarına Suriyeli mültecilerin ‘Sünni’ ve ‘Müslüman’ oldukları vurgusu yapıldıktan sonra Suriyeli mülteciler için bağış yapmaları istendi. Hazırlama etkisine maruz kalan katılımcıların, Sünni ve Müslüman vurgulaması yapılmaksızın bağış yapmaları istenenlere kıyasla daha fazla bağış yaptıkları görülmüştür. Bu vurgulama, Türk vatandaşlarının Suriyeli mültecilere yönelik oldukça olumsuz olduğu saptanan tutumlarında bir değişim yaratmamakla beraber sadece bağış yapma davranışını etkilemiştir. Bu etki, dindarlığı yüksek olanlarda daha kuvvetli görülmüştür ancak bir başka koşulda Suriyeli mültecilerin Sünni ve Müslüman kimliklerinin yanı sıra ekonomiye getirdikleri yük de vurgulanmış ve bu koşulda ortak dini ve mezhepsel kimliğe sahip olmanın bağışları yükseltici etkisinin ortadan kalktığı saptanmıştır (Lazarev ve Sharma, 2015). Topal ve arkadaşlarının (2016) araştırmasında da, Türk vatandaşlarının dindarlık düzeyi arttıkça Suriyeli mültecilerin daha az tehdit daha fazla yarar sağlayıcı olarak görüldüğü bulunmuştur.

Dindarlık ile önyargı arasındaki ilişkide, grupların aynı dini inançlara sahip olmaları önemli görünmektedir. Türk vatandaşları ile Suriyeli mültecilerin çoğunluğunun kendini Müslüman olarak tanımladığı düşünüldüğünde, Suriyeli mülteciler daha olumlu değerlendirilebilir. Ancak Türk vatandaşlarının Suriyeli mültecileri ekonomik ve kültürel olarak tehdit edici algılamaları gruplar arasındaki ortak din paydasını göz ardı etmelerine neden olabilir. Dolayısıyla, katılımcıların dindarlık düzeyleri ile dış gruba yönelik tutum ve duyguları arasında nasıl bir ilişkinin olduğu bu çalışmada ortaya çıkarılacaktır. Bir sonraki bölümde, Türkiye’ye göç etmiş Suriyeli mültecilere ilişkin araştırmamızla bağlantılı olan çalışmaların bulguları anlatılacaktır.

1.5. Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin durumuyla ilgili yapılan çalışmalar

2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaşın neden olduğu kitlesel göç sonrası göç alan ülkelerde başta olmak üzere Suriyeli mültecilerle ilgili yapılan çalışmalar giderek artmaktadır (Örn, İçduygu, 2015; Achilli, 2015; Fargues, 2014; Özden, 2013; Topal ve ark, 2016).

Türkiye'deki çalışmalara bakıldığında, sosyoloji, siyaset bilimleri, eğitim bilimleri psikoloji gibi alanlarda Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin durumlarının değerlendirildiği, hissedilen tehdit, olumlu ve olumsuz tutumların ortaya çıkarıldığı, olumsuz tutumların altında yatan nedenlere odaklanıldığı görülmektedir. Mevcut araştırmamızla ilişkili olan bazı çalışmaların bulguları açıklanacaktır.

Türkiye'deki Suriyeli mültecilere yönelik sosyal temsillerin incelendiği bir çalışmada, internet sözlükleri üzerinden 98 kişinin 'Suriyeli mülteciler' başlığına yazdıkları değerlendirilip 7 tematik başlıkta toplanmıştır. Sosyal temsiller arasında, 'düzen bozan, sözde savaş mağduru, ne olduğu belirsiz' gibi algılanan olumsuz özellikler; 'huzur, ekonomi ve zarara neden olma' gibi algılanan tehditler, 'pozitif ayrımcılık uygulandığı, gereğinden fazla kabul edildiği' gibi politikaya ilişkin eleştiriler, 'masum, yasalar sebebiyle korunması gereken ve kardeş' söylemleriyle olumlu özellikler, 'AKP'nin oy için kullandığı, politik çıkarlar' gibi algılanan politik önem, 'ülkeye kabul edilmelidir veya edilmemelidir' şeklinde geleceğe yönelik çözüm önerilerinin yer aldığı görülmüştür. Araştırmacılar, sözlüklerde yer alan bu kelimeleri değerlendirdiğinde ifadelerin büyük bölümünün olumsuz söylemler olduğu sonucuna ulaşmıştır (Özdemir ve Öner-Özkan, 2016).

Suriyeli mültecilerin yaşadıkları şehrin halkı ile iletişimlerinin yerel basına nasıl yansıdığını ortaya çıkarmayı amaçlayan bir çalışmada, 5 farklı gazetenin 2014-2015 yıllarında yayınladığı 'Suriyeli sığınmacılar' ile 'Türk halkı' arasındaki ilişkinin sunulduğu 47 tane haber, içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Haberlerin, 'tepki', 'geri gönderme', 'sosyal problemler', 'şehirler', 'günlük yaşama etkileri' ve 'Suriyelilerle yaşanan sorunlar' şeklinde 6 kategori altında toplanmıştır. Alt başlıklar genel olarak özetlendiğinde ortaya çıkan tutum ve duygular şu şekildedir; mahallelinin Suriyelilere olan tepkisi, halkın Suriyelileri ülkelerine geri gönderme düşünceleri, Suriyelilerin hırsızlık ve dilencilik davranışları, halk tarafından hissedilen endişe, nefret, korku, entegrasyon, uyum ve kültürel açıdan görülen farklılıklar (Karataş, 2015).

2015 yılında yapılan 16 ilde 1018 kişinin katıldığı Türkiye'nin algıları araştırmasında, Türkiye'nin ekonomik ve iç meseleleri, uluslararası ilişkileri, göç konularındaki halkın fikirlerinin ortaya çıkarılmasının amaçlanmıştır. Araştırmanın Suriyeli mültecilerle ve genel olarak Türk vatandaşlarının göçmenlere olan tutumlarıyla ilgili sonuçlara bakıldığında, katılımcıların %84'ünün Suriyeli mültecilerin ülkeye gelmesinden endişeli oldukları, %73'ünün Türkiye'de yaşayan göçmenlerin anavatanlarına geri dönmelerini gerektiği

belirtilmiştir. Katılımcıların yalnızca %8'i Türkiye'de bulunan göçmenlere Türkiye'de kalmalarını sağlayacak yasal statünün verilmesini desteklemektedir (The German Marshall Fund of the United States [GMF], 2015).

Erdoğan (2014), Türkiye'deki Suriyeliler algısını araştırmak amacıyla 18 şehirde 1501 kişinin katıldığı bir çalışma yürütmüştür. Bu amaçla, katılımcılara ülkedeki Suriyeli mülteciler konusundaki görüş ve beklentileri sorulmuştur. Katılımcıların %41'i Suriyelileri 'zulümden kaçan insanlar', %21'i 'misafir', %20 'bize yük olan insanlar', %12'si 'din kardeşi' ve %6'sı 'asalak' olarak tanımlamıştır. Katılımcıların %65'i "Suriyeli sığınmacıların dinine, diline, etnik durumuna bakılmaksızın kabul edilmesi insanlık görevimizdir" önermesine katılırken %30'u "Sığınmacılar savaş devam ediyor olsa bile ülkelerine geri gönderilmelidir" önermesine destek verdiği bulunmuştur.

1.6. Araştırmanın amacı

Bu tez çalışmasında, ev sahibi Türk vatandaşlarının Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilere yönelik önyargılarını etkileyen unsurların incelenmesi amaçlandı. Söz konusu incelemede ele alınan değişkenler Bütünleşik Tehdit Kuramı, Temas Kuramı ve Sosyal Baskınlık Kuramı çerçevesinde belirlendi. Temas kuramına göre kişilerin dış gruptan bireylerle yüzyüze kurdukları etkileşimler, o gruba yönelik önyargılarının başlıca yordayıcısıdır. Bu etkileşimler sırasında yaşanan negatif temas deneyimleri önyargıyı artırırken pozitif temas deneyimleri ve kurulan arkadaşlıklar önyargıyı azaltır. Sosyal baskınlık kuramına göre önyargının önemli bir yordayıcısı, kişilerin sosyal baskınlık yönelimi düzeyidir. Kişiler ne kadar yüksek baskınlık yönelimine sahip ise dış gruplara daha fazla önyargılı olur. Bütünleşik tehdit kuramına göre ise birey ve grup düzeyindeki çeşitli değişkenlerin önyargıyı yordaması, dış grubun ne ölçüde tehdit olarak algılandığının dolaylı etkisiyle mümkündür. Söz konusu dolaylı etkiyi yaratan farklı özellikte tehditler tanımlanmıştır. Bu tez çalışmasında bahsedilen 3 kuramın önyargıyı açıklamada kullandığı kişiler arası düzeydeki değişkenler bir araya getirilerek bir araştırma modeli önerilmiştir. Literatürde bütünleşik tehdit kuramı kapsamında yapılan çalışmalarda tehdit değişkenlerinin modelde aracı rol oynadığı ya da yordayıcı olarak etkili olduğu tartışmalı bir konudur. Orijinal kuramda tüm tehdit değişkenleri yordayıcı ile yordanan değişkenler arasında aracı rol oynadığı düşünülürken kuramın bir revizyonunda (Stephan, Ybarra ve Morrison, 2009) negatif kalıp yargılar ve gruplar arası kaygının modelde aracı değişkenler olarak yer almadığı, son revizyonda (Stephan, 2014) ise yordayıcı ile

yordanan değişkenlerin tamamının gruplar arası kaygı tarafından yordandığı iddiası bulunmaktadır. Çalışmamızın hipotezler oluşturulurken hem tehdit hem kaygı değişkenine modelde yer verilmiş, başlangıçta aracı değişken olarak yer aldığı düşünöen ancak sonraki revizyonlarda modelde yer almayan negatif kalıp yargılar test edilen modele dahil edilmemiştir. Bu değişkenlerin yanında, Türk vatandaşlarının dindarlık düzeyi, Suriyeli mültecilere olan tutum ve duyguları üzerinde etkili olabileceği düşüncesiyle yordayıcı değişken olarak modele eklenmiştir.

Pozitif ve negatif temas, dindarlık düzeyi, sosyal baskınlık yönelimi değişkenlerinin yordayıcı; tehdit ve kaygı değişkenlerinin aracı; sosyal mesafe ve dış grup duygularının yordanan değişkenler olarak yer aldığı modelin yanında; aracısız bir alternatif model testi yapılarak modellerin karşılaştırılması da amaçlanmıştır.

1.7. Hipotezler

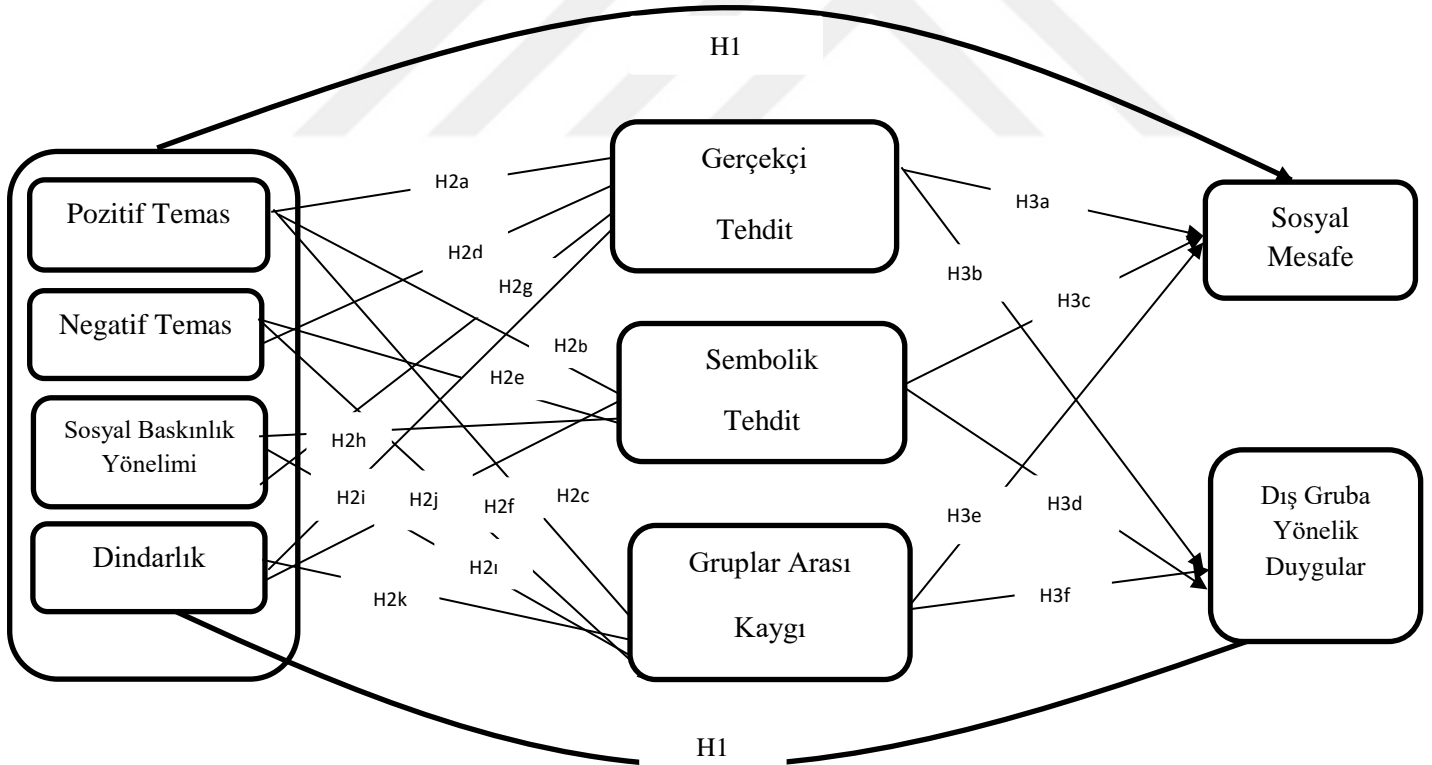
Diğer gruplarla yaşanan pozitif temas olumlu tutum ve duyguları artırır. Negatif temas ise olumsuz tutum ve duyguları artırır. Pozitif deneyimleri içeren temasın iki grup arasındaki sosyal mesafeyi azaltacağı, Suriyeli mültecilere yönelik olumlu duyguları arttıracacağı; negatif deneyimleri içeren temasın ise, sosyal mesafeyi arttıracacağı ve Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz duyguları arttıracacağı öngörüldü. Sosyal baskınlık yönelimi ve kişilerin dindarlık düzeyi yükseldikçe, Suriyeli mültecilerle aralarındaki sosyal mesafenin artacağı ve Suriyeli mültecilere olan duyguların daha olumsuz olacağı düşünöldü.

Modeldeki dolaylı etkilerin ortaya çıkarılması amacıyla, hissedilen gerçekçi tehdit, sembolik tehdit ve gruplar arası kaygının yordayıcı ile yordanan değişkenler arasındaki ilişkilerde oynadığı rol incelenecektir. Suriyeli mültecilerle yaşanan pozitif temas, Suriyeli mültecilerin daha az ekonomik, fiziksel, güvenlik ve kültür, inanış ve dünya görüşüne yönelik tehdit ve kaygı unsuru olarak görülmesi aracılığıyla dış grupla araya koyulan mesafenin ve hissedilen olumsuz duyguları azaltacaktır. Suriyeli mültecilerle kurulan negatif temas deneyimleri arttıkça, Suriyeli mülteciler daha fazla kaygı ve tehdit unsuru olarak görülmesi aracılığıyla dış grupla araya koyulan mesafenin ve hissedilen olumsuz duyguların artacağı öngörüldü.

Gruplar arasındaki eşitsizliklerin devamını onaylama, hâkim grubun gücü elinde bulundurarak gücünün devamlılığını sağlamaya yönelik olarak sosyal baskınlık yönelimi

kavramı dezavantajlı gruplara olan önyargıyı açıklamakta yıllardır kullanılmaktadır. Katılımcıların sosyal baskınlık yönelimi yükseldikçe, Suriyeli mültecileri daha fazla tehdit olarak algılayacakları ve onlarla etkileşim içine girdiklerinde daha fazla kaygı hissedecekleri, bu duruma bağlı olarak da Suriyeli mültecilere olan duygularının daha olumsuz olacağı, dış grupla aralarına daha fazla mesafe koyma arzusu içinde olacağı öngörüldü. Türk vatandaşlarının dindarlık düzeyi, hissedilen tehdit ve kaygı aracılığıyla dış gruba olan tutum ve duygular üzerinde etkili olacağı öngörüldü. Literatürde dindarlık ile önyargı arasındaki çelişkili bulgular söz konusu olduğundan; dindarlıkla ilgili oluşturulan hipotezlerde yön belirtilmedi.

Gruplar arası temas kuramından yola çıkarak pozitif ve negatif temas, sosyal baskınlık kuramının öne sürdüğü sosyal baskınlık yönelimi değişkenleri, bütünleşik tehdit kuramının önyargıyı açıklamak üzere öne sürdüğü tehdit ve kaygı ve son olarak dindarlık düzeyi değişkenleri modele katılarak Suriyeli mültecilere olan sosyal mesafe ve duygulara neden olacağı şeklinde oluşturulan aşağıdaki (Şekil 3) model üzerinde de görülen hipotezler aşağıdaki gibidir;

Şekil 3- Araştırmanın Hipotezleri

H1: Algılanan sosyal mesafeyi ve dış gruba yönelik olumsuz duyguları dış grupla pozitif temas negatif yönde, dış grupla negatif temas ve sosyal baskınlık yönelimi ise negatif yönde yordar.

H1a: **Dış grupla pozitif temas, algılanan sosyal mesafeyi** negatif yönde yordar.

H1b: **Dış grupla pozitif temas, dış gruba yönelik duyguları** negatif yönde yordar.

H1c: **Dış grupla negatif temas, algılanan sosyal mesafeyi** pozitif yönde yordar.

H1d: **Dış grupla negatif temas, dış gruba yönelik olumsuz duyguları** pozitif yönde yordar.

H1e: **Sosyal baskınlık yönelimi, algılanan sosyal mesafeyi** pozitif yönde yordar.

H1f: **Sosyal baskınlık yönelimi, dış gruba yönelik olumsuz duyguları** pozitif yönde yordar.

H2: Gerçekçi tehdit algısını, sembolik tehdit algısını ve gruplar arası kaygıyı dış grupla kurulan pozitif temas negatif yönde, dış grupla kurulan negatif temas ve sosyal baskınlık yönelimi pozitif yönde yordar.

H2a: **Dış grupla pozitif temas, gerçekçi tehdit algısını** negatif yönde yordar.

H2b: **Dış grupla pozitif temas, sembolik tehdit algısını** negatif yönde yordar.

H2c: **Dış grupla pozitif temas, gruplar arası kaygıyı** negatif yönde yordar.

H2d: **Dış grupla negatif temas, gerçekçi tehdit algısını** pozitif yönde yordar.

H2e: **Dış grupla negatif temas, sembolik tehdit algısını** pozitif yönde yordar.

H2f: **Dış grupla negatif temas, gruplar arası kaygıyı** pozitif yönde yordar.

H2g: **Sosyal baskınlık yönelimi, gerçekçi tehdit algısını** pozitif yönde yordar.

H2h: **Sosyal baskınlık yönelimi, sembolik tehdit algısını** pozitif yönde yordar.

H2i: **Sosyal baskınlık yönelimi, gruplar arası kaygıyı** pozitif yönde yordar.

H2i: **Dindarlık, gerçekçi tehdit algısını** anlamlı olarak yordar.

H2j: **Dindarlık, sembolik tehdit algısını** anlamlı olarak yordar.

H2k: **Dindarlık, gruplar arası kaygıyı** anlamlı olarak yordar

---

H3: Algılanan sosyal mesafeyi ve dış gruba yönelik olumsuz duyguları gerçekçi tehdit algısı, sembolik tehdit algısı ve gruplar arası kaygı pozitif yönde yordar.

H3a: **Gerçekçi tehdit algısı, algılanan sosyal mesafeyi** pozitif yönde yordar.

H3b: **Gerçekçi tehdit algısı, dış gruba yönelik olumsuz duyguları** pozitif yönde yordar.

H3c: **Sembolik tehdit algısı, algılanan sosyal mesafeyi** pozitif yönde yordar.

H3d: **Sembolik tehdit algısı, dış gruba yönelik olumsuz duyguları** pozitif yönde yordar.

H3e: **Gruplar arası kaygı düzeyi, algılanan sosyal mesafeyi** pozitif yönde yordar.

H3f: **Gruplar arası kaygı düzeyi, dış gruba yönelik olumsuz duyguları** pozitif yönde yordar.

H4: Pozitif temastaki azalış ve negatif temastaki, sosyal baskınlık yönelimindeki artış, algılanan sosyal mesafeyi ve dış gruba yönelik olumsuz duyguları gerçekçi tehdit, sembolik tehdit ve gruplar arası kaygı değişkenleri üzerinden dolaylı olarak yordar.

H4a: **Pozitif temas düzeyi, algılanan sosyal mesafe ve dış gruba yönelik olumsuz duyguları** gerçekçi tehdit üzerinden dolaylı olarak yordar.

H4b: **Pozitif temas düzeyi, sosyal mesafe ve dış gruba yönelik olumsuz duyguları** sembolik tehdit üzerinden dolaylı olarak yordar.

H4c: **Pozitif temas düzeyi, sosyal mesafe ve dış gruba yönelik olumsuz duyguları** gruplar arası kaygı üzerinden dolaylı olarak yordar.

H4d: **Negatif temas düzeyi, sosyal mesafe ve dış gruba yönelik olumsuz duyguları** gerçekçi tehdit üzerinden dolaylı olarak yordar.

H4e: **Negatif temas düzeyi, algılanan sosyal mesafe ve dış gruba yönelik olumsuz duyguları** sembolik tehdit üzerinden dolaylı olarak yordar.

H4f: **Negatif temas düzeyi, sosyal mesafe ve dış gruba yönelik olumsuz duyguları** gruplar arası kaygı üzerinden dolaylı olarak yordar.

H4g: **Sosyal baskınlık yönelimi düzeyi** algılanan sosyal mesafe ve dış gruba yönelik olumsuz duyguları gerçekçi tehdit üzerinden dolaylı olarak yordar.

H4h: **Sosyal baskınlık yönelimi düzeyi** sosyal mesafe ve dış gruba yönelik olumsuz duyguları sembolik tehdit üzerinden dolaylı olarak yordar.

H4i: **Sosyal baskınlık yönelimi düzeyi** sosyal mesafe ve dış gruba yönelik olumsuz duyguları gruplar arası kaygı üzerinden dolaylı olarak yordar.

H4i: **Dindarlık** algılanan sosyal mesafe ve dış gruba yönelik olumsuz duyguları gerçekçi tehdit üzerinden dolaylı olarak yordar.

H4j: **Dindarlık** sosyal mesafe ve dış gruba yönelik olumsuz duyguları sembolik tehdit üzerinden dolaylı olarak yordar.

H4k: **Dindarlık** sosyal mesafe ve dış gruba yönelik olumsuz duyguları gruplar arası kaygı üzerinden dolaylı olarak yordar.

2.BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Katılımcılar

Bu çalışmanın örneklemini, anketi çevrim içi ortamda ve yüz yüze olarak dolduran yaşları 16 ile 76 arasında değişen 314 kişiden oluşmaktadır. Ölçekleri yarım bırakan toplam 11 katılımcı araştırmadan çıkarılmıştır. Araştırmanın örneklemini oluşturan 303 katılımcıdan, 88'i (46 kadın, 42 erkek) ölçekleri çevrim içi olarak doldurmuş, 216 katılımcı (117 kadın, 98 erkek, 1 kişi belirtmemiş) ise ölçekleri yüzyüze ortamda doldurmuştur.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmadaki veriler aşağıdaki ölçekler aracılığıyla toplanmıştır;

Yordayıcı değişkenleri ölçmek amacıyla;

1. Gruplar Arası Pozitif ve Negatif Temas Soruları
2. Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği

Aracı değişkenleri ölçmek amacıyla;

3. Gruplar Arası Tehdit Ölçeği
4. Gruplar Arası Kaygı Ölçeği

Yordanan Değişkenleri ölçmek amacıyla;

5. Sosyal Mesafe Ölçeği
6. Dış Gruba Yönelik Olumsuz Duygular Ölçeği

Bu ölçeklere ek olarak katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim, ekonomik düzey, politik görüşler ve dindarlık düzeylerini öğrenmek amacıyla sunulan demografik bilgiler soru formu veri toplama araçları arasındadır (Ek 1). Katılımcıların dindarlık düzeyini ölçmek amacıyla 'Kendinizi ne kadar dindar hissediyorsunuz?' ve 'Dini kurallara uygun yaşamak sizin için ne kadar önemli?' olmak üzere 2 soru 7'li likert (1-Hiç 7-Tamamen, 1-Hiç önemli değil 7-Çok

önemli) tipinde sorulmuştur. Dindarlıkla ilişkili 2 soru, demografik soru formu içerisinde yer almaktadır. Ayrıca katılımcılara Suriyeli mültecilerle günlük hayatlarında ne sıklıkla karşılaştıkları sorularak bu temas durumu ‘genel temas’ olarak ele alınmıştır.

2.2.1. Gruplar Arası Pozitif ve Negatif Temas Soruları

Katılımcıların günlük hayatlarında Suriyeli mültecilerle ne sıklıkla karşılaştıkları ve bu temas deneyimlerini ne kadar olumlu ve olumsuz değerlendirdiklerini anlamak amacıyla önce, Suriyelilerle gündelik hayatlarında ne sıklıkta Suriyelilerle karşılaştıkları sorulmuştur. Ardından, pozitif ve negatif temas sıklığını öğrenmek üzere ayrı iki soru yöneltilmiştir. Pozitif ve negatif temas, önceki çalışmalardaki gibi (Barlow ve ark, 2013; Techakesari ve ark, 2015) birer soruyla 5’li likert tipi (1 Hiç bir zaman-5 Her zaman) şeklinde ölçülmüştür. Ayrıca katılımcılara, Suriyeli arkadaşı olup olmadığı varsa sayısını belirtmeleri de istenmiştir. Gruplar arası temas soruları form Ek 1’de yer almaktadır.

2.2.2. Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği

Kişilerin toplumdaki baskın ve azınlık grupların eşitsizlikleriyle ilgili tutumlarını anlamak amacıyla kullanılan sosyal baskınlık yönelimi ölçeği, Pratto ve arkadaşları (1994) tarafından geliştirilmiştir. Orijinali 16 madde olan ölçeğin yarısı eşitlik yanlısı yarısı eşitsizlik yanlısı ifadeler içermektedir. Ölçekten yüksek puan almak, yüksek sosyal baskınlık yönelimine işaret etmektedir. Bu çalışmada, Balaban’ın (2013) 5’li likert (1- Çok Yanlış, 5-Çok Doğru) şeklinde kullandığı Türkçe versiyonu uygulanmıştır. Ölçeğin maddelerine örnek olarak, ‘Kim ne derse desin bazı gruplar diğerlerinden daha değersizdir’ ve ‘Farklı grupların koşullarını eşitlemek için elimizden geleni yapmalıyız’ (Ters madde) verilebilir. Uludağ Üniversitesi Etik Kurul tarafınca sosyal baskınlık yönelimi ölçeğinin ‘Hayatta öne geçmek için, bazen diğer grupların üstüne basmak gereklidir’ maddesi uygun görülmediğinden ölçekten çıkarılmıştır. Bu çalışmada ölçeğin Alparslan’ın (2017) kullandığı 15 maddelik versiyonu 5’li likert tipinde (1- Çok Yanlış 5-Çok Doğru) kullanılmıştır (Ek2).

Sosyal baskınlık yönelimi ölçeğinin yurtdışı ve Türkiye’de yapılan çeşitli çalışmalardaki Cronbach Alfa iç tutarlılık değerlerinin .81 ile .92 arasında olduğu görülmüştür (Örn.; Vezzali ve Giovanni, 2010; Uenal, 2016; Pratto ve Sidanius, 1994; Şen, 2014; Balaban,

2014, Karaçanta, 2002). Türkiye’den veri toplanarak yapılan çalışmaların bazılarında sosyal baskınlık yönelimi ölçeğinin 2 faktörlü bir yapıda çözümlenmesi sonucu araştırmacılar bu yapıları ‘grup temelli baskınlık’ ve ‘eşitliğe karşı olma’ şeklinde adlandırılmıştır (Örn, ; Akbaş, 2010; Akoğlu, 2014; Karaoğlu, 2015; Karayeğen, 2015) Çalışmalarda grup temelli baskınlık boyutunun iç tutarlılık katsayısının .70 ile .91 değerleri arasında olduğu, eşitliğe karşı olma boyutunun iç tutarlılık katsayısının ise .83 ile .91 değerleri arasında olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada ölçek maddeleri üzerinde Temel Bileşenler yöntemi ve Varimax rotasyonla yapılan faktör analizinde ölçeğin toplam varyansın %52.31’ini açıklayan 2 faktörlü bir yapıda olduğu, ilk faktörde grupların eşitliğine dair tutumları içeren 7 maddenin toplanarak (2, 7, 9, 10, 11, 13 14) varyansın %28.15’ini açıkladığı, ikinci faktörde grupların birbirine göre üstünlüğüne dair tutumları içeren diğer 7 maddenin toplanarak (1, 3, 5, 6, 8, 12, 15) toplam varyansın %24.16’sını açıkladığı sonucuna ulaşıldı. Baskınlıkla ilişkili bir madde eşitlikle ilgili maddelerin olduğu faktörde yer aldı (4. Madde). Eşitliğe dair tutumları içeren ilk faktör ‘eşitlik yönelimi’, baskınlığa dair tutumları içeren ikinci faktör ise ‘baskınlık yönelimi’ olarak adlandırıldı. Baskınlık yönelimi ve eşitlik yönelimi faktörlerinin Cronbach’s alfa iç tutarlılık katsayı değerlerinin ise sırasıyla .84 ve .87 olarak hesaplandı.

Maddelerin tek faktöre zorlayarak yapılan faktör analizi sonuçlarında, bu yapının toplam varyansın %41’ini açıkladığı, maddelerin yüklerinin .52 ile .73 aralığında olduğu görüldü. Tüm ölçek için Cronbach’s alfa iç tutarlılık katsayısı .90 olarak hesaplandı. Bu çalışmada ölçeğin orijinal versiyonda olduğu gibi (Pratto ve ark, 1994; Sidanius, Pratto ve Bobo, 1994) tek faktör olarak ele alınmasına karar verildi.

2.2.3. Gruplar Arası Tehdit Ölçeği

Dış grubun ne düzeyde tehdit olarak algılandığını ölçmek üzere kullanılan ölçek, Stephan, Ybarra ve Bachman (1999) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin gerçekçi tehdidi ölçen 8, sembolik tehditi ölçen 7 olmak üzere toplam 15 maddesi vardır. Ölçek ilk defa Amerikanların Kübalı, Meksikalı ve Asyalı göçmenlere yönelik tehdit algısını ölçmek üzere kullanılmış, gerçekçi tehdit ölçeğinin güvenilirlik katsayıları, bu üç göçmen grubu için sırasıyla .81, .82, .80; sembolik tehdit ölçeğinin güvenilirlik katsayıları ise sırasıyla .71, .61, .49 olarak bulunmuştur (Stephan, Ybarra ve Bachman, 1999). Ölçeklerin daha sonraki çeşitli çalışmalardaki güvenilirlik katsayılarına bakıldığında; Cronbach alfa değerinin gerçekçi tehdit ölçeği için .80 ile.92

arasında, sembolik tehdit ölçeği için ise .74 ile .93 arasında değerler aldığı görülmüştür (Uenal, 2016; Vezzali ve Giovanni, 2010; Aberson, 2015; Curşeu ve Schalk, 2007; Tausch ve ark, 2009; Velasco Gonzales ve ark, 2008).

Bu çalışmada katılımcıların gerçekçi ve sembolik tehdit algılarını ölçmek amacıyla; Balaban'ın (2013) Türkçeye kazandırdığı 'tehdit ölçeği' kullanılmıştır. Bu ölçek, Stephan, Ybarra ve Bachman (1999) tarafından geliştirilen ölçekten ilham alınarak hazırlanan 18 maddeyi içermektedir. Bu ölçek kullanılarak Türkiye'de yapılan çalışmalarda maddelerin faktörlere beklendiği gibi dağılmadığı, sembolik tehditle ilişkili bazı maddelerin gerçekçi tehdit maddeleriyle bir arada kümelendiği görülmüştür. Bunun üzerine araştırmacılar, gerçekçi tehdit ve sembolik tehdit maddelerinin bir arada olduğu faktörü 'genel tehdit', sembolik tehdit maddelerini içeren ikinci faktörü ise 'kültürel farklılık tehdidi' olarak adlandırmıştır. Yapılan iki çalışmada genel tehdit faktörünün güvenilirlik katsayılarının .94 ve .97 olduğu, kültürel farklılık tehdit faktörünün güvenilirlik katsayılarının ise .83 ve .93 olduğu bulunmuştur (Balaban, 2013 ve Karaoğlu, 2015).

Mevcut çalışmada bu ölçek, 5'li derecelendirme sistemi (1- Kesinlikle katılmıyorum 5- Tamamen katılıyorum) ve ters madde içermeyen şekilde düzenlenmiş ve Suriyeli mültecilere uygun olarak adapte edilmiştir. Ölçek maddelerine örnek olarak 'Suriyeli mülteciler ekonomik olarak Türkiye'ye yarar sağlamaktan çok zarar veriyorlar' (gerçekçi tehdit) ve 'Suriyeli mülteciler yaşam tarzı açısından Türk vatandaşlarına benzemezler' (sembolik tehdit) verilebilir. Ölçeğin tüm maddeleri Ek 3'te yer almaktadır.

Mevcut çalışmada ölçeğe faktör analizi uygulandığında, tehdit ölçeği maddelerinin toplam varyansın %59.94'ünü açıklayan tek faktörlü bir yapıda olduğu bulunmuştur. Faktör analizi 2 faktöre zorlanarak tekrar uygulandığında, sembolik tehditle ilişkili 3 madde (12, 13, 18) dışındaki tüm maddelerin gerçekçi tehditle ilgili tek faktöre dağıldığı görülmüş tehdit ölçeğinin tek faktörlü olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Ölçeğin bu çalışmadaki Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .96 olarak hesaplanmıştır.

2.2.4. Gruplar Arası Kaygı Ölçeği

Bireylerin diğer grupla temas ederken hissettikleri kaygıyı ölçmek amacıyla Stephan ve Stephan (1985) tarafından geliştirilen 7 sıfat çiftinden oluşan 5'li likert tipindeki 'Gruplar Arası Kaygı Ölçeği' kullanılmıştır. Bu ölçek Türkçe'ye Güler (2013) tarafından kazandırılmıştır. Her

bir madde, birbirinin karşıtı olan biri olumlu biri olumsuz iki sıfattan oluşur: “uzak-samimi”, “kuşkulu-güvenilir” gibi. Olumsuz sıfatlar her satırın sol başında, olumlular sağ ucunda yazılır ve aralarına derecelendirme için rakamlar yerleştirilmiştir. Katılımcılardan her satırdaki iki sıfattan hangisinin kendileriyle Suriye göçmenler arasındaki ilişkileri betimlemede daha uygun olduğunu düşünüyorlarsa o sığata yakın olan rakamı işaretlemeleri istenmiştir (Ek 4). Ölçekten alınan düşük puanlar, katılımcının Suriyeliler ile temas sınırında yüksek kaygı hissedildiğini göstermektedir.

Bu ölçeğinin kullanıldığı araştırmaların güvenilirlik katsayılarına bakıldığında, .79 ile .94 arasında değiştiği görülmüştür (Stephan ve Stephan, 1985; Stephan, Boniecki, Ybarra, Bettencourt, Ervin, Jackson, McNatt, ve Renfro, 2002; Turner ve ark, 2007; Binder ve ark, 2009; Hutchison ve Rosenthal, 2011; Turoy-Smith ve ark, 2013; Stephan, 2014; Visintin ve ark, 2016). Güler (2013) ise gruplar arası kaygı ölçeğinin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısının .94 olarak bulmuştur.

Bu çalışmada yapılan faktör analizi sonucunda gruplar arası kaygı ölçeği maddelerinin toplam varyansın %61.14’ünü açıklayan tek faktörlü bir yapıda olduğu bulunmuştur. Ölçeğin bu çalışmadaki Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .89 olarak hesaplanmıştır.

2.2.5. Sosyal Mesafe Ölçeği

Bireylerin, diğer gruplardan kişileri sosyal sınırları içerisine ne kadar kabul ettiğiyile ilgili olan sosyal mesafe ölçeği Bogardus (1967) arafından geliştirildi. Ölçek maddelerinde kişilerin farklı din, ırk, etnik köken ya da gruplardan gelen kişilerle arkadaş, komşu, akraba vb. olma durumundaki görüşlerini ölçen 8 madde 5’li likert tipindedir (1-Çok Rahatsız Hissederdim 5-Hiç Rahatsız Hissetmezdim). Bu çalışmada ölçek Suriyeli mültecilere uygun olarak değiştirildi. Ölçek maddelerine örnek olarak, ‘Suriyeli biri ile evlensem’, ‘Suriyeli bir arkadaşım olsa’ verilebilir (Ek-5).

Yurtdışında yapılan çalışmalarda sosyal mesafe ölçeğinin güvenilirlik katsayılarının .78 ile .97 değerleri arasında olduğu (Binder ve ark, 2009; Bastian ve ark, 2012; Snellman ve Ekehammar, 2005), Türkiye’de yapılan çalışmalarda ölçeğin güvenilirlik katsayılarının .90 ile .91 değerlerini aldığı görülmüştür (Balaban, 2013; Güler, 2013; Karaoğlu, 2015).

Bu çalışmada sosyal mesafe ölçeğine uygulanan faktör analizi sonucunda ölçeğin toplam varyansın %75.83'ünü açıklayan tek faktörlü bir yapıda olduğu bulunmuştur. Ölçeğin bu çalışmadaki Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .94 olarak hesaplanmıştır.

2.2.6. Dış Gruba Yönelik Olumsuz Duygular Ölçeği

Suriyeli mültecilere yönelik önyargıyı ölçmek amacıyla Stephan ve arkadaşlarının (1998) geliştirdiği 'Dış Gruba Yönelik Olumsuz Duygular Ölçeği' kullanılmıştır. Ölçek, 6 olumlu ve 6 olumsuz duygu ifadesini içerir ve orijinal formu 10'lu likert (1-Duygularımı Hiç Yansıtmıyor, 10-Duygularımı Tamamen Yansıtıyor) tipindedir (Ek-6). Stephan ve arkadaşları (1998) ölçeğin güvenilirliğini 3 farklı göçmen grubunda (Faslı, Rus ve Etiyopyalı) test etmiş ve güvenilirlik katsayılarını sırasıyla .90, .93 ve .93 olarak bulmuştur. Sonraki çeşitli çalışmalarda, ölçeğin güvenilirlik katsayılarının .82 ile .95 değerleri arasında olduğu (Binder ve ark, 2009; Schweitzer ve ark, 2005), Türkiye yapılmış olan iki çalışmada da iki faktörlü bir yapı gösteren ölçekte; olumlu duyguların güvenilirlik katsayısı değerinin .86, olumsuz duyguların ise Karaoğlu'nun (2015) çalışmasında .74, Balaban'ın (2013) çalışmasında .90 olduğu görülmüştür.

Bu araştırmada Balaban (2013) tarafından Türkçeye uyarlanan versiyonu kullanıldı. Bu versiyon düşmanlık, hayranlık, antipati, benimseme, üstünlük, sevgi, hor görme, onaylama, nefret, şefkat, dışlama ve sıcaklık olarak 12 ifade ve 5'li likert tipi (1-Duygularımı hiç yansıtmıyor, 7-Duygularımı tamamen yansıtıyor) şeklindedir. Balaban (2013) ve Karaoğlu'nun (2015) çalışmalarında, ölçeğin 'olumsuz duygular' ve 'olumlu duygular' şeklinde 2 faktörlü bir yapıda olduğu, düşmanlık, antipati, üstünlük, hor görme, nefret, dışlama ifadelerinin negatif boyutta; benimseme, sevgi, onaylama, şefkat ve sıcaklığın pozitif boyutta yer aldığı bulunmuştur.

Bu çalışmada da dış gruba yönelik olumsuz duygular ölçeğine yapılan faktör analizinde, maddelerinin toplam varyansın %63.61'ini açıklayan iki faktörlü bir yapıda olduğu, olumlu duyguları içeren 6 maddenin toplam varyansın %32.42'sini oluşturan 1.faktörde, olumsuz duygu içeren 6 maddenin ise toplam varyansın %31.19'unu oluşturan 2.faktöre dağıldığı görülmüştür. 'Olumlu duygular' olarak adlandırılan 1.faktör ve 'olumsuz duygular' olarak adlandırılan 2 faktörün Cronbach's alfa iç tutarlılık katsayıları sırasıyla .89 ve .87 olarak bulunmuştur.

2.3. İşlem

Araştırma kapsamında veri toplanmadan önce Uludağ Üniversitesi Etik Kurulu'ndan gerekli izin alınmıştır. Etik Kurul izni Ek-7'de yer almaktadır. Bursa'nın ilçelerinde yaşayan katılımcılara kartopu örnekleme yoluyla ulaşılmış; Bursa'nın Yıldırım ve Osmangazi ilçelerindeki mahallelerde yaşayan Türk vatandaşlarının işyerleri ve evlere gidilmiş, çalışmaya katılmayı kabul eden kişilere bu çalışmaya katılabilecek komşu, tanıdık ya da iş arkadaşı olup olmadığı sorulmuştur. Çalışmaya katılmaya gönüllü olan kişilere ölçekler kapalı zarf içerisinde sunulmuş, tekrar zarfla geri alınmıştır. Anketi okuma ve doldurma konusunda yardım isteyen 5 katılımcıya ölçeklerdeki sorular araştırmacı tarafından tek tek okunarak söyledikleri maddeler işaretlenmiştir. Bunun yanı sıra 88 katılımcıya anketler çevrimiçi ortam üzerinden ulaştırılmıştır. Çevrimiçi anket, 'www.surveey.com' sitesi üzerinden hazırlanarak sosyal medya hesapları üzerinden Bursa'da yaşayan katılımcılara özel mesaj yoluyla ulaştırılmıştır. Tüm verilerin toplanması yaklaşık 2 ay sürmüştür. Bütün katılımcılar, ölçekleri doldurmaya başlamadan önce gönüllü katılım ve bilgilendirme formunu okumuş (Ek 8) onayladıkları takdirde katılımcılara sırasıyla 'Demografik Bilgiler', 'Pozitif ve Negatif Temas Soruları', 'Sosyal Baskınlık Yönelimi Ölçeği', 'Tehdit Ölçeği', 'Gruplar Arası Kaygı Ölçeği', 'Sosyal Mesafe Ölçeği' ve 'Dış Gruba Yönelik Olumsuz Duygular Ölçeği' sunulmuştur. Daha sonra, çalışmanın değişkenleri ve araştırmanın içeriğiyle ilgili bilgilerin bulunduğu 'Katılım Sonrası Bilgi Formu' (Ek 9) sunulmuştur. 'Gönüllü Katılım ve Bilgilendirme Formu' ile çalışma bitiminde verilen 'Katılım Sonrası Bilgi Formu' örnekleri Ek-1'de yer almaktadır. Katılımcıların ölçekleri cevaplaması yaklaşık olarak 15-20 dakika sürmüştür.

3.BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde verilerin analizleri sonucunda elde edilen istatistiksel sonuçlar yer almaktadır. Toplanan veriler, SPSS 23 paket ve AMOS programları aracılığıyla analiz edilmiştir.

3.1. Katılımcıların Demografik Niteliklerine Dair Betimsel Analizler

Araştırmanın örneklemini 163 kadın (%53.8) ve 139 erkekten (%45.6) oluşmaktadır. 1 kişi cinsiyetini belirtmemiştir. Katılımcının yaşları 16 ile 76 arasında değişmektedir. Tüm katılımcıların yaş ortalaması 31.11'dir ($s= 10.94$). Katılımcıların çoğu lise ve üniversite mezunudur (sırasıyla %24 ve %59). Katılımcıların çoğunluğu (%63), sosyo-ekonomik düzeyini orta düzey olarak değerlendirmiştir. Politik görüşlerini sol-sağ skalasında değerlendirmeleri istendiğinde en sık verilen cevap, %36 ile “orta” olmuştur. “Katılımcıların çoğu Suriyeli mültecilerle günlük hayatlarında ‘sık-sık’ (%42.6) veya her zaman (%25.4) karşılaştıklarını belirtmiştir. “Suriyeli arkadaşı olanların sayısı azdır: 241 kişi (%79.5) Suriyeli arkadaşı olmadığını belirtirken, katılımcılardan 62 kişi (%20.1) Suriyeli arkadaşının olduğunu ifade etmiştir. Suriyeli arkadaşına sahip olan katılımcıların arkadaş sayısı 1 ile 20 ($\bar{x}=4.66$ $s=4.80$) arasında değişmektedir. Araştırma katılımcılarına ait demografik bilgileri Tablo 1’de verilmiştir.

Katılımcıların kendilerini ne kadar dindar hissettikleri ve dini kurallara ne kadar uygun yaşadıklarıyla ilgili 2 soru birleştirilerek dindarlık düzeyi değişkeni oluşturulmuştur. Katılımcıların dindarlık düzeyinin $\bar{x} = 4.65$, $s = 1.80$ olduğu; 1-7 aralığında cevapların verildiği görülmüştür.

Tablo 2 Katılımcıların Demografik Bilgileri

		$\bar{x}$	s	Aralık			
Yaş		31.11	10.94	16-76			
		n	%	n	%		
Cinsiyet	Kadın	163	53.8	Sosyo-ekonomik düzey	Alt-Alt/orta	34	11.2
	Erkek	139	45.6		Orta	191	63
					Orta-üst / Üst	77	25.4
Politik Görüş	Aşırı sol/ sol	57	18.8	Eğitim	İlköğretim	25	8.3
	Hafif sol	40	13.2		Lise	73	24.1
	Orta	110	36.3		Üniversite	180	59.4
	Hafif sağ	36	11.9		Yüksek lisans ve üstü	23	7.6
	Sağ/ aşırı sağ	55	18.1				
Suriyeli mültecilerle günlük hayatınızda ne sıklıkla karşılaşıyorsunuz?				Suriyeli arkadaşınız var mı?			
Hiçbir zaman		5	1.7	Evet		62	20.5
Nadiren		26	8.6	Hayır		241	79.5
Bazen		66	21.8	Suriyeli arkadaşınız var ise kaç tane?			
Sık-Sık		129	42.6	$\bar{x}$		s	Aralık
Her zaman		77	25.4	4.66		4.80	1-20

3.2. Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

Demografik, yordayıcı, aracı ve yordanan değişkenlerin aralarındaki ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla Pearson iki yönlü korelasyon analizi kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler Tablo-4'te sunulmuştur.

Demografik değişkenlerin tehdit ve gruplar arası kaygı olan ilişkilerine bakıldığında, eğitim düzeyinin hem tehdit ($r = -.24, p < .01$) hem de kaygı ($r = -.19, p < .01$) ile negatif yönde ilişkili, sosyo ekonomik düzey ($r = -.12, p < .05$) ve politik görüşün ($r = -.13, p < .05$) ise sadece kaygı ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Yani katılımcıların eğitim düzeyleri ve sosyo-ekonomik düzeyleri arttıkça ve politik görüşleri sol ideolojilerden uzaklaşıp sağ ideolojilere yaklaştıkça, Suriyeli mültecilere karşı hissettikleri kaygı azalmaktadır. Eğitim düzeyindeki artış, kaygıdaki azalmanın yanı sıra tehdit algısındaki azalma ile de ilişkilidir.

Eğitim düzeyinin negatif temas sıklığı ve arkadaş sayısı dışındaki tüm yordayıcı, aracı ve yordanan değişkenlerle olan ilişkilerinin anlamlı olduğu bulgulanmıştır. Eğitim düzeyi, pozitif temas sıklığıyla ($r = .19, p < .01$), sosyal mesafeyle ($r = .21, p < .01$), ve olumlu duygularla ($r = .21, p < .01$), pozitif yönde; genel temas sıklığıyla ($r = -.12, p < .05$), dindarlıkla ($r = -.24, p < .01$), sosyal baskınlık yönelimiyle ($r = -.18, p < .01$), gruplar arası tehditle ($r = -.24, p < .01$), gruplar arası kaygıyla ($r = -.19, p < .01$), ve olumsuz duygularla ($r = -.14, p < .01$), negatif yönde anlamlı olarak ilişkilidir.

Modeldeki yordayıcı değişkenlerin (temas, sosyal baskınlık ve dindarlık değişkenleri) tek bir istisna haricinde (dindarlık) hepsinin yordanan değişkenler (sosyal mesafe, pozitif ve olumsuz duygular) ile ilişkilerinin anlamlı olduğu ve beklenen yönde oldukları görülmüştür. Yordanan değişkenlerden sosyal mesafe, sosyal baskınlık yönelimiyle ($r = .38, p < .01$), genel temasla ($r = .19, p < .01$), ve negatif temasla ($r = .38, p < .01$) pozitif yönde; Suriyeli arkadaş sayısı ile ($r = -.29, p < .01$) ve pozitif temasla ($r = -.59, p < .01$) ise negatif ilişkilidir. Bir diğer yordanan değişken olan olumlu duygular sosyal baskınlık yönelimiyle ($r = -.30, p < .01$), genel temasla ($r = -.14, p < .05$), arkadaş sayısı ile ($r = -.37, p < .01$) ve negatif temasla ($r = -.29, p < .01$) negatif yönde; pozitif temasla ise pozitif yönde ($r = .62, p < .01$) ilişkilidir. Yordanan değişkenlerden üçüncüsü olan olumsuz duygular; sosyal baskınlık yönelimiyle ($r = .35, p < .01$), genel temasla ($r = .12, p < .05$) ve negatif temasla ($r = .33, p < .01$) ile pozitif yönde ilişkiliyken pozitif temasla ($r = -.39, p < .01$) negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Suriyeli arkadaş sayısı ile olumsuz duygular arasında ise anlamlı düzeyde bir ilişki saptanmamıştır.

Yordayıcı değişkenlerin tehdit ve kaygı değişkenleriyle ilişkilerine bakıldığında, dindarlık ile gruplar arası tehdit arasındaki ilişki dışındaki tüm ilişkilerin anlamlı ve beklenen yönde olduğu görülmüştür. Gruplar arası tehdit, öncül değişkenlerden genel temasla ($r = .24, p < .01$), negatif temasla ($r = .39, p < .01$) ve sosyal baskınlık yönelimiyle ($r = .32, p < .01$) pozitif ilişkili; pozitif temasla ($r = -.52, p < .01$) ve arkadaş sayısı ile ($r = -.30, p < .01$) negatif yönlü ilişkilidir. Diğer aracı değişken olan gruplar arası kaygı, genel temasla ($r = .18, p < .01$), negatif temasla ($r = .35, p < .01$) ve sosyal baskınlık yönelimiyle ($r = .33, p < .01$) pozitif yönde ilişkiliyken pozitif temasla ($r = -.57, p < .01$), arkadaş sayısı ile ($r = -.22, p < .01$) ve dindarlıkla ($r = -.14, p < .05$) negatif yönde ilişkilidir.

Yordayıcı değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkilerine bakıldığında; genel temasın; negatif temasla ($r = .25, p < .01$) ve arkadaş sayısı ile ($r = .12, p < .05$) pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Pozitif temas; arkadaş sayısı ile ($r = .40, p < .01$) pozitif ilişkili; negatif temasla ($r = -.28, p < .01$) ile negatif yönde ilişkilidir. Sosyal baskınlık yönelimi, pozitif temasla ($r = -.34, p < .01$) negatif yönde; negatif temasla ($r = .17, p < .01$) pozitif yönde ilişkilidir.

Yordanan değişkenlerin tehdit ve kaygı değişkenleriyle ilişkilerine bakıldığında tüm değişkenlerin arasındaki ilişkilerin beklendiği yönde ve anlamlı olduğu görülmektedir. Gruplar arası tehdit; olumlu duygularla ($r = -.65, p < .01$) negatif yönde; sosyal mesafeyle ($r = .74, p < .01$) ve olumsuz duygularla ($r = .53, p < .01$) pozitif yönde ilişkilidir. Gruplar arası kaygı olumlu duygularla negatif yönde ($r = -.67, p < .01$); sosyal mesafe ($r = .74, p < .01$) ve olumsuz duygularla ($r = .49, p < .01$) pozitif yönde ilişkilidir. Gruplar arası kaygı ile tehdit ise pozitif yönde anlamlı olarak ilişkilidir ($r = .69, p < .01$).

Son olarak; 3 yordanan değişkeninin de birbirleriyle olan ilişkileri anlamlıdır; sosyal mesafe olumlu duygularla negatif yönde ($r = -.73, p < .01$), olumsuz duygularla pozitif yönde ($r = .49, p < .01$) ilişkilidir. Olumlu duygular ile olumsuz duygular negatif yönde ilişkilidir ($r = -.27, p < .01$).

Tablo 4 Araştırma Değişkenlerine Ait Korelasyon Tablosu

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Cinsiyet ⁺ (1)	1	-.07	.24**	.04	.04	-.06	.10	.09	.12*	-.13*	.18**	-.02	-.06	-.00	.09	.16**
Eğitim Düzeyi (2)		1	-.33**	.16	-.08	-.12*	.19**	-.11	.05	-.24**	-.18**	-.24**	-.19**	-.27**	.21**	-.14*
Yaş (3)			1	.08	-.06	-.05	-.02	-.06	.02	-.04	.06	-.07	-.02	-.04	-.00	-.05
SED (4)				1	.05	-.03	.18**	-.27	.11	.03	-.04	-.05	-.12*	-.14*	.11	-.05
Politik Görüş ⁺⁺ (5)					1	.02	.10	.01	.03	.56**	.09	-.09	-.13*	-.04	.15*	-.04
Genel Temas Sıklığı (6)						1	.08	.25**	.12*	.02	.06	.24**	.18**	.19**	-.14*	.12*
Pozitif Temas Sıklığı (7)							1	-.28**	.40*	.02	-.34**	-.52**	-.57**	-.59**	.62**	-.39**
Negatif Temas Sıklığı (8)								1	-.08	-.05	.17**	.39**	.35**	.38**	-.29**	.33**
Arkadaş Sayısı (9)									1	.14*	-.00	-.30**	-.22**	-.29**	.37**	-.07
Dindarlık (10)										1	.12	-.00	-.14*	.02	.09	-.07
Sosyal Baskınlık Yönelimi (11)											1	.32**	.38**	.38**	-.30**	.35**
Gruplar Arası Tehdit (12)												1	.69**	.74**	-.65**	.53**
Gruplar Arası Kaygı (13)													1	.74**	-.67**	.49**
Sosyal Mesafe (14)														1	-.73**	.49**
Olumlu duygular (15)															1	-.27**
Olumsuz duygular (16)																1

* $p < .05$; ** $p < .01$. + Cinsiyet değişkeni 0-Kadın, 1-Erkek olarak kodlanmıştır. ++Politik görüş değişkeni 1-5 arasında aşırı soldan aşırı sağa doğru derecelendirilmiştir.

3.3. Yapısal Eşitlik Modeli Analizleri

Bu tez çalışmasının temel amacı, Şekil 3’te sunulan kavramsal modelin geçerliliğini test etmektir. Şekil 3’teki model, aşağıda açıklanan bazı modifikasyonlardan geçirilip ardından AMOS 24 programı aracılığıyla test edildi. Şekil 3’teki modelde yordayıcı değişkenler arasında dindarlık değişkeni yer alsa da, korelasyon analizleri dindarlığın, ilişkili olması beklenen sonuç değişkenleriyle ilişkisinin olmadığı gösterdiği için test edilecek yapısal eşitlik modelinde dindarlık değişkenine yer verilmemiştir. Ayrıca, Şekil 3’teki kavramsal modelde, “dış gruba yönelik duygular” adıyla tek bir duygusal değişken varken test edilecek yapısal eşitlik modeline pozitif ve olumsuz duygular olmak üzere iki farklı duygusal değişken yerleştirilmiştir. Mevcut çalışmada “dış gruba yönelik duygular ölçeği” olumlu ve olumsuz duygular olmak üzere iki faktörlü bir yapı sergilediğinden modele bu iki faktörün ayrı iki yordanan değişkeni olarak dâhil edilmesinin uygun olacağına karar verilmiştir. Öte yandan, Şekil 3’teki kavramsal modelde, Bütünleşik Tehdit Kuramı’nda da önerildiği gibi gerçek tehdit ve sembolik tehdit olmak üzere iki ayrı tehdit değişkeni olduğu halde, ‘‘gruplar arası tehdit ölçeğine’’ uygulanan faktör analizinin tek boyutlu bir yapıya işaret etmesi, gerçekçi ve sembolik tehdidin birbirinden görgül olarak ayrışmaması üzerine, modele tek bir gruplar arası tehdit değişkeni olarak eklenmesine karar verilmiştir.

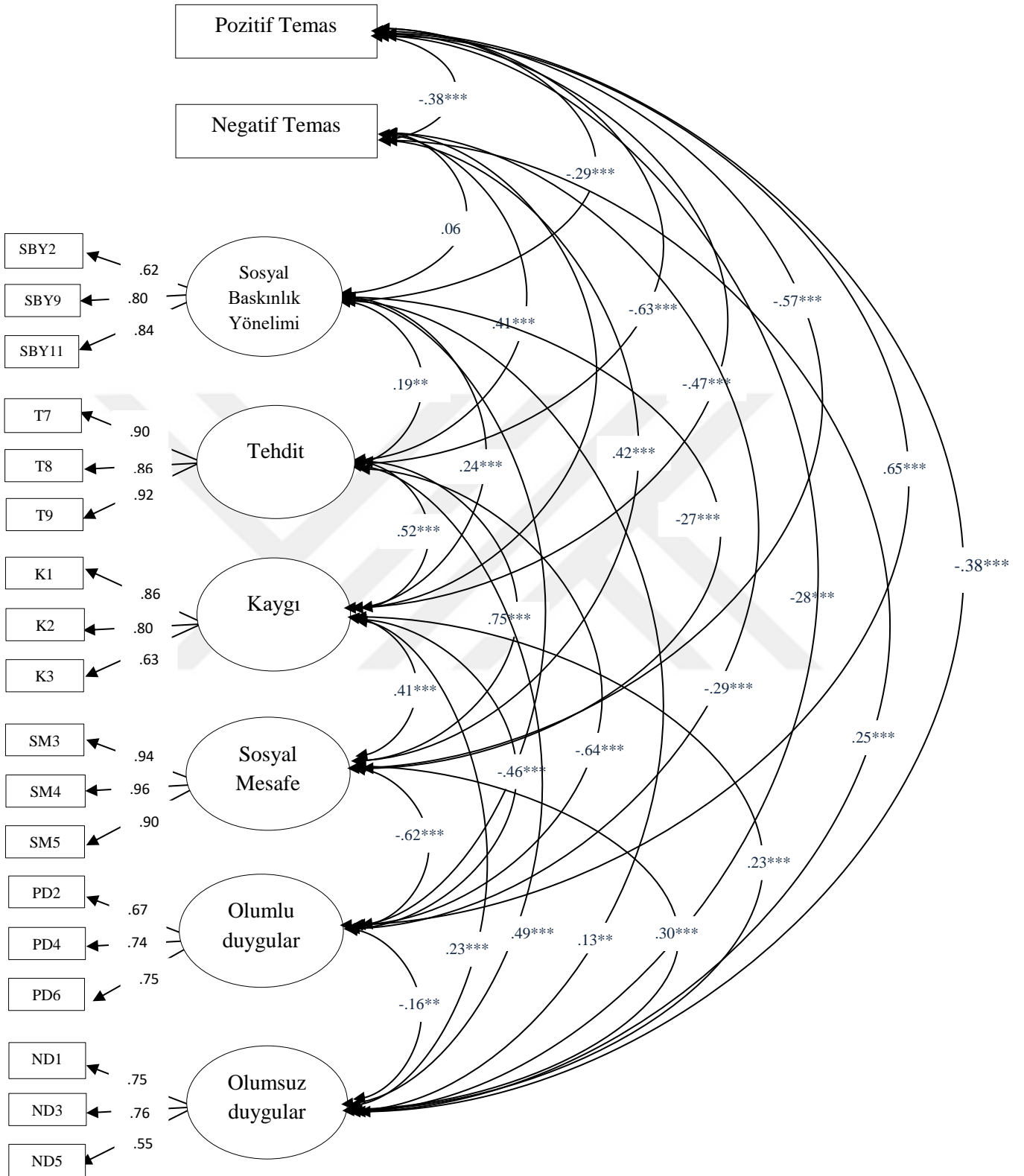
Son olarak, katılımcıların eğitim düzeyinin katılımcıların yaş, temas sıklığı, dindarlık düzeyi, sosyal baskınlık yönelimi, hissettikleri tehdit, kaygı düzeyi, sosyal mesafe ve olumsuz duygularla olan negatif yönde; pozitif temas ve olumlu duygularla pozitif yöndeki anlamlı ilişkilerinden dolayı eğitim düzeyinin modele kontrol değişkeni olarak katılmasına karar verilmiştir.

Pozitif ve negatif temas değişkenleri tek bir maddeyle ölçüldüğü için bu değişkenler hatasız ölçümle oluşturulan gözlenebilir bir değişken şeklinde ele alınmış, diğer değişkenler gizil değişken şeklinde oluşturulmuştur. Yapısal eşitlik modellerinde her bir gizil değişkene 1 ya da 2 gösterge bağlanmasının yeterli olduğu ancak değişkeni en iyi açıklayan 3 madde bağlanmasının daha uygun ve kullanışlı olacağı; gereğinden fazla eklenen göstergelerin ise araştırmaya ek katkı sağlamayacağı gibi, ek problemlere yol açacağı ifade edilmektedir (Hayduk ve Littway, 2012). Bu gerekçeler nedeniyle her bir gizil değişkene faktör analizinde o değişkeni en iyi açıklayan 3 madde eklenmiştir. Model bu şekilde oluşturulduktan sonra, yapısal eşitlik yöntemiyle model testinin ilk aşamasına geçilmiştir.

Yapısal eşitlik yöntemiyle model testi, ölçme modeli testi ve yapısal modelin analizi olarak iki aşamadan oluşmaktadır (Dursun ve Kocagöz 2010). Ölçme model testi gizil değişkenlerin gözlenen değişkenler tarafından temsil edilip edilmediğini ortaya çıkarmak amacıyla yapılmaktadır. Ölçüm modelinin beklenen değerleri gösterdiği anlaşıldıktan sonra yapısal eşitlik modeli testi uygulanmaktadır. Yapısal eşitlik analizlerinde oluşturulan modelin uygun olup olmadığı birden çok indekse bakılarak değerlendirilmektedir (Joreskog ve Sorbom, 1984; Hu ve Bentler, 1999 ve Hooper, Coughlan ve Mullen, 2008;). Kikare bölü serbestlik derecesi oranı (χ^2/df), uyum iyiliği endeksi (GFI), karşılaştırmalı uyum indeksi (CFI), yaklaşık hataların ortalama karekökü (RMSEA) ele alınarak bağımsız model ile mevcut verilerin uygun olup olmadığına bakılmıştır. χ^2 /df oranının 3'e eşit veya altı kabul edilebilir değerler olarak ele alınırken (Carmines ve McIver, 1981), bazı kaynaklarda 2 ile 5 arasında da (Marsch ve Hocevar, 1985) kabul edilebilir değer aralığı olarak ele alınır. RMSEA değeri .05 veya .05'in altında değerler alması model uyumu için yeterli olarak kabul edilirken, Browne ve Cudeck (1993), RMSEA değerinin .08 altındaysa kabul edilebilir olduğunu ifade etmektedir. 0 ile 1 arasında değerler alan GFI ve CFI'nin .90 ile .95 arasında değerler alması kabul edilebilir bir uyumu gösterirken .95 üstü değerler çok iyi uyum olduğunun göstergesi olarak ele alınmaktadır (MacCallum ve Sehee, 1997; Bentler, 1990).

Mevcut çalışmada ölçüm modelini test etmek üzere gizil değişkenlerin dâhil edildiği bir açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Modele ait tüm faktör yüklerinin anlamlı olduğu ve uyum değerlerinin yeterli düzeyde olduğu görülmüştür; $\chi^2 = 212.492$, $df = 144$, $\chi^2/df = 1.48$, $N = 303$, $GFI = .93$, $CFI = .86$, $RMSEA = .04$. Gizil değişkenlere bağlanan maddelerin stardardize katsayılarının .55 ile .96 arasında değerler aldığı ve ölçüm modelindeki değişkenler arasındaki kovaryansların tamamının bir tek istisna dışında anlamlı olduğu bulgulanmıştır; yalnızca sosyal baskınlık yönelimi ile negatif temas arasında anlamlı ilişki anlamlı değildir. Ölçüm modeli Şekil-4'te sunulmuştur.

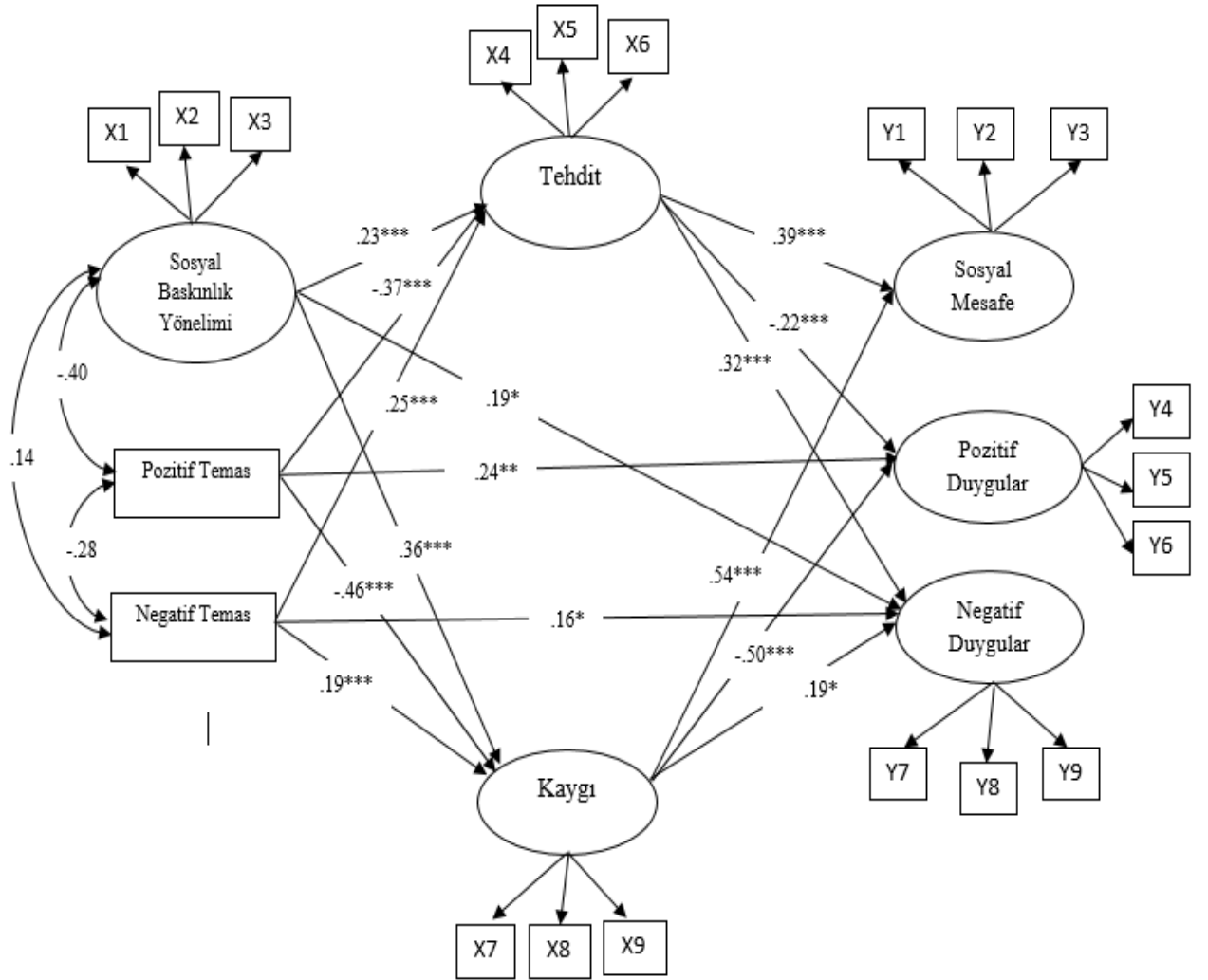
Şekil-4 Ölçüm Modeli

** = $p < .01$. *** = $p < .001$.

Ölçüm modelindeki uyum değerlerinin yeterli bulunmasının ardından, yapısal eşitlik modeli test edilmiş ve modelin uyumunun yeterli olduğu görülmüştür; $\chi^2=368,75$ $df=155$, $\chi^2/df=2.38$, $N=303$, $GFI=.89$, $CFI=.94$, $RMSEA=.07$. Model uyumu anlamlı olduğu için modele herhangi bir modifikasyon uygulanmamıştır. Test edilen yol analizi modeli Şekil 5'te görülmektedir.

Ardından, gruplar arası tehdit ve kaygı değişkenlerinin aracı rolünü daha iyi görmek üzere, modelde yordayıcılardan yordanan değişkenlere giden doğrudan ve dolaylı yolların anlamlılıkları test edilmiştir. Dolaylı ve doğrudan etkilere ilişkin sonuçlar bir sonraki bölümde sunulmuştur.

Şekil-5. Yol analizi sonuçlarının yer aldığı model. Standardize katsayılar sadece anlamlı yollar için belirtilmektedir. Model uyum değerleri; $\chi^2=368,75$ $df=155$, $\chi^2/df=2.38$ $N=303$, $GFI=.89$, $CFI=.94$, $RMSEA=.07$. * = $p < .05$, ** = $p < .01$. *** = $p < .001$.

3.4. Doğrudan Etkiler

Öncelikle, yordayıcı ve yordanan değişkenler arasındaki doğrudan ilişkiler incelenmiştir. Sosyal baskınlığın olumsuz duyguları ($\beta = .19, p = .05$); pozitif temasın olumlu duyguları ($\beta = -.24, p < .01$) ve negatif temasın olumsuz duyguları ($\beta = -.16, p < .05$) anlamlı olarak yordadığı görülmüştür. Böylelikle Hipotez 1'in alt hipotezlerinden bir kısmı doğrulanmıştır (H1b, H1d, H1f). Öte yandan, hiçbir yordayıcı değişkenin sosyal mesafe üzerindeki doğrudan etkisi anlamlı olarak bulgulanmadığı için sosyal baskınlık yönelimi, pozitif ve negatif temas değişkenlerinin sosyal mesafe üzerinde doğrudan etkisinin olacağı yönünde kurulan alt hipotezlerden hiçbiri doğrulanmamıştır (H1a, H1c, H1e).

İkinci olarak, yordayıcı değişkenler ile aracı değişkenlerin doğrudan ilişkisi incelenmiştir. Çalışmanın hipotez geliştirme aşamasında, bağımsız değişkenler ile gruplar arası tehdit arasındaki ilişkiyle ilgili hipotezler literatür doğrultusunda gerçekçi ve sembolik tehdit için ayrı ayrı oluşturulmuştu. (H2a, H2b, H2d, H2e, H2g, H2h). Ancak mevcut çalışmada tehdit ölçeğine uygulanan faktör analizinin bulguları gerçekçi ve sembolik tehdit maddelerinin tek faktör altında birleştiğini gösterdiği için tek bir tehdit değişkeni oluşturularak araştırma modeli buna göre yeniden düzenlenmiştir. Bulgular, tüm yordayıcı değişkenlerin aracı değişkenlerin ikisini de –genel tehdit ve kaygı- anlamlı olarak ve beklendik yönde yordadığını göstermiştir. Şöyle ki, tehdit ve kaygıyı sosyal baskınlık yönelimi pozitif yönde (sırasıyla $\beta = .23, p < .001$ ve $\beta = -.36, p < .001$), pozitif temas negatif yönde (sırasıyla $\beta = -.37, p < .001$ ve $\beta = -.46, p < .001$), negatif temas ise (sırasıyla $\beta = .25, p < .001$ ve $\beta = .19, p < .001$) pozitif yönde yordamaktadır. Tüm bunlardan hareketle, yordayıcı değişkenin aracı değişkenleri yordayacağı yönünde oluşturulan Hipotez 2'nin tüm alt hipotezlerinin doğrulandığını söylemek mümkündür.

Üçüncü olarak, aracı değişkenler ile yordanan değişkenler arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Tehdidin her üç yordanan değişkeni, kaygının ise yordanan değişkenlerden ikisini -sosyal mesafe ve olumlu duygular- yordadığı bulgulanmıştır. Tehdit, sosyal mesafeyi ($\beta = .39, p < .001$) ve olumsuz duyguları ($\beta = .32, p < .001$) pozitif yönde, olumlu duyguları ($\beta = -.22, p < .001$) negatif yönde yordamıştır; kaygı ise sosyal mesafeyi ($\beta = .54, p < .001$) ve olumsuz duyguları ($\beta = .19, p < .05$) pozitif yönde, olumlu duyguları ($\beta = -.50, p < .001$) negatif yönde yordamıştır. Böylelikle aracı değişkenlerin sonuç değişkenlerini yordayacağı yönünde oluşturulan hipotezin (Hipotez 3) tüm alt hipotezlerinin doğrulandığı görülmüştür.

Kontrol değişkeni olarak ele alınan eğitimin, sosyal mesafe ($\beta = -.07, p = .20$), pozitif duygular ($\beta = -.02, p = .68$), ve negatif duyguları ($\beta = -.03, p = .66$), anlamlı olarak yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

3.5. Dolaylı Etkiler

Yordayıcı değişkenlerin yordanan değişkenlere aracı değişkenler üzerinden etkisi aracılık analizi (mediation analysis) ile incelenmiştir. Aracılık analizlerinin yapılabilmesi için modelde yer alan değişkenlerin tamamının birbirleriyle ilişkili olması gerektiği fikri (Baron ve Kenny, 1986) kabul edilmesine rağmen Hayes (2018), X (Yordayıcı Değişkenler) ile Y (Yordanan Değişkenler) arasındaki korelasyonların aracılık analizi için ön şart olmadığını ifade etmektedir (syf: 80). Modelde yer alan değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkilerine bakıldığında tamamının birbirleriyle anlamlı ilişkiler içinde olduğu görülmektedir (Tablo 4).

Aracılık analizinde, 1980'lerden itibaren popüler olan ve araştırmacıların kendi isimleriyle anılan '*Baron ve Kenny yöntemi*' (1986), yordayıcı değişkenlerin yordanan değişkenler üzerindeki etkisi analize aracı değişkenler katıldıktan sonra anlamlılığını yitiriyorsa veya en azından etkinin miktarı azalıyorsa aracı değişken(ler)in yordayıcı ile yordanan değişkenler arasındaki ilişkide dolaylı etkisi olduğunu savunan bir yöntemdir (Baron ve Kenny, 1986). Bu yöntemde, aracısız doğrudan etkiler (A) anlamlı iken aracılı doğrudan etkiler (B) anlamsız (non-significant) ise dolaylı etkilerde (C) tam aracılığın olduğu, aracılı doğrudan etkilerde sonuç anlamlı ancak aracısız doğrudan etkilere göre anlamlılık daha düşükse kısmi aracılığın olduğu sonucuna ulaşılır. Eğer aracılı doğrudan etki ve aracısız doğrudan etki testlerinin ikisinde de anlamlılık yok ise aracılık etkisinin olmadığı öne sürülmektedir (Baron ve Kenny, 1986). Her ne kadar karmaşık analiz ve hesaplamalar gerektirmeden uygulanabilen Baron ve Kenny metodu çalışmalarda sıklıkla kullanılsa da son dönemlerde istatistiksel ve mantıksal açıdan yeterli görülmemektedir (Hayes, 2018 syf:113-115). Değişkenler arasındaki dolaylı anlamlılık düzeyini değerlendirmek amacıyla yeniden örnekleme (Bootstrapping) yapılmıştır (Preacher ve Hayes, 2008). Yeniden örnekleme, toplam veriden binlerce yeniden örneklem oluşturarak yaratılan her örneklemin üzerinde tekrar tekrar analiz yapılarak dolaylı etkilerin tahmin edildiği bir yöntemdir (Preacher ve Hayes, 2008 syf: 880). Hayes (2018), Bootstrapping analizinde örneklemin 5.000 ve 10.000 olarak yapılmasının yeterli olacağını ifade etmektedir (syf: 103). Bootstrapping yapılabilmesi için, veri setinde eksik verinin bulunmaması gerekmektedir. Bu yüzden analizi yapmadan önce ortalama katsayılar kullanılarak eksik veriler doldurulmuştur.

Çalışmamızdaki aracılık analizleri yeniden örnekleme 5.000 ve güven aralığı %95 (CI) olarak belirlenerek tehdit ve kaygı değişkenlerinin yordayıcı ile yordanan değişkenlerin arasındaki ilişkilerin büyük kısmında aracı rol oynadıkları bulgulanmıştır. Aracılık analizlerine ilişkin sonuçlar Tablo-5'te yer almaktadır.

Tablo 5 Aracılık Analizlerinin Sonuçları

Değişkenler	Yeniden Örnekleme		
	<i>b</i>	<i>SE</i> ¹	<i>p</i>
SBY → Tehdit → Sosyal Mesafe	0.07	0.04	.068
SBY → Tehdit → Olumlu duygular	-0.08	0.04	.068
SBY → Tehdit → Olumsuz duygular	0.05	0.03	.069
SBY → Kaygı → Sosyal Mesafe	0.21	0.12	.002
SBY → Kaygı → Olumlu duygular	-0.20	0.35	.002
SBY → Kaygı → Olumsuz duygular	0.11	0.21	.080
Pozitif Temas → Tehdit → Sosyal Mesafe	-0.22	0.04	.000
Pozitif Temas → Tehdit → Olumlu duygular	0.17	0.04	.000
Pozitif Temas → Tehdit → Olumsuz duygular	-0.16	0.04	.001
Pozitif Temas → Kaygı → Sosyal Mesafe	-0.38	0.09	.002
Pozitif Temas → Kaygı → Olumlu duygular	0.36	0.11	.002
Pozitif Temas → Kaygı → Olumsuz duygular	-0.19	0.10	.044
Negatif Temas → Tehdit → Sosyal Mesafe	0.13	0.03	.000
Negatif Temas → Tehdit → Olumlu duygular	-0.10	0.03	.000
Negatif Temas → Tehdit → Olumsuz duygular	0.10	0.03	.001
Negatif Temas → Kaygı → Sosyal Mesafe	0.13	0.05	.004
Negatif Temas → Kaygı → Olumlu duygular	-0.13	0.07	.004
Negatif Temas → Kaygı → Olumsuz duygular	0.08	0.07	.076

1= Standardize Error, Standardize Hata

Hissedilen tehdidin, sosyal baskınlık yönelimiyle sosyal mesafe ($b = 0.07, SE = 0.04, p = .07$), olumlu duygular ($b = -0.08, SE = 0.04, p = .07$), ve olumsuz duygularla ($b = 0.05, SE = 0.03, p = .07$), olan ilişkilerin hiçbirinde aracı rol oynamadığı bulgulanmıştır. Hissedilen kaygının sosyal baskınlık yönelimiyle sosyal mesafe ($b = 0.21, SE = 0.12, p < .01$) ve olumlu duygular ($b = -0.20, SE = 0.35, p < .01$), arasındaki ilişkilerde aracılık rolünün olduğu, olumsuz duygularla ($b = 0.11, SE = 0.21, p = .08$) arasındaki ilişkide aracı rolünün anlamlı olmadığı bulgulanmıştır.

Pozitif temasın bütün yordayıcı değişkenlerle olan ilişkilerine hissedilen tehdit ve kaygının aracılık ettiği görülmektedir. Hissedilen tehdidin; pozitif temasın sosyal mesafeyle ($b = -0.22, SE = 0.04, p < .001$), olumlu duygularla ($b = 0.17, SE = 0.04, p < .001$) ve olumsuz duygularla ($b = -0.16, SE = 0.04, p < .001$) arasındaki ilişkilerde aracılık rolüne sahip olduğu bulgulanmıştır. Hissedilen kaygının sosyal baskınlık yöneliminin sosyal mesafeyle ($b = 0.21, SE = 0.12, p < .01$) olumlu duygularla ($b = -0.20, SE = 0.35, p < .01$) ve olumsuz duygularla ($b = 0.11, SE = 0.21, p = .08$) arasındaki ilişkilerde aracı rolünün anlamlı olduğu bulgulanmıştır.

Hissedilen tehdit ve kaygının; negatif temasın diğer bütün yordanan değişkenler arasındaki ilişkilere tek bir istisna dışında anlamlı olarak aracılık ettiği bulgulanmıştır. Hissedilen tehdidin; negatif temasın sosyal mesafeyle ($b = 0.13, SE = 0.03, p < .001$), olumlu duygularla ($b = -0.10, SE = 0.03, p < .001$) ve olumsuz duygularla ($b = 0.10, SE = 0.03, p < .001$) arasındaki ilişkilerde aracılık rolüne sahip olduğu bulgulanmıştır. Hissedilen kaygının; negatif temasın sosyal mesafeyle ($b = 0.13, SE = 0.05, p < .01$) olumlu duygularla ($b = -0.13, SE = 0.07, p < .01$) arasındaki ilişkilerde aracı rolünün anlamlı olduğu bulgulanmıştır. Negatif temasın olumsuz duygularla arasındaki ilişkide ise hissedilen kaygının aracılık etkisi anlamlı değildir ($b = 0.08, SE = 0.07, p = .08$).

Dolaylı etkilerle ilgili olarak oluşturulan H4 hipotezlerine bakıldığında; hipotezlerin bir kısmının doğrulandığı görülmektedir. Pozitif temas ile negatif temasın tüm yordanan değişkenleri tehdit ve kaygı üzerinden dolaylı olarak yordayacağına ilişkin oluşturulan H4a, H4b, H4c, H4d, H4e hipotezlerinin tamamının doğrulandığı, H4f hipotezinin ise kısmi olarak doğrulandığı görülmektedir. Negatif temas düzeyinin sosyal mesafe ve olumlu duyguları gruplar arası kaygı üzerinden dolaylı olarak yordadığı, ancak olumlu duyguları gruplar arası kaygı üzerinden doğrulamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal baskınlık yönelimi düzeyinin algılanan sosyal mesafe ve duyguları tehdit ve kaygı üzerinden dolaylı olarak yordayacağıyla

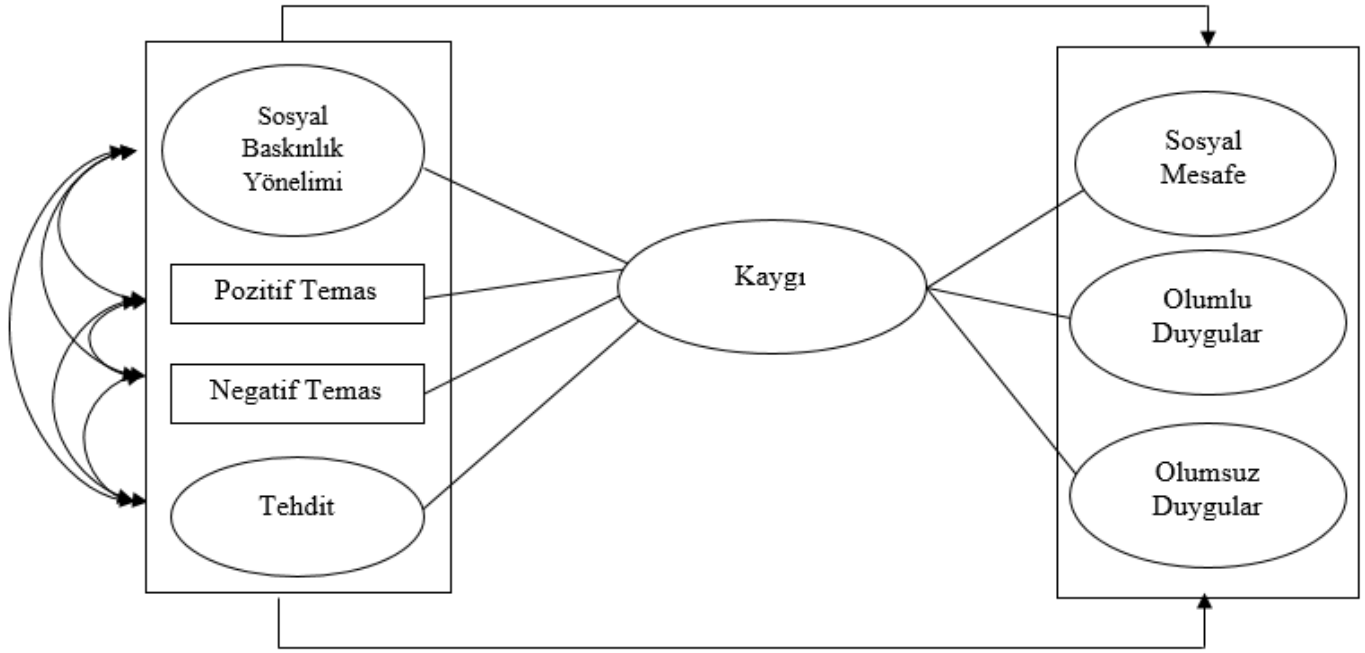
ilgili oluşturulan H4g, H4h ve H4ı hipotezlerinin ise bir kısmının doğrulandığı görülmektedir. Sosyal baskınlık yöneliminin hiçbir yordanan değişkeni tehdit üzerinden yordamadığı bulgulandığı için H4g ve H4h hipotezleri doğrulanmamıştır. H4ı hipotezi ise, sosyal baskınlık yöneliminin olumsuz duyguları hissedilen kaygı üzerinden yordacağı beklentisinin karşılanmaması dolayısıyla kısmi olarak doğrulanmıştır.

Dindarlık değişkeni modelden çıkarıldığı için H4i, H4j ve H4k hipotezlerinin doğrulanıp doğrulanmadığı incelenmemiştir.

Genel olarak aracılık analizi sonucunda elde bulgular şu şekilde açıklanabilir, Suriyeli mülteciler ile Türk vatandaşları arasındaki pozitif etkileşimler Suriyeli mültecilerin daha az tehdit ve kaygı unsuru olarak görülmesini sağlayarak Suriyeli mültecilere koyulan mesafe azalır, olumlu duygular yükselir. Suriyeli mültecilerle yaşanan negatif etkileşimler ise Suriyeli mültecilerin daha fazla tehdit ve kaygı unsuru olarak görülmeleri yoluyla Türk vatandaşlarının Suriyeli mültecilerle aralarına koydukları mesafeyi ve olumsuz duyguları arttırır. Tehdit ve kaygının aracılık etkileri, sosyal baskınlık yöneliminin Suriyeli mültecilere olan mesafe ile duyguları üzerindeki etkisinde anlamlı rol oynamıştır.

3.6. Alternatif Model Testi

Sosyal baskınlık yönelimi, pozitif ve negatif temas deneyimlerinin yordayıcı, hissedilen tehdit ve kaygının aracı, algılanan sosyal mesafe ve duyguların yordanan değişkenler şeklinde test edilen aracılı modelin uyumlu olduğu görüldü. Son zamanlarda yapılan araştırmalardan hareketle Stephan (2014) yalnızca kaygının; yordayıcı ile yordanan değişkenler arasındaki ilişkilerde aracılık rolü olduğunu iddia ettiğini gruplar arası kaygı modelini öne sürmüştü. Bu yüzden araştırmada test edilen modele alternatif olarak bütün yordayıcı ile yordanan değişkenlere hissedilen kaygının aracılık ettiği Şekil-6'de görülen alternatif B modeli test edildi. Model B'nin uyum değerleri; $\chi^2=298,624$ $df=147$, $\chi^2/df= 2.031$ $N=303$, $GFI=.91$, $CFI=.96$, $RMSEA=.06$ olarak bulgulanmıştır.

Şekil-6 Alternatif Model (B)

Model A ile B uyumluluk değerleri açısından karşılaştırıldığında Model B'nin daha yüksek uyum değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Model B için yapılan aracılık analizlerinde kaygının, bazı yordayıcı ile yordanan değişkenler arasında aracı rol oynadığı görülmüştür.

Kaygının; pozitif temasın sosyal mesafeyle ($b = -0.17, SE = 0.08, p < .01$) ve pozitif duygularla ($b = 0.21, SE = 0.39, p < .01$) olan ilişkilerinde anlamlı olarak aracı rol oynadığı; pozitif temasın negatif duygularla ($b = -0.03, SE = 0.15, p = .77$) olan ilişkisinde aracı rol oynamadığı bulgulanmıştır. Negatif temasın tüm yordanan değişkenlerle olan ilişkisinde kaygının anlamlı olarak aracılık etmediği bulgulanmıştır. Kaygının; tehdidin olumlu duygularla ($b = -0.36, SE = 0.83, p < .01$) ve sosyal mesafeyle ($b = 0.28, SE = 0.12, p < .001$) olan ilişkilerinde anlamlı aracılık etkisine sahip olduğu, tehdidin olumsuz duygularla olan ilişkisine ($b = 0.04, SE = 0.30, p = .77$) aracılık etmediği görülmektedir. Kaygının, sosyal baskınlık yöneliminin olumlu duygularla ($b = -0.15, SE = 0.66, p < .05$) ve sosyal mesafeyle ($b = 0.12, SE = 0.11, p < .05$) olan ilişkilerinde anlamlı aracılık etkisine sahip olduğu, sosyal baskınlık yöneliminin olumsuz duygularla olan ilişkisine ($b = 0.02, SE = 0.24, p = .79$) aracılık etmediği görülmektedir.

4.BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu tez çalışmasında Türk vatandaşlarının Suriyeli mültecilere olan önyargısı ile gruplar arası temas, sosyal baskınlık yönelimi, dindarlık düzeyi, hissedilen tehdit ve kaygı değişkenleri arasındaki ilişkileri incelemek üzere bir anket çalışması yapılmıştır. Bu bölümde, anket çalışmasından elde edilen bulguların tartışılması amaçlanmaktadır.

Stephan ve Stephan (2000)'in öne sürdüğü Bütünleşik Tehdit Kuramı'nda gruplar arası temasın dış grup önyargısını azaltıcı rolü olduğu ve azaltıcı etkinin tehdit ve kaygı hislerinin azalması sayesinde gerçekleştiği savunulur. Bu kuram öne sürüldüğünden bu yana tehdit değişkenlerinin dış grup tutumlarıyla ilişkilerini inceleyen birçok çalışma yapılmış, kuramı destekleyen ve kurama zıt yönde çeşitli bulgular elde edilerek kurama çeşitli revizyonlar getirilmiştir. Bizim çalışmamızda da bu bulgular doğrultusunda, gruplar arası temas deneyimleri pozitif temas sıklığı ve negatif temas sıklığı şeklinde, dış grup önyargısı ise sosyal mesafe ve dış gruba yönelik olumlu ve olumsuz duygular, tehdit değişkenleri gerçekçi tehdit, sembolik tehdit ve gruplar arası kaygı şeklinde ele alınarak, Bütünleşik Tehdit Kuramı'nda öne sürülen iddialara Türk vatandaşlarının Suriyeli mültecilerle ilişkileri üzerinden destek arandı.

Çalışmamıza dâhil ettiğimiz bireysel özellikler ve kişiler arası faktörlerin hissedilen tehdit ve kaygı aracılığıyla dış gruba olan sosyal mesafe ve duygular üzerinde etkili olacağı düşünülerek her değişken için ayrı ayrı hipotezler oluşturuldu. Sonuçlar, pozitif temasın olumlu duyguları, negatif temasın olumsuz duyguları arttırdığı; bu ilişkilerde algılanan tehdit ve kaygının aracılık etkileriyle sosyal mesafe ve duyguları açıklayacağı yönündeki beklentilerin büyük oranda karşılandığı görüldü. Suriyeli mültecilerle pozitif temas kurmak, Suriyelilere olan yalnızca olumlu duygular üzerinde etkili olurken; pozitif temasın sosyal mesafe ve Suriyeli mültecilere olan duygular üzerindeki bütün etkilerde hissedilen tehdit ve kaygının aracı olarak rol oynadığı görüldü. Yani; Suriyeli mültecilerle kurulan pozitif temas, tehdidin azalması sayesinde Suriyelilere olan olumlu duyguları arttırmakta; sosyal mesafe ve olumsuz duyguları azaltmaktadır. Grupların temas ile Suriyeli mültecilere olan tutum ve duygular arasındaki ilişkilerde kaygının rolüne bakıldığında, pozitif temas arttıkça hissedilen kaygının azaldığı ve bu yolla Suriyeli mültecilere olan olumlu duyguların arttığı, sosyal mesafenin azaldığı bulguları. Suriyeli mültecilerle olan negatif temasın ise, hissedilen tehdidin ve kaygının

artması yoluyla Suriyeli mültecilere yönelik önyargılı tutumları tek bir istisna dışında attırdığı bulgulandı. Negatif temas ile Suriyeli mültecilere olan olumsuz duygular arasındaki ilişkide kaygının aracılık etkisi bulunmamaktadır. Gruplar arası temasın hissedilen tehdit ve kaygıyı arttırmacı üzerinden dolayı olarak dış grup mesafesi ve duyguları etkileyeceği beklentisinin büyük oranda karşılandığı görülmektedir. Bu bulgular Bütünleşik Tehdit Kuramı öne sürüldüğünden bu yana yapılan pek çok çalışmaya paraleldir.

Bütünleşik Tehdit Kuramı'nda yer alan ve Suriyeli mültecilere olan tutum ve duygularla ilişkili olacağı düşünülen bir diğer kavram sosyal baskınlık yönelimidir. Çalışmamızda sosyal baskınlık yönelimi ile Suriyeli mültecilere olan mesafe ve duygulara arasındaki ilişkilere bakıldığında; bu ilişkilerin hiçbirinde tehdidin aracı rol oynamadığı görülmektedir; kaygı ise sosyal baskınlık yöneliminin sosyal mesafe ve olumlu duygular arasındaki ilişkilere aracılık rolüne sahiptir. Bir başka deyişle, sosyal baskınlık yönelimi yüksek bireylerin, dış grupla aralarına daha fazla mesafe koyma ihtiyacı duymasını dış grubu tehdit olarak algılamaları açıklayamazken, dış grupla ilişkilerinde hissettikleri kaygının bir ölçüde açıklayabildiği anlaşılmaktadır. Sosyal baskınlık yönelimi yükseldikçe dış grupla yaşanan ya da potansiyel etkileşimler daha fazla kaygı verici hale gelmekte; dolayısıyla dış gruba yönelen tutumlar daha olumsuz olmaktadır. Daha önceki çalışmada, Türk vatandaşlarının sosyal baskınlık yöneliminin tehdit aracılığıyla Suriyeli mültecilere olan mesafesini yordadığı gösterilmişti (Karaoğlu, 2015). Başka bir çalışmada da Türk vatandaşlarının Kürtlere olan sosyal mesafesinde de tehdit aracı rol oynamaktadır (Balaban, 2013). Bizim çalışmamızda bu ilişkilere tehdidin rolünün neden anlamlı olmayışı açıklama bekleyen şaşırtıcı bir bulgudur.

Bütünleşik Tehdit Kuramıyla ilişkili yapılan çalışmalar doğrultusunda kurama çeşitli revizyonların getirildiği (Stephan ve Renfro, 2002; Stephan, Ybarra ve Morrison, 2009; Stephan, 2014) öne sürülen yeni modellerin test edildiği çalışmalar giriş bölümünde yer almaktadır. Çalışmamızda, gruplar arası tehdit ve kaygının aracı olduğu modele alternatif olarak; Stephan (2014)'ın öne sürdüğü gruplar arası kaygı modelindeki gibi sadece kaygının aracı rol oynadığı alternatif bir modelin testi yapıldı ve alternatif modelin, uyum değerlerinin ilk modele göre daha yüksek olduğu bulgulandı. Alternatif modelde, ilk modele kıyasla yordayıcı ile yordanan değişken arasında farklı aracılık etkileri olduğu görülmektedir. Model A'da anlamlı olan bazı aracılık etkiler, alternatif modelde (B) anlamsızdır. Örneğin, model A'da kaygının, pozitif temas ile olumsuz duygular arasındaki aracılık etkisi anlamlıyken model B'de anlamlı değildir. Model A'da negatif temas ile sosyal mesafe, olumlu duygular arasındaki ilişkilere kaygı anlamlı olarak aracılık ederken, model B'de bu ilişkilerin de anlamsız hale

geldiği görülmektedir. Model B'nin uyum değerlerinin model A'ya göre daha yüksek olmasına karşın hem kaygı hem de kaygının birlikte aracı değişkenler olarak yer aldığı modelde hissedilen kaygının aracılık etkilerinin daha fazla olduğu bulgulanmıştır.

Model B'de tehdidin kaygı aracılığıyla yordanan değişkenlere olan etkisine bakıldığında; hissedilen tehdidin; kaygının artması aracılığıyla olumlu duyguları azalttığı; sosyal mesafeyi arttırdığı bulgulanmıştır. Bu durum, hissedilen tehdidin kaygının öncülü olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Literatürde, hem tehdidin hem de kaygının değişkenler arasındaki aracılık rolüne ilişkin bulgulara rağmen; son zamanlarda kurama getirilen revizyonlarda dış grubun tehdit olarak görülmesi hissedilen kaygının bir bileşeni olabileceği düşüncesi de yer almaktadır (Stephan, Ybarra ve Morrison, 2009; Stephan, 2014). Buna karşın farklı modellerin karşılaştırıldığı bir çalışmada; yordayıcı değişkenlerle yordanan değişkenler arasındaki ilişkide gerçekçi tehdit, sembolik tehdit ve negatif kalıp yargıların aracı rol oynadığı modelin en uygun olduğu bulgulanmıştır (Velasco Ganzales, Verkuyten Weesie ve Poppe, 2008). Çalışmamızda test edilen Model A ve Model B'nin bulguları hissedilen kaygı ve tehdidin yordayıcı ile yordanan değişkenler arasındaki konumuna katkı sağlamaktadır.

Gruplar arası temas kuramı pozitif temas deneyimlerinin dış grup önyargısını azaltacağı yönde bir iddia sunmaktayken; negatif temas deneyimleri ve dış gruba yönelik olumsuz tutum ve duyguların ele alınmadığı gerekçesiyle kurama getirilen çeşitli eleştiriler bulunmaktadır; araştırmacılar gruplar arası temasın olumsuz yönüne odaklanmanın önemine vurgu yapmaktadır (Barlow ve ark, 2012; Dhont ve Van Hiel, 2009; Paolini, Harwood, ve Rubin, 2010). Bu yüzden bizim çalışmamızda Bütünleşik Tehdit Kuramı'nda yordayıcı olarak öne sürülen gruplar arası temas deneyimleri, pozitif ve negatif temas olarak ele alınarak negatif temasın da dış gruba olan mesafe ve duygular üzerindeki rolüne de odaklandı. Giriş bölümünde tartışılan pozitif-negatif temas asimetrisiyle ilgili olarak da modeldeki bazı sonuçlar bu hipoteze katkı oluşturmaktadır. Hipotezde pozitif temasın olumlu duyguları azaltma gücünün olumsuz duyguları artırma gücünden daha etkili olduğu savunulmaktaydı (Barlow ve ark, 2012). Bu çalışmadaki modelde pozitif temasın olumlu ve olumsuz duygular üzerindeki etkisine bakıldığında, pozitif temasın olumlu duyguları anlamlı olarak yordadığı ancak pozitif temasın olumsuz duygular üzerinde etkili olmadığı bulgusu pozitif-negatif temas asimetrisine destekleyici bir bulgudur. Gruplar arasındaki olumlu nitelikteki etkileşimler olumlu tutumların artmasını sağlarken olumsuz tutumların değişimi için daha fazlasına ihtiyaç duyuluyor gibi görünmektedir.

Başlangıçta Türk vatandaşlarının dindarlık düzeyinin Suriyeli mültecilere yönelik tehdit, kaygı, sosyal mesafe ve duygularını yordayacağı düşünülmese rağmen; yapılan korelasyon analizlerinde dindarlığın beklendiği etkileri göstermediği sonucuna ulaşıldığından bu değişkenin modelden çıkarılması karar verilmişti. Türk vatandaşlarının Suriyeli mültecilere yönelik tutum ve duygularında dindarlığın beklenen etkisi göstermemesi, birçok farklı perspektifle tartışılabilir. Öncelikle, çalışmamızda dindarlık düzeyi katılımcıların kendilerini ne kadar dindar hissettikleri ve ne kadar dini kurallara uygun yaşadıklarıyla ilgili 2 ifadenin 7’li likert tipinde değerlendirilmeleri istenmişti. Beklenen ilişkilerin bulgulanmaması katılımcıların dindarlık düzeyinin geçerlik ve güvenilirliği test edilmiş bir ölçek aracılığıyla test edilmemiş olmasıyla ilişkili olabilir. İkinci yorum; Türk vatandaşlarının Suriyeli mültecileri tehdit ve kaygı unsuru olarak görmeleri Türk vatandaşlarıyla Suriyeli mültecilerin aynı dini paylaşıyor oldukları düşüncesinden çok daha baskın olabilir. Bir yandan Suriyeli mültecilerin göç süresince yaşadıkları olumsuzluklar, savaşın etkileri ve ‘din kardeşi’ vurguları sıklıkla medyada yer almasına rağmen, Suriyeli mülteciler Türk vatandaşları için ekonomik, kültürel pek çok açıdan risk taşımaktadır. Türk vatandaşlarının 2011 yılında Baas rejiminin baskısından kaçarak ülkeyi terk etmeye başlayan muhalif Suriyeli mültecilere sempati duymalarına rağmen; pratikte Suriyeli mültecilerle bir arada yaşama fikri ve Suriyeli mültecilerin ekonomik, kültürel, dünya görüşü ve yaşam pratikleri açısından tehdit unsuru haline gelmeleri de ortak dinin olumlu etkisini ortadan kaldırmış olabilir.

Türk vatandaşlarının eğitim düzeyi neredeyse bütün değişkenlerle anlamlı olarak ilişkilidir. Türk vatandaşlarının eğitim düzeyi arttıkça Suriyeli mültecilerle olan temas sıklığının, dindarlık düzeyinin, sosyal baskınlık yöneliminin azaldığı, hissedilen tehdit ve kaygının, olumsuz duyguların azaldığı bulgulanmıştır. Bu yüzden eğitim düzeyi modele kontrol değişkeni olarak dâhil edilmiştir. Eğitim düzeyi arttıkça, kişilerin bilgi birikiminin artacağı bu yüzden dış gruplara karşı daha toleranslı, daha az önyargılı olabileceği düşünülmektedir. Ancak sonuçlar eğitim düzeyinin Suriyeli mültecilere olan sosyal mesafe, olumlu ve olumsuz duyguları üzerinde anlamlı olarak yordamadığını göstermiştir. Suriye’den Türkiye’ye gelen mültecilerin büyük çoğunluğu daha dezavantajlı bölgelerde yaşamaktadır. Eğitim ile temas sıklığı arasındaki negatif ilişkiden yola çıkılarak şöyle bir yorum yapılabilir. Eğitim düzeyi yüksek bireyler, Suriyeli mültecileri kendi ekonomik ve kültürel açılardan kendilerine yönelik bir tehdit olarak algılamıyor ya da Suriyeli mültecilerle sıklıkla karşılaşmadıkları için daha az olumsuz duygular hissediyor olabilirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tez araştırmasında sosyal psikolojinin dış gruplara yönelik tutum ve duygular hakkında önerdiği literatür kavram ve araştırmaları doğrultusunda oluşturulan modelin uyumlu ve anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu araştırmanın literatüre katkısı, Sosyal Baskınlık Kuramı, Bütünleşik Tehdit Kuramı ve Gruplar Arası Temas Kuramı'ndan hareketle, Türkiye'ye göç eden Suriyeli mültecilere yönelik algılanan mesafe ve duyguları açıklama çabalamasıdır. Sosyal baskınlık yöneliminin gerçekçi ve sembolik tehdit üzerinden Almanlar'ın Müslüman önyargısı üzerinde (Uenal, 2016); bir çalışmada sosyal baskınlık yöneliminin genel tehdit algısı aracılığıyla Türkler'in Kürtler'e yönelik olumsuz ve olumlu duyguları ve sosyal mesafeleri üzerinde (Balaban, 2013) ve bir başka çalışmada genel farklılık tehdidi ve kültürel farklılık tehdidi aracılığıyla Türkler'in Suriyeli mültecilere olan sosyal mesafe üzerinde (Karaoğlu, 2015) etkili olduğu gösterilmişti. Gruplar arası temasın kaygı aracılığıyla Müslümanlara (Hutchison ve Rosenthal, 2010), göçmen çalışanlara (Voci ve Hewstone, 2003), ve Kürtlere yönelik önyargıyı (Güler, 2013) yordadığı gösterilmişti.

Bu tez çalışmasında Türk vatandaşları ile ülkede bulunan Suriyeli mülteciler arasındaki temasın hissedilen tehditte ve kaygıda azalmayı dolaylı olarak sağlayarak Suriyeli mültecilere olan olumsuz tutum ve duyguları azalttığı, Türk vatandaşlarının sosyal baskınlık yönelimindeki artışın ise gruplar arası kaygının artışıyla dolaylı olarak Suriyeli mültecilere olan tutum ve duygularla ilişkili olduğu ortaya çıkarılmıştır. Çeşitli araştırmalarda ayrı ayrı ele alınan bu değişkenler birleştirilerek tek bir modelde test edilmiştir. Bu modelin katkısı, Bütünleşik Tehdit Kuramı'nda önerilen kavramların Türk vatandaşlarının Suriyeli mültecilere olan tutumları ve duyguları üzerinde test edilerek anlamlı sonuçlar elde edilmesidir. Çalışmamızda, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki doğrudan etkilerinin bazıları anlamlı değilken modele tehdit ve kaygı katıldığında anlamlı hale gelmeleri önemli bir bulgudur. Dış gruplara yönelen önyargıda bireysel özellikler ve dış gruba yaşanan etkileşimler; Bütünleşik tehdit kuramında önerildiği gibi bireyin dış grubu ne kadar tehdit edici ve kaygı verici bulduğuyla ilişkilidir. Modele ek olarak test edilen alternatif modelin ise, ilk modele göre uyum değerlerinin daha yüksek olduğu ancak ilk modelde yer alan bazı aracılık etkilerinin, ikinci modelde anlamsızlaştığı görülmüştür. Dolayısıyla, Bütünleşik Tehdit Kuramı kapsamında ele alınan değişkenler ve alternatif model testleriyle daha kapsamlı çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır.

Çalışmamız farklı ülkelerdeki göçmenlere, sığınmacılara, etnik azınlıklara olan önyargıda, bütünleşik tehdit kuramında öne sürdüğü gibi, tehdit ve kaygının aracılık etkisinin bulunması önceki araştırma bulgularıyla tutarlıdır (Stephan ve Renfro, 2002; Stephan ve Stephan, 2000; Hutchison ve Rosenthal, 2010; Çakal, Hewstone, Güler ve Heath, 2016).

Giriş bölümünde tartışılan pozitif-negatif temas asimetrisiyle ilgili olarak da modeldeki bazı sonuçlar bu hipoteze katkı oluşturmaktadır. Hipotezde pozitif temasın olumlu duyguları azaltma gücünün olumsuz duyguları artırma gücünden daha etkili olduğu savunulmaktaydı (Barlow ve ark, 2012). Bu çalışmadaki modelde pozitif temasın olumlu ve olumsuz duygular üzerindeki etkisine bakıldığında, pozitif temasın olumlu duyguları anlamlı olarak yordadığı ancak pozitif temasın olumsuz duygular üzerinde etkili olmadığı bulgusu pozitif-negatif temas asimetrisine destekleyici bir kanıt oluşturmaktadır. Gruplar arası temas değişkenini pozitif ve negatif olarak ele almanın yanında; dış grup tutumlarını da olumlu ve olumsuz duygular olarak ele almanın önemi bu çalışmada ortaya koyulmuştur. Bu çalışmada pozitif ve negatif temasın olumlu ve olumsuz duygular üzerindeki doğrudan etkilerine bakıldığında, pozitif temasın olumlu duygular üzerinde; negatif temasın ise olumsuz duygular üzerindeki doğrudan etkisi anlamlı olduğu, ancak tam tersi etkilerin anlamlı olmadığı görülmektedir. Pozitif temasın olumsuz duygularla ve negatif temasın olumlu duygularla anlamlı ilişkisi, ancak modele tehdit ve kaygı değişkenleri katıldığında görülebilmektedir.

Araştırmamıza dâhil edilen bir değişken de dış grup arkadaşlığı idi. Çalışmamızda katılımcıların yalnızca %20'si Suriyeli arkadaşını olduğunu ifade etmiştir. Ancak katılımcıların Suriyeli mültecilerle olan hangi temas deneyimlerini arkadaşlık olarak değerlendirdiği belirsizdir. Literatürde dış grup arkadaşlığıyla ilgili yapılan birçok çalışma, Allport (1954)'un önyargının azalması için önerdiği gerekli 4 koşulun doğal ortamında geliştiği okul ortamlarında yapılmıştır (Örn; Voci ve Hewstone, 2003; Van Laar ve ark, 2004; Shook ve Fazio, 2008; Binder ve ark, 2009; Bastian, Lusher ve Ata, 2012). Suriyeli mülteci çocukların eğitim görmesi için açılan geçici eğitim merkezi Milli Eğitim Bakanlığı'nın kararıyla kapatılmış ve böylece Suriyeli mülteciler Türk vatandaşlarının gittiği okullara gitmeye başlamıştır (Kartal ve Manço, 2018 syf. 230). Gelecek çalışmalarda, temas deneyimleri, dış grup arkadaşlığı, grupların birbirlerine olan tutum ve duyguları daha kontrollü olarak bu ortamda çalışılabilir.

Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki durumuna ilişkin netlik henüz bulunmamaktadır. Bu belirsiz durumların azaltılması Türk vatandaşlarının hissettikleri tehlike ve kaygıyı azaltmaya yardımcı olabilir. Suriyeli mültecilerin ülkelerindeki savaşın bitmesinin ardından ülkelerine

dönüp dönmeyecekleri, Türk vatandaşlığı ve Türkiye'deki statüsü gibi durumlar mülteciler kadar Türk vatandaşları açısından bir kaygı durumu yaratıyor olabilir. Bu tez çalışmasının bulgularından hareketle; Suriyeli mültecilerin daha az güvenlik, ekonomik, kültürel ve ideolojik tehlike unsuru olarak algılanmasını engelleyecek bilgilerin sunulması, Türk vatandaşlarının Suriyeli mültecilerle arkadaşlık potansiyeli geliştirilecek ortak işbirliği içeren etkinliklerin dil bariyeri faktörü gözetilerek oluşturulması önerilmektedir. Bütünleşik Tehdit Kuramı'nda öne sürülen tehdit ve kaygı kavramları önyargıyı azaltmaya yönelik müdahale programları ya da sosyal politika üretiminde işlevsel olabilir.

Araştırmamızın güçlü yanlarından birisi verilerin alandan toplanmasıdır. Suriyelilerle komşuluk, işyeri ve arkadaşlık ilişkileri kuran 16-76 yaş aralığında bireylere ulaşılması sonuçların genellenebilirliğini arttırmaktadır. Araştırmanın kısıtlılıklarından biri, pozitif ve negatif teması ölçmek amacıyla yalnızca birer sorunun kullanılmış olmasıdır. Pozitif ve negatif temasın ölçümünde güvenilirlik ve geçerliği yapılmış çok maddeli bir ölçek bulunmamaktadır ve literatürde yer alan diğer çalışmalarda da pozitif ve negatif temas tek bir maddeyle ölçüldüğü görülmektedir (Örn, Barlow ve ark, 2012). Yalnızca iki soruyla ölçülen dindarlık düzeyi değişkeni modele katılan diğer değişkenlerle olan ilişkilerinin anlamsız olması sonucunda modelden çıkarılmıştı. Gelecekteki çalışmalarda dindarlık düzeyinin güvenilirlik ve geçerliliği test edilmiş bir ölçekle araştırmaya dahil edilmesi bu sonucu değiştirebilir. Ölçeklerle ilgili diğer bir kısıtlılık, nefret, küçümseme, hor görme gibi duyguları içeren dış gruba yönelik olumsuz duygular ölçeğiyle ilgilidir. Suriyeli mültecilere yönelik duyguların bu kadar doğrudan sorulması katılımcıların bazılarında gerçek duygularını ifade edememesine yol açmış olabilir. Schweitzer ve arkadaşları (2005) medyanın ve politikacıların Avustralya'da bulunan göçmenlere odaklanması neticesinde, katılımcıların göçmenlere karşı hissettiği tehdit, kaygı ve önyargılı tutumlarını açıkça aktarmayı tercih etmediklerini, sosyal istenirliğin devreye girdiğini bulgulamıştır. Türkiye'nin gündeminde olan Suriyeli mülteciler için de aynı durum söz konusu olabilir. Suriyeli mültecilerin uzun zamandır Türkiye'nin gündeminde olması, Suriyeli mültecilerin savaştan kaçan mağdur ve masum bireyler olduğu Suriyeli mülteci önyargısı ve ayrımcılığın insani değerlere ters düşeceği yönünde medyada yer alan politikalar ve söylemler katılımcıların asıl duygularını ifade edememesine yol açmış olabilir. Gelecek çalışmalarda sosyal istenirlik düzeyinin de çalışmaya dâhil edilmesi ve dış gruba yönelik tutum ve duygulara ilişkin ölçümlerde açık ölçüm araçlarının yanında örtük ölçüm yöntemlerinin de kullanılması önerilmektedir.

EKLER

EK 1

DEMOGRAFİK SORU FORMU

1. Cinsiyetiniz:

Kadın Erkek

2. Yaşınız: _____

3. Eğitim durumunuz:

İlköğretim: Lise: Üniversite: Yüksek lisans ve üstü:

4) Çevrenizle karşılaştığımızda sosyoekonomik düzeyinizi nasıl değerlendirirsiniz?

Alt Alt-Orta Orta Orta-Üst Üst

5). Politik görüş olarak kendinizi nerede konumlandırırsınız?

Aşırı Sol	Sol	Hafif Sol	Orta	Hafif Sağ	Sağ	Aşırı Sağ
1	2	3	4	5	6	7

6) Kendinizi ne kadar dindar hissediyorsunuz?

Hiç Dindar Değilim						Çok Dindarım
1	2	3	4	5	6	7

9. Dini kurallara uygun yaşamak sizin için ne kadar önemli?

Hiç önemli değil						Çok önemli
1	2	3	4	5	6	7

Aşağıdaki sorular, günlük hayatınızda Suriyeli mültecilerle olan temas deneyimlerinizi içermektedir. Lütfen 1(Hiç bir zaman) ile 5(Her zaman) arasında cevap veriniz.

1) Suriyelilerle günlük hayatınızda ne sıklıkla karşılaşıyorsunuz?

Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her zaman
1	2	3	4	5

2) Suriyelilerle olan ilişkinizi düşündüğünüzde, günlük hayatınızda ne sıklıkla Suriyelilerle **olumlu ve iyi** temas kurarsınız?

Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her zaman
1	2	3	4	5

3) Suriyelilerle olan ilişkinizi düşündüğünüzde, günlük hayatınızda ne sıklıkla Suriyelilerle **olumsuz ve kötü temas** kurarsınız?

Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Her zaman
1	2	3	4	5

4) Hiç Suriyeli mülteci arkadaşınız var mı?

Evet	Hayır
1	2

5) Suriyeli arkadaşınız var ise sayı giriniz ? _____

EK 2

SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki ifadelere katılıp katılmadığınızı, 1 (çok yanlış) ile 5 (çok doğru) arasında bir rakamı işaretleyerek belirtiniz. Soruların doğru ya da yanlış bir yanıtı yoktur önemli olan sizin düşüncelerinizdir. Her ifadeyi samimiyetle cevaplamamız çok önemlidir. Her madde için sadece bir rakamı işaretleyebilirsiniz.

	Çok Yanlış	Yanlış	Ne Doğru Ne Yanlış	Doğru	Çok Doğru
1. Kim ne derse desin, bazı gruplar diğerlerinden daha değersizdir.	1	2	3	4	5
2. Tüm gruplara yaşamda eşit şans verilmelidir.	1	2	3	4	5
3. Bazı grupların hayatta diğerlerine göre daha fazla şansa sahip olmaları gayet doğaldır.	1	2	3	4	5
4. Toplumda hiçbir grup baskın konumda olmamalıdır.	1	2	3	4	5
5. Eğer belli gruplar konumlarına razı olsalardı, şimdi daha az sorunumuz olurdu.	1	2	3	4	5
6. Belirli grupların en üstte, diğer grupların ise en altta olması belki iyi bir şeydir.	1	2	3	4	5
7. Sosyal eşitlik arttırılmalıdır.	1	2	3	4	5
8. Bazen diğer gruplar oldukları yerde tutulmalıdırlar.	1	2	3	4	5

9. Eğer bütün gruplar eşit olabilseydi iyi olurdu	1	2	3	4	5
10. Grupların eşitliği idealimiz olmalıdır.	1	2	3	4	5
11. Farklı grupların koşullarını eşitlemek için elimizden geleni yapmalıyız.	1	2	3	4	5
12. Aşağı düzeydeki gruplar konularına razı olmalıdırlar	1	2	3	4	5
13. Eğer insanlara eşitlik gözeterek davransaydıık, şimdi daha az sorunumuz olurdu.	1	2	3	4	5
14. Gelirleri olabildiğince eşit hale getirmek için çaba göstermeliyiz.	1	2	3	4	5
15. Hayatta ilerleyebilmek için bazen diğer grupları ığneyip geçmek gereklidir.	1	2	3	4	5

EK 3

GRUPLAR ARASI TEHDİT ÖLÇEĞİ

Aşağıda, Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteciler hakkında ifadeler yer almaktadır. Bu ifadelere ne kadar katılıp katılmadığınızı 1 ile 5 arasındaki rakamları işaretleyerek belirtiniz. Soruların doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Önemli olan sizin fikrinizdir. Lütfen her ifadeyi samimiyetinizle yanıtlayınız. Her madde için yalnızca bir rakam işaretleyiniz.

	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.Suriyeliler, iş olanaklarını Türk vatandaşlarının elinden alıyorlar.	1	2	3	4	5
2. Suriyelilerin buldukları ortamlarda suç oranları artar.	1	2	3	4	5
3. Suriyeliler, Türkiye’nin sosyal refah seviyesinin azalmasına neden oluyorlar.	1	2	3	4	5
4. Suriyeliler Türkiye’nin Avrupa’da güçlenmesini engellemektedir.	1	2	3	4	5
5. Suriyelilere mülteci olarak birçok hak sağlanması, diğer mülteci grupların da (Afganlar, İranlılar, Iraklılar, Somaliler gibi) bu hakları talep etmesine ve dolayısıyla ülkede bölünmelere yol açabilir.	1	2	3	4	5
6. Ülkemize giren Suriyelilerin artan sayısı Türkiye’nin düzenini tehdit etmektedir.	1	2	3	4	5
7. Suriyeliler ekonomik olarak Türkiye’ye yarar sağlamaktan çok zarar veriyorlar.	1	2	3	4	5
8. Suriyeliler ülke bütünlüğüne zarar vermeye çalışmaktadırlar.	1	2	3	4	5

	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
9. Suriyeliler Türkiye'nin kurulu düzenini tehdit etmektedirler.	1	2	3	4	5
10. Suriyelilerin kimliklerine sahip çıkmaları, Türkiye'nin birlik ve beraberliğine karşı olduklarını gösterir.	1	2	3	4	5
11. Suriyeliler iş yapıları açısından Türk vatandaşları kadar ahlaklı değildir.	1	2	3	4	5
12. Suriyelilerin örf ve adetleri Türk vatandaşlarından farklıdır.	1	2	3	4	5
13. Suriyeliler, yaşam tarzı açısından Türk vatandaşlarına benzemezler.	1	2	3	4	5
14. Suriyeliler, Türk vatandaşlarının yoğun olduğu bölgelere göç ettiklerinde o bölgeyi kötü etkilemektedirler.	1	2	3	4	5
15. Suriyeliler kültürlerine ve dillerine gereğinden fazla sahip çıkıyorlar.	1	2	3	4	5
16. Suriyeliler kendi kültürlerini yaşatmaya çalışması Türkiye'yi olumsuz etkiler.	1	2	3	4	5
17. Dini inanışları açısından Suriyeliler ve Türk vatandaşları birbirlerine benzemezler.	1	2	3	4	5
18. Aile ilişkileri ve çocuk yetiştirme tarzları açısından Suriyeliler, Türk vatandaşlarından farklıdır.	1	2	3	4	5

EK 4

GRUPLAR ARASI KAYGI ÖLÇEĞİ

Lütfen Suriyeli mültecilerle olan ilişkinizi düşünün. Suriyeli mültecilerle karşılaştığınızda, konuştuğunuzda vb. hissettiğiniz duyguları en iyi tanımlayan rakamın üzerine çarpı (X) işareti koyunuz.

1- sol taraftaki sifata yakın olmayı ifade eder.

5- sağ taraftaki sifata yakın olmayı ifade eder.

Uzak	1	2	3	4	5	Samimi
Eşit olmayan	1	2	3	4	5	Eşit
Değersiz	1	2	3	4	5	Değerli
Kuşkulu	1	2	3	4	5	Güvenilir
Kaygılı	1	2	3	4	5	Kaygısız
Tehdit altında	1	2	3	4	5	Güven içinde
Gergin	1	2	3	4	5	Rahat

EK 5

SOSYAL MESAFE ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki sorularda Suriyeli mültecilerle ilgili bazı ifadeler verilmiştir. ‘Suriyeli mültecileri’ düşünerek aşağıdaki ifadelerin sizi ne kadar rahat veya rahatsız edeceğini düşünerek cevaplandırınız. Her madde için 1’den 5’e karşılık gelen rakamlardan size en uygun gelen cevaplardan yalnızca biri işaretlenmelidir. İfadelerin doğru ya da yanlış yanıtları yoktur. Önemli olan sizin düşüncelerinizdir.

	Çok rahatsız hissederdim	Rahatsız hissederdim	Ne rahat ne rahatsız hissederdim	Rahat hissederdim	Çok rahat hissederdim
1.Suriyeli biri ile evlensem	1	2	3	4	5
2.Suriyeli bir yakın arkadaşım olsa	1	2	3	4	5
3.Suriyeli bir kapı komşum olsa	1	2	3	4	5
4.Suriyeli biri ile aynı sokakta yaşıyor olsam	1	2	3	4	5
5.Suriyeli biri ile aynı yerde çalışıyor olsam	1	2	3	4	5
6.Suriyeli bir patronum olsa	1	2	3	4	5

EK 6

DIŞ GRUBA YÖNELİK NEGATİF DUYGULAR ÖLÇEĞİ

AŞağıdaki ifadeler, Suriyeli mültecilere olan duygularınızı ölçmek amacıyla oluşturulmuştur. İfadeleri, 1 (duygularımı hiç yansıtmıyor) ile 5 (duygularımı tamamen yansıtıyor) rakamlarından duygunuzu en iyi ifade eden rakamı işaretleyerek doldurunuz.

	Duygularımı hiç yansıtmıyor	Duygularımı kısmen yansıtıyor	Duygularımı ne yansıtıyor ne yansıtmıyor	Duygularımı çoğunlukla yansıtıyor	Duygularımı tamamen yansıtıyor
Düşmanlık	1	2	3	4	5
Hayranlık	1	2	3	4	5
Antipati	1	2	3	4	5
Benimseme	1	2	3	4	5
Üstünlük	1	2	3	4	5
Sevgi	1	2	3	4	5
Hor görme	1	2	3	4	5
Onaylama	1	2	3	4	5
Nefret	1	2	3	4	5
Şefkat	1	2	3	4	5
Dışlama	1	2	3	4	5
Sıcaklık	1	2	3	4	5

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)
TOPLANTI TUTANAĞI

OTURUM TARİHİ

07 Nisan 2017

OTURUM SAYISI

2017-07

KARAR NO 5 : Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Özge YANBOLLUOĞLU'nun "*Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Onyargısındaki Pozitif ve Negatif Temas, Sosyal Baskınlık Yönelimi, Dindarlık Düzeyi, Tehdit Algısı ve Gruplar Arası Kaygının Rolü*" konulu tez çalışmasının değerlendirilmesine geçildi.

Yapılan görüşmeler sonunda; Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Psikoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Özge YANBOLLUOĞLU'nun tez çalışmasının başlığının "*Bursa'daki Suriyeli Mülteci Onyargısındaki Pozitif ve Negatif Temas, Sosyal Baskınlık Yönelimi, Dindarlık Düzeyi, Tehdit Algısı ve Gruplar Arası Kaygının Rolü*" olarak değiştirilerek buna göre uygulanacak anket sorularının, fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçөгüne ilişkin sorumluluğu başvuruçuya ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Prof.Dr.Mehmet YÜCE
Kurul Başkanı

EK 8

Gönüllü Katılım ve Bilgilendirme Formu

Sayın Katılımcı

Bu araştırma Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü Doç. Dr. Leman Pınar Tosun'un danışmanlığında yürütülen, Özge Yanbolluoğlu'nun yüksek lisans tez çalışmasıdır. Tez kapsamında Türkiye'deki Suriyeli mültecilere olan tutumlar sosyal psikolojik açıdan incelenmektedir. Bu çalışmadaki sorulara vereceğiniz yanıtlar çok önemlidir. Lütfen her anketin başlangıcındaki bütün açıklamaları okuyarak size en uygun gelen cevabı veriniz. Ankette yer alan soruların doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Önemli olan sizin düşünceleriniz ve hissettiklerinizdir. Sizden, isim soyad gibi herhangi bir kimlik bilgisi istenmemektedir. Verdiğiniz cevaplar yalnızca araştırmalar tarafından ve grup düzeyinde değerlendirilecektir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar sadece bilimsel amaçlı olarak kullanılacaktır. Bu çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmada sizi rahatsız eden bir soruyla karşılaşsanız ya da ankete devam etmek istemezseniz anketi yarım bırakabilirsiniz.

Yardım ve katılımınız için çok teşekkür ederiz.

Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için, Özge Yanbolluoğlu (E-posta: ozge.ynbl@gmail.com) ile iletişim kurabilirsiniz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

İmza:

EK 9

Katılım Sonrası Bilgi Formu

Anketimiz sona ermiştir. Çalışmamıza katıldığınız için teşekkür ederiz. Bize verdiğiniz bilgiler anonim olarak tutulacaktır ve sadece bilimsel araştırma ve yayınlarda kullanılacaktır.

Bu çalışma Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü yüksek lisans öğrencisi Özge Yanbolluoğlu tarafından ve Doç. Dr. Leman Pınar Tosun gözetiminde yürütülmektedir. Çalışmanın amacı Türk vatandaşlarının Suriyeli mültecilere olan önyargılarını ortaya çıkarmak, önyargıların gruplar arasındaki temas deneyimleri, sosyal baskınlık yönelimi gibi kavramlarla olan ilişkisini araştırmaktır.

Aşağıda çalışmadaki anketlerde yer alan konular kısaca açıklanmıştır.

Pozitif ve negatif temas: Temas deneyimleriyle ilgili sorular, Türk vatandaşlarının Suriyeli mültecilerle olan ilişkilerini ne kadar olumlu ve olumsuz değerlendirdiklerini saptamayı amaçlamaktadır.

Sosyal baskınlık yönelimi: kişinin gruplar arasında varolan eşitsizlikleri ne kadar kabul ettiği ve reddettiği. Sosyal baskınlık yönelimi güçlü bireyler, grupların birbiriyle olan eşitsiz ilişkilerini kabul edilir ve doğal karşılamaktadır.

Gruplar arası tehdit: grupların çeşitli sebeplerden dolayı birbirlerini tehdit unsuru olarak algılamaları. Örneğin, doğal kaynakların paylaşımı, ekonomik rekabet gibi sebepler yüzünden gruplar birbirlerini ‘gerçekçi’ tehdit olarak algılayabilir. Gruplar birbirlerinin inanç, değer ve dünya görüşlerine yönelik tehdit hissettiğinde ise bu durum ‘sembolik tehdit’ olarak adlandırılmaktadır.

Gruplar arası kaygı: Kişiler başka gruptan bireylerle iletişim halindeyken gerginlik, stres vb. Duygular hissedebilmektedir. Diğer gruplardan insanlarla iletişim kurulduğunda bireyin hissettiği kaygıya, gruplar arası kaygı adı verilmektedir.

Bu soruların yanında dindarlık düzeyiniz, siyasi görüşünüz, yaş, cinsiyet ve ekonomik düzeyinizle ilgili bilgiler sorulmuştur. Soru, görüş ve öneriler ve araştırma hakkında daha fazla bilgi almak isterseniz, aşağıdaki adreslere e-posta atabilirsiniz. Özge Yanbolluoğlu (ozge.ynbl@gmail.com). Doç. Dr. Leman Pınar Tosun (pinart@uludag.edu.tr).

KAYNAKLAR

- Aberson, C. L. (2015). Positive intergroup contact, negative intergroup contact, and threat as predictors of cognitive and affective dimensions of prejudice. *Group Processes ve Intergroup Relations*, 18(6), 743–760. <https://doi.org/10.1177/1368430214556699>.
- Achilli, L. (2015). *Syrian refugees in Jordan*. Florence: Migration Policy Center.
- Akoğlu, S. . (2014). *Ekolojik ikilemler ve hayvan hakları: yetkecilik, sosyal baskınlık yönelimi ve değerler açısından bir inceleme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akşit, B., Bozok, M., ve Bozok, N. (2015). Zorunlu göç, sorunlu karşılaşmalar: Hisar köyü, Nevşehir'deki Suriyeli göçmenler örneği. *TC. Maltepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 1+2, 92-117.
- Al Ramiah, A., Hewstone, M., Little, T. D., ve Lang, K. (2014). The influence of status on the relationship between intergroup contact, threat and prejudice in the context of a nation-building Intervention in Malaysia. *Journal of Conflict Resolution*, 58(7), 1202–1229. <http://doi.org/10.1177/0022002713492634>
- Allport, G. (1966). The religious context of prejudice. *Journal for the Scientific Study of Religion* 5, 447-457.
- Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge, MA: Perseus.
- Alparslan, K. (2017). *Türkiye'de Yaşayan Kürtlerin Kimlik Yönetim Stratejileri ve Dış Grup Tarafgirliği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Bagley, C. (1970). Relation of religion and racial prejudice in Europe. *Scientific Study of Religion*, 9(3), 219–25. <http://doi.org/10.1017/SO007087404245812>

- Bağcı, Ç.Ş., Piyale, Z.E. ve Birçek, N. I. (2017). Think beyond contact: Reformulating imagined intergroup contact theory by adding friendship potential. *Group Process ve Intergroup Relations* 1, 1-19.
- Balaban, Ç. D. (2013). *The Roles of Intergroup Threat, Social Dominance Orientation and Right-Wing Authoritarianism in Predicting Turks' Prejudice towards Kurds*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Bentler, P. M. (1990). Comparative fit indexes in structural models. *Psychological Bulletin*, 107, 238-246.
- Binder, J., Zagefka, H., Brown, R., Funke, F., Kessler, T., Mummendey, A. A., Maquil, A., Demoulin, S. ve Leyens, J. P. (2009). Does contact reduce prejudice or does prejudice reduce contact? A longitudinal test of the contact hypothesis among majority and minority groups in three European countries. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(4), 843–856. <https://doi.org/10.1037/a0013470>
- Barlow, F. K., Paolini, S., Pedersen, A., Hornsey, M. J., Radke, H. R. M., Harwood, J. Rubin, M. ve Sibley, C. G. (2012). The Contact Caveat: Negative Contact Predicts Increased Prejudice More Than Positive Contact Predicts Reduced Prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(12), 1629–1643. <https://doi.org/10.1177/0146167212457953>.
- Bastian, B., Lusher, D. ve Ata, E. (2012). Contact, evaluation and social distance: Differentiating majority and minority effects. *International Journal of Intercultural Relations*. 36, 100-107.
- Batson, C. D., Schoenrade, P., ve Ventis, W. L. (1993). *Religion and the individual: A social-psychological perspective*. New York: Oxford University Press.
- Bayram, N (2016). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Bogardus, E. S. (1967). Measuring social distance. In M. Fishbein (Ed.). *Readings in Attitude Theory and Measurement* New York: John Wiley & Sons Inc, 71-76.

- Browne, M.W. ve Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assesing model fit. In Bollen, K. A. Ve Long, J. S. [Ed.] *Testing structural equation models*. Newbury Park, CA: Sage, 135-162.
- Carmines, E. G. ve McIver, J. P. (1981). Analyzing models with unobserved variables. In Borhrnstedt, G.W. ve Borgatta, E.F. [Ed.] *Social Measurement: Current issues*. Beverly Hills: Sage.
- Cotterill, S., Sidanius, J., Bhardwaj, A., ve Kumar, V. (2014). Ideological support for the Indian caste system: Social dominance orientation, right-wing authoritarianism and karma. *Journal of Social and Political Psychology*, 2(1), 98–116. <http://doi.org/10.5964/jspp.v2i1.171>
- Curşeu, P. L., ve Schalk, R. (2007). Prejudice toward immigrant workers among Dutch employees : Integrated threat theory. *European Journal of Social Psychology*. 37, 125–140. <http://doi.org/10.1002/ejsp.331>
- Çakal, H., Hewstone, M., Güler, M., ve Heath, A. (2016). Predicting support for collective action in the conflict between Turks and Kurds: Perceived threats as a mediator of intergroup contact and social identity. *Group Processes ve Intergroup Relations*, 19(6), 732–752. <https://doi.org/10.1177/1368430216641303>
- Deutsch, M., ve Collins, M. E. (1951). *Interracial housing: A psychological evaluation of a social experiment*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Duckitt, J. (2006). Differential effects of right wing authoritarianism and social dominance orientation on outgroup attitudes and their mediation by threat from and competitiveness to outgroups. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(5), 684-696.
- Efe, İ. (2015). *Türk basınında Suriyeli sığınmacılar*. İstanbul, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA).
- Erdoğan, M. (2014). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal uyum ve kabul*. Ankara: HUGO.
- Fargues, P. (2014). *Europe must take on its share of the Syrian refugee burden, but how?* Florence: Migration Policy Center.

- Gaertner, L., Dovidio, J. F., ve Bachman, B. A. (1996). Revisiting the contact hypothesis: The induction of a common in-group identity. *International Journal of Intercultural Relations*, 20(3/4), 271-290.
- Gudykunst, W. B. (1995). *Anxiety/uncertainty management (AUM) theory: Development and current status*. In R. L. Wiseman (Ed.), *Intercultural communication theory*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Güler, M. (2013). *Gruplar arası temas, kaygı ve yanlılığın sosyal mesafeye etkisi: Türk ve Kürt kökenli gruplar üzerine bir çalışma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hamberger, J., ve Hewstone, M. (1997). Inter-ethnic contact as a predictor of blatant and subtle prejudice: Tests of a model in four West European nations. *British Journal of Social Psychology*, 36(2), 173–190. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.1997.tb01126.x>.
- Hayduk, L. A. ve Littway, L. (2012). Should researchers use single indicators, best indicators, or multiple indicators in structural equation models? *BMC Medical Research Methodology*, 12: 159.
- Hayes, A. F. (2018). *Introduction to mediation, moderation and conditional process analysis: A regression-based approach*. The Guilford Press: New York.
- Hilton, J. L., ve Hippel, W. Von. (1996). Stereotypes. *Annual Review Psychology*, 47, 237–271.
- Hooper, D., Coughlan, J. ve Mullen, M. R. Structural Equation Modelling: Guidelines for Determining Model Fit. *The Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(3), 53–60.
- Hunsberger, B. (1995). Religion and prejudice: the role of religious fundamentalism, quest, and right-wing authoritarianism. *Journal of Social Issues*, 51(2), 113–129. <http://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1995.tb01326.x>
- Hunsberger, B., ve Jackson, L. M. (2005). Religion, meaning, and prejudice. *Journal of Social Issues*, 61(4), 807–826. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2005.00433.x>

- Hutchison, P., ve Rosenthal, H. E. S. (2011). Prejudice against Muslims : anxiety as a mediator between intergroup contact and attitudes, perceived group variability and behavioral intentions. *Ethnic and Racial Studies*, 34(1), 40–61. <http://doi.org/10.1080/01419871003763312>
- İçduygu, A. (2015). *Syrian refugees in Turkey: The long road ahead*. Washington, DC: Migration Policy Institute.
- Johnson, M. K., Rowatt, W. C. Ve LaBouff, J.P. (2012). Religiosity and prejudice revisited: In-group favoritism, out-group derogation, or both? *Psychology of Religion and Spirituality*, 4(2), 154-168. <http://dx.doi.org/10.1037/a0025107>
- Jöreskog, K.G. ve Sörbom, D. (1984). LISREL-VI user's guide (3rd ed.). Mooresville, IN: Scientific Software.
- Karaçanta, H. (2002). *Üniversite öğrencilerinin sosyal baskınlık yönelimi ve başka bazı değişkenler açısından karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü:Ankara
- Karaoğlu, E. (2015). *The role of social dominance orientation, empathy and perceived threat in predicting prejudice of Turkish citizens toward Syrian Immigrants*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karataş, M. (2015). Türk yazılı basınında Suriyeli sığınmacılar ile halk arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 112-151.
- Karayeğen, G. (2015). *Çevreci tutum ve davranışlar: sosyal baskınlık yönelimi, yetkecilik ve ahlak açısından bir değerlendirme*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi: Ankara.
- Kartal, B. ve Manço, U. (2018). *Beklenmeyen misafirler Suriyeli sığınmacılar penceresinden Türkiye toplumunun geleceği*. Transnational Press London, Londra.
- LaBouff, J. P., Rowatt, W. C., Johnson, M. K., ve Finkle, C. (2012). Differences in attitudes toward outgroups in religious and nonreligious contexts in a multinational sample: A

- situational context priming study. *International Journal for the Psychology of Religion*, 22(1), 1–9. <http://doi.org/10.1080/10508619.2012.634778>
- Lazarev, E., ve Sharma, K. (2015). Brother or burden: an experiment on reducing prejudice toward Syrian refugees in Turkey. *Political Science Research and Methods*, 1, 1–19. <http://doi.org/10.1017/psrm.2015.57>.
- MacCallum, R. C. ve Hong, S. (1997). ‘Power analysis in covariance structure modeling using GFI and AGFI. *Multivariate Behavioral Research*, 32(2), 193-210.
- Marsh, H.W. ve Hocevar, D. (1985). Application of confirmatory factor analysis to the study of self-concept: First and higher-order factor models and their invariance across groups. *Psychological Bulletin*, 97, 562-582.
- Özdemir, F. ve Öner-Özkan, B. (2016). Türkiye’deki sosyal medya kullanıcılarının Suriyeli mültecilere ilişkin sosyal temsilleri. *Nesne Psikolojisi Dergisi*. 4(8), 227-244.
- Özden, Ş. (2013). *Syrian refugees in Turkey*. Badia Fiesola: Migration Policy Center.
- Paolini, S., Harwood, J., ve Rubin, M. (2010). Negative intergroup contact makes group memberships salient: explaining why intergroup conflict endures. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(12), 1723–1738. <https://doi.org/10.1177/0146167210388667>
- Pettigrew, T. F. (1998). Intergroup Contact Theory. *Annual Review Psychology*. 49, 65–85. <http://doi.org/10.1146/annurev.psych.49.1.65>
- Pettigrew, T. F. ve Tropp, L. R. (2006). A meta-analytic test of intergroup contact theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(5), 751–783. <http://doi.org/10.1037/0022-3514.90.5.751>
- Pettigrew, T. F., ve Tropp, L. R. (2008). How does intergroup contact reduce prejudice? Meta-analytic tests of three mediators. *European Journal of Social Psychology Eur.*, 625–634. <http://doi.org/10.1002/ejsp>
- Pettigrew, T.F., Tropp, L.R, Wagner, U. ve Christ, O. (2011). Recent advances in intergroup contact theory. *International Journal of Intercultural Relations*. 35(3), 271-280.

- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M., ve Malle, B. F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(4), 741–763. <http://doi.org/10.1037/0022-3514.67.4.741>.
- Preacher K.J. ve Hayes A.F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods*. 40, 879–891.
- Ramsay, J. E., ve Pang, J. S. (2016). Anti-Immigrant Prejudice in Rising East Asia: A Stereotype Content and Integrated Threat Analysis. *Political Psychology*. CİLT ve SAYI???<http://doi.org/10.1111/pops.12312>
- Sakallı, N. ve Uğurlu, O. (2001). Effects of social contact with homosexuals on heterosexual Turkish university students' attitudes towards homosexuality. *Journal of Homosexuality*, 42(1), 53-62.
- Schmid, K., Hewstone, M., Küpper, B., Zick, A., ve Tausch, N. (2014). Reducing aggressive intergroup action tendencies: Effects of intergroup contact via perceived intergroup threat. *Aggressive Behavior*, 40(3), 250–262. <https://doi.org/10.1002/ab.21516>.
- Schweitzer, R., Perkoulidis, S., Krome, S., Ludlow, C., ve Ryan, M. (2005). Attitudes towards refugees: The dark side of prejudice in Australia. *Australian Journal of Psychology*, 57(3), 170–179. <http://doi.org/10.1080/00049530500125199>
- Semyonov, M., Raijman, R., Tov, A. Y., ve Schmidt, P. (2004). Population size, perceived threat, and exclusion: A multiple-indicators analysis of attitudes toward foreigners in Germany. *Social Science Research*, 33(4), 681–701. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2003.11.003>
- Sherif, M. (1966). *Group conflict and co-operation: Their social psychology*. London: Routledge ve Kegan Paul.
- Sherif, M., Harvey, O. J., White, B. J., Hood, W. R., ve Sherif, C. W. (1954-1961). Intergroup Conflict and Cooperation: The Robbers Cave Experiment. Green, C.D. (Ed) *Classics in the History of Psychology*. (1-151).

- Shook, N. J., ve Fazio, R. H. (2008). Interracial roommate relationships: An experimental field test of the contact hypothesis: Research article. *Psychological Science*, 19(7), 717–723. <http://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2008.02147.x>
- Sidanius, J. (1993). The psychology of group conflict and the dynamics of oppression. Iyengar, S. ve McGuire W.J. (Ed), *Explorations in political psychology* (183-219). Durham, NC: Duke University.
- Sidanius, J., Pratto, F., ve Bobo, L. (1994). Social dominance orientation and the political psychology of gender: A case of invariance? *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(6), 998–1011. <http://doi.org/10.1037/0022-3514.67.6.998>
- Stephan, W. G. (2014). Intergroup anxiety: theory, research, and practice. *Personality and Social Psychology Review*, 18(3), 239–255. <http://doi.org/10.1177/1088868314530518>
- Stephan, W. G., Boniecki, K. A., Ybarra, O., Bettencourt, A., Ervin, K. S., Jackson, L. A. McNatt, P.S. ve Renfro, C. L. (2002). The role of threats in the racial attitudes of blacks and whites. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(9), 1242–1254. <http://doi.org/10.1177/01461672022812009>
- Stephan, W. G., Renfro, C. L., Esses, V. M., Stephan, C. W., ve Martin, T. (2005). The effects of feeling threatened on attitudes toward immigrants. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(1), 1–19. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.04.011>
- Stephan, W. G., ve Mealy, M. D. (2012). Intergroup Threat Theory. Christie, D. J. (Ed). *The encyclopedia of peace psychology*. (101–121). Blackwell Publishing. <http://doi.org/10.1002/9780470672532.wbep139>
- Stephan, W. G., ve Stephan, C. W. (1985). Intergroup anxiety. *Journal of Social Issues*, 41(3), 157–175. <http://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1985.tb01134.x>
- Stephan, W. G., ve Stephan, C. W. (1996). Predicting prejudice. *International Journal of Intercultural Relations*, 20(3–4), 409–426.
- Stephan, W. G., Ybarra, O., Martinez, C. M., Schwarzwald, J., ve Tur-Kaspa, M. (1998). prejudice towards immigrants to Spain and Israel: An Integrated Threat Theory

- Analysis. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 29(4), 559–576.
<http://doi.org/10.1177/0022022198294004>
- Stephan, W. G., Ybarra, O., ve Bachman, G. (1999). Prejudice toward immigrants. *Journal of Applied Social Psychology*, 29(11), 2221–2237. <http://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1999.tb00107.x>
- Stephan, W.G. ve Renfro, C.L. (2002). The role of threat in intergroup relations. Mackie, D.M. ve Smith, E.R. (Ed). *From Prejudice to Intergroup Emotions: Differentiated Reactions to Social Groups*. (191-208). New York: Psychology Press.
- Stephan, W.G. ve Stephan, C. W. (2000). An integrated threat theory of prejudice. Oskamp, S. (Ed). *Reducing prejudice and discrimination*. içinde (23-47) New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Stephan, W.G., Ybarra, O. ve Morrison, K.R. (2009). Intergroup threat theory. Nelson, T. D. (Ed). *Handbook of prejudice, stereotyping and discrimination*. İçinde (43-61). New York: Psychology Press.
- Syria Regional Refugee Response (2016). Registered Syrian refugees. (Erişim tarihi: 2016, Aralık 12). <https://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224>
- Şen, E. (2014). *Etnik Gruplarda Sosyal Kimlik ve Algılanan Ayrımcılık: Türk ve Kürt Etnik Grupları Üzerine bir Çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tartakovsky, E. ve Walsh, S.D. (2016). Testing a new theoretical model for attitudes toward immigrants: the case of social workers' attitudes toward asylum seekers in Israel. *Journal of cross-cultural psychology*. 47(1), 72-96.
- Tausch, N., Hewstone, M., Kenworthy, J., Cairns, E., ve Christ, O. (2007). Cross-community contact, perceived status differences, and intergroup attitudes in Northern Ireland: The mediating roles of individual-level versus group-level threats and the moderating role of social identification. *Political Psychology*, 28(1), 53–68.
<http://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2007.00551.x>

- Tausch, N., Hewstone, M., ve Ravneeta, R. (2015). The Relationships between contact, status and prejudice: An integrated threat theory analysis of Hindu–Muslim relations in India. *Journal of Community ve Applied Social Psychology*, 25(August 2014), 432–446. <http://doi.org/10.1002/casp>
- Techakesari, P., Barlow, F. K., Hornsey, M. J., Sung, B., Thai, M., ve Chak, J. L. Y. (2015). An investigation of positive and negative contact as predictors of intergroup attitudes in the United States, Hong Kong, and Thailand. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 46, 454–468. <https://doi.org/10.1177/0022022115570313>
- Tekeş, B. (2013). *Engellilere yönelik önyargıyı yordayan değişkenler: kültürler arası bir araştırma*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi: Ankara.
- The German Marshall Fund [GMF]*. (2015). Türkiye'nin algıları araştırması. Marshal Fonu: Ankara.
- Topal, M. H., Özer, U., ve Dokuzlu, E. (2016). Public attitudes towards Syrian refugees in Turkey: Shedding light on Turkish people opinions. (Konferans Bildirisi). 3rd International Conference ESPAnet-Poland, Social Investment and Development Warsaw, Poland.
- Trounson, J. S., Critchley, C., ve Pfeifer, J. E. (2015). Australian attitudes toward asylum seekers: roles of dehumanization and social dominance theory. *social behavior and personality*, 43(10), 1641–1656. <https://doi.org/10.2224/sbp.2015.43.10.1641>
- Turoy-Smith, K. M., Kane, R., ve Pedersen, A. (2013). The willingness of a society to act on behalf of Indigenous Australians and refugees: The role of contact, intergroup anxiety, prejudice, and support for legislative change. *Journal of Applied Social Psychology*, 43(2), 179–195. <http://doi.org/10.1111/jasp.12017>.
- Uenal, F. (2016). Disentangling islamophobia: The differential effects of symbolic, realistic, and terroristic threat perceptions as mediators between social dominance orientation and islamophobia. *Journal of Social and Political Psychology*, 4(1), 66-90. <http://doi.org/10.5964/jspp.v4i1.463>

Uluslararası Af Örgütü Raporu (2015/2016). *Dünyadaki insan haklarının durumu*. Erişim Adresi:

<https://www.amnesty.org/download/Documents/POL1025522016TURKISH.PDF>.

UNCHR. (1951). Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees. <http://www.unhcr.org/3b66c2aa10>. (Erişim tarihi: 11.09.2018).

UNCHR. (2006). UNCHR & International Protection. A Protection Induction Programme. <http://www.unhcr.org/publications/legal/44b4bbcd2/unhcr-international-protection-protection-induction-programme.html>. (Erişim Tarihi: 11.09.2018).

Van Laar, C., Levin, S., Sinclair, S., ve Sidanius, J. (2005). The effect of university roommate contact on ethnic attitudes and behavior. *Journal of Experimental Social Psychology*, 41(4), 329–345. <http://doi.org/10.1016/j.jesp.2004.08.002>

Velasco González, K., Verkuyten, M., Weesie, J., ve Poppe, E. (2008). Prejudice towards Muslims in the Netherlands: Testing Integrated Threat Theory. *The British Journal of Social Psychology*, 47(4), 667–685. <http://doi.org/10.1348/014466608X284443>

Vezzali, L., ve Giovannini, D. (2010). Social dominance orientation, realistic and symbolic threat: Effects on Italians' acculturation orientations, intergroup attitudes and emotions toward immigrants. *TPM - Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology*, 17(3), 141–159.

Visintin, E. P., Pagotto, L., ve Hewstone, M. (2016). Direct, extended, and mass-mediated contact with immigrants in Italy: Their associations with emotions, prejudice, and humanity perceptions. *Journal of Applied Social Psychology*. (October, 2016).

Voci, A., ve Hewstone, M. (2003). Intergroup contact and prejudice toward immigrants in Italy: The mediational role of anxiety and the moderational role of group salience. *Group Processes and Intergroup Relations*, 6(1), 37–54. <http://doi.org/10.1177/1368430203006001011>

Wright, S. C., Aron, A., Mclaughlin-Volpe, T. ve Ropp, S. A. (1997). The extended contact effect: Knowledge of cross-group friendships and Prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(1), 73–90. <http://doi.org/10.1037/0022-3514.73.1.73>.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	ÖZGE YANBOLLUOĞLU
Tez Adı	Suriyeli Mültecilere Yönelik Duygular ve Algılanan Sosyal Mesafede Gruplar Arası Pozitif ve Negatif Temas Sosyal Baskınlık Yönelimi Gruplar Arası Tehdit ve Gruplar Arası Kaygının Rolü
Enstitü	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Anabilim Dalı	PSİKOLOJİ
Tez Türü	YÜKSEK LİSANS
Tez Danışman(lar)ı	DOÇ. DR. LEMAN PINAR TOSUN
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni Kısıtlama	☐ Patent Kısıt (2 yıl) ☐ Genel Kısıt (6 ay) ☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum.

Hazırlamış olduğum tezin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 12.10.2018

İmza :

